

Rolnummers 6590, 6597, 6599 en 6601

Arrest nr. 96/2018
van 19 juli 2018

A R R E S T

In zake : de beroepen tot vernietiging van de wet van 29 mei 2016 betreffende het verzamelen en het bewaren van de gegevens in de sector van de elektronische communicatie, ingesteld door de « Ordre des barreaux francophones et germanophone », door de vzw « Académie Fiscale » en Jean Pierre Riquet, door de vzw « Liga voor Mensenrechten » en de vzw « Ligue des Droits de l'Homme » en door Patrick Van Assche en anderen.

Het Grondwettelijk Hof,

samengesteld uit de voorzitters J. Spreutels en A. Alen, en de rechters L. Lavrysen, J.-P. Snappe, J.-P. Moerman, E. Derycke, T. Merckx-Van Goey, P. Nihoul, F. Daoût en R. Leysen, bijgestaan door de griffier P.-Y. Dutilleux, onder voorzitterschap van voorzitter J. Spreutels,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. Onderwerp van de beroepen en rechtspleging

a. Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 10 januari 2017 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 11 januari 2017, heeft de « Ordre des barreaux francophones et germanophone », bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. E. Lemmens en Mr. J.-F. Henrotte, advocaten bij de balie te Luik, beroep tot vernietiging ingesteld van de wet van 29 mei 2016 betreffende het verzamelen en het bewaren van de gegevens in de sector van de elektronische communicatie (bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 18 juli 2016).

b. Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 16 januari 2017 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 17 januari 2017, is beroep tot vernietiging ingesteld van dezelfde wet door de vzw « Académie Fiscale » en Jean Pierre Riquet.

c. Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 17 januari 2017 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 18 januari 2017, is beroep tot vernietiging ingesteld van dezelfde wet door de vzw « Liga voor Mensenrechten », bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. J. Vander Velpen, advocaat bij de balie te Antwerpen, en de vzw « Ligue des Droits de l'Homme », bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. R. Jespers, advocaat bij de balie te Antwerpen.

d. Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 18 januari 2017 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 19 januari 2017, is beroep tot vernietiging ingesteld van dezelfde wet door Patrick Van Assche, Christel Van Akeleyen en Karina De Hoog, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. D. Pattyn, advocaat bij de balie te Brugge.

Die zaken, ingeschreven onder de nummers 6590, 6597, 6599 en 6601 van de rol van het Hof, werden samengevoegd.

De Ministerraad, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. S. Depré en Mr. E. de Lophem, advocaten bij de balie te Brussel (in de zaken nrs. 6590 en 6597) en bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. J. Vanpraet en Mr. Y. Peeters, advocaten bij de balie te Brugge (in de zaken nrs. 6599 en 6601) heeft memories ingediend, de verzoekende partijen, met uitzondering van de verzoekende partijen in de zaak nr. 6597, hebben memories van antwoord ingediend en de Ministerraad heeft ook memories van wederantwoord ingediend.

Bij beschikking van 1 maart 2018 heeft het Hof, na de rechters-verslaggevers F. Daoût en T. Merckx-Van Goey te hebben gehoord, beslist dat de zaken in staat van wijzen zijn, dat geen terechtzitting zal worden gehouden, tenzij een partij binnen zeven dagen na ontvangst van de kennisgeving van die beschikking een verzoek heeft ingediend om te worden gehoord, en dat, behoudens zulk een verzoek, de debatten zullen worden gesloten op 21 maart 2018 en de zaken in beraad zullen worden genomen.

Ingevolge de verzoeken van meerdere partijen om te worden gehoord, heeft het Hof bij beschikking van 21 maart 2018 de dag van de terechtzitting bepaald op 25 april 2018.

Op de openbare terechtzitting van 25 april 2018 :

- zijn verschenen :

. Mr. E. Lemmens, Mr. J.-F. Henrotte en Mr. P. Limbrée, advocaat bij de balie te Luik, voor de verzoekende partij in de zaak nr. 6590;

. Mr. J. Vander Velpen en Mr. R. Jespers, voor de verzoekende partijen in de zaak nr. 6599;

. Mr. D. Pattyn, voor de verzoekende partijen in de zaak nr. 6601;

. Mr. E. de Lophem, tevens *loco* Mr. S. Depré, voor de Ministerraad in de zaken nrs. 6590 en 6597;

. Mr. J. Vanpraet, voor de Ministerraad in de zaken nrs. 6599 en 6601;

. Mr. J. Van Cauter, advocaat bij de balie te Gent, voor « Child Focus », tussenkomen-
de partij op de terechtzitting;

- hebben de rechters-verslaggevers F. Daoût en T. Merckx-Van Goey verslag
uitgebracht;

- zijn de voornoemde advocaten gehoord;

- zijn de zaken in beraad genomen.

De bepalingen van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof met
betrekking tot de rechtspleging en het gebruik van de talen werden toegepast.

II. *In rechte*

- A -

Ten aanzien van het belang van de verzoekende partijen

A.1.1. De « Ordre des barreaux francophones et germanophone », verzoekende partij in de zaak nr. 6590, betoogt dat de bestreden bepalingen afbreuk doen aan het beroepsgeheim van de advocaat in zoverre het raadplegen van de bewaarde metagegevens het mogelijk maakt te bepalen of een advocaat werd geraadpleegd, hem te identificeren, zijn cliënten te identificeren alsook de datum en het uur van de communicatie te bepalen.

A.1.2. De vzw « Académie Fiscale », eerste verzoekende partij in de zaak nr. 6597, heeft als maatschappelijk doel onder meer in te staan voor de officiële vertegenwoordiging van de algemene belangen van alle boekhoudkundige, juridische en fiscale professionals vanuit juridisch, economisch, fiscaal, administratief en sociaal oogpunt en dat tegenover alle politieke, professionele, interprofessionele en andere, Europese, internationale, nationale en gewestelijke instanties, alsook, in het bijzonder, in te staan voor de vertegenwoordiging en de behartiging van de gemeenschappelijke belangen van de fiscalisten en de fiscale raadgevers bij de diverse instanties. Zij heeft ook als maatschappelijk doel in te staan voor de vertegenwoordiging en de behartiging van de gemeenschappelijke belangen van de Belgische of buitenlandse belastingplichtigen of welbepaalde groepen van belastingplichtigen, zonder ooit te kunnen instaan voor de behartiging van de particuliere belangen van een belastingplichtige. Naar haar mening kan de in haar beroep aangevochten bepaling de situatie van de boekhouders-fiscalisten, de accountants en de belastingconsulenten

alsook die van de belastingplichtigen of btw-plichtigen welke die professionals verdedigen rechtstreeks en ongunstig raken, in zoverre het raadplegen van de bewaarde metagegevens het mogelijk maakt te bepalen of een boekhoudkundige en fiscale professional werd geraadpleegd, die professional te identificeren, zijn cliënten te identificeren, alsook de datum en het uur van hun communicatie te bepalen.

A.1.3. De tweede verzoekende partij in de zaak nr. 6597 is een natuurlijke persoon, professional op het gebied van de fiscaliteit en dus onderworpen aan het beroepsgeheim krachtens de deontologische regels als gevolg van zijn inschrijving op het tableau van de belastingconsulenten van het Instituut van de accountants en de belastingconsulenten.

A.1.4. De vzw « Liga voor Mensenrechten » en de vzw « Ligue des Droits de l'Homme », verzoekende partijen in de zaak nr. 6599, verwijzen naar hun statuten en verantwoorden hun belang om de vernietiging van de bestreden bepalingen te vorderen door het feit dat die afbreuk zouden kunnen doen aan talrijke fundamentele rechten zoals het recht op eerbiediging van het privéleven, het recht op bescherming van persoonsgegevens, het recht op vertrouwelijkheid van communicatie, het recht op persoonlijke vrijheid, het recht op vrijheid van meningsuiting, vereniging en vergadering, de persvrijheid, het recht op eigendom, het recht op een eerlijk proces, het recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel, het wettigheidsbeginsel in strafzaken, het evenredigheidsbeginsel, de rechtszekerheid, het redelijkheidsbeginsel en het beginsel van vermoeden van onschuld.

A.1.5. De verzoekende partijen in de zaak nr. 6601 zijn natuurlijke personen, Rijksinwoners, die ingevolge een met een operator gesloten overeenkomst op het Belgische grondgebied gebruik maken van verschillende elektronische communicatiediensten zoals vaste telefonie, mobiele diensten en breedbandinternettoegang. Zij zijn daarenboven gemeenteraadsleden in de gemeenteraad van Brecht en wijzen erop dat zij in die hoedanigheid het voordeel genieten van een versterkt recht op vrijheid van meningsuiting zoals gewaarborgd bij artikel 10 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en bij artikel 11 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

Zij verantwoorden hun belang om de vernietiging van de bestreden wet te vorderen door het feit dat bij die wet de verplichting wordt opgelegd de persoonsgegevens die hen betreffen te bewaren, waarbij die gegevens kunnen worden verwerkt en aan diverse overheden kunnen worden medegedeeld. De bestreden wet zou aldus het recht op bescherming van hun privéleven en hun persoonsgegevens rechtstreeks en ongunstig raken. De verzoekende partijen bekritisieren ook het feit dat de bestreden wet het Wetboek van strafvordering wijzigt en een essentieel aspect regelt van de vorm waarin een persoon kan worden vervolgd in de zin van artikel 12 van de Grondwet zodat elke natuurlijke persoon die zich op het Belgische grondgebied bevindt permanent belang erbij heeft dat met de regels met betrekking tot de verwerking van persoonsgegevens in het kader van de strafrechtspleging het recht op een eerlijk proces en het wettigheidsbeginsel in strafzaken in acht worden genomen en worden gewaarborgd.

Ten gronde

Ten aanzien van de zaken nrs. 6590 en 6597

A.2. Een enig middel in de zaak nr. 6590 wordt afgeleid uit de schending van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 6 en 8 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens alsook met de artikelen 7, 8 en 47 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

A.3.1. De « Ordre des barreaux francophones et germanophones » verwijt de bestreden wet dat de gebruikers van telecommunicatie- of elektronische communicatiediensten die aan het beroepsgeheim zijn onderworpen, waaronder met name de advocaten, en de andere gebruikers van die diensten daarbij op identieke wijze worden behandeld, zonder dat rekening wordt gehouden met het bijzondere statuut van de advocaat, met het fundamentele karakter van het beroepsgeheim waaraan hij is onderworpen en met de noodzakelijke vertrouwensrelatie die hem aan zijn cliënten moet binden.

Er wordt op gewezen dat de ontstentenis van onderscheid tussen de personen wier communicatie aan het beroepsgeheim is onderworpen en de anderen onlangs door het Hof van Justitie van de Europese Unie is bekritiseerd in een arrest van 21 december 2016 (HvJ, arrest *Tele2 Sverige AB*, C-203/15 en *Secretary of State for the Home Department*, C-698/15).

A.3.2. Volgens de verzoekende partij verantwoordt geen enkel element daarenboven dat de veralgemeende verplichting om gegevens te bewaren zowel van toepassing is op de rechtzoekenden die het voorwerp uitmaken van een onderzoeks- of vervolgingsmaatregel wegens feiten die aanleiding kunnen geven tot strafrechtelijke veroordelingen als op de rechtszoekenden die niet het voorwerp uitmaken van een dergelijke maatregel. Volgens de verzoekende partij is die veralgemeende verplichting niet gewijzigd bij de bestreden wet, waarbij gewoon de nadere regels zijn bepaald voor de toegang tot de verzamelde gegevens. Indien die nadere regels moeten worden gepreciseerd door de uitvoerende macht, moet de aan die macht verleende delegatie als buitensporig worden beschouwd. De verzoekende partij voegt eraan toe dat hoewel de in de nieuwe wet gebruikte termen formeel verschillend zijn, de beoogde gegevenscategorieën soortgelijk zijn met die welke het voorwerp uitmaken van artikel 5 van de wet van 30 juli 2013 houdende wijziging van de artikelen 2, 126 en 145 van de wet van 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie en van artikel 90*decies* van het Wetboek van strafvordering, dat is vernietigd bij het arrest van het Hof nr. 84/2015 van 11 juni 2015. Betoogd wordt dat indien de bestreden wet ertoe strekt een antwoord te bieden op die vernietiging, de daarbij opgelegde bewaringsverplichtingen opnieuw buitensporig zijn ten opzichte van de doelstellingen van de wetgever.

De verzoekende partij legt de nadruk op het feit dat de discriminerende situatie die zij aanklaagt even nadelig is voor de advocaten als voor de rechtzoekenden, aangezien het beroepsgeheim van de advocaat van algemeen belang is. Het gaat bijgevolg erom aan diegenen die dat beroep uitoefenen de nodige waarborgen inzake geloofwaardigheid te geven opdat allen die zich in vertrouwen tot een advocaat wenden, de zekerheid kunnen hebben dat de aan hun raadsman toevertrouwde geheimen niet aan derden zullen worden bekendgemaakt. Er wordt aan herinnerd dat het beroepsgeheim van de advocaat een principe is dat rechtstreeks te maken heeft met het recht op een eerlijk proces en met het recht op eerbiediging van het privéleven. Er kan dus slechts afbreuk aan worden gedaan in uitzonderlijke gevallen, mits afdoende en toereikende waarborgen tegen misbruiken in acht worden genomen.

De verzoekende partij klaagt het feit aan dat de rechtzoekenden nooit de zekerheid zullen kunnen hebben dat zij in alle vertrouwen een advocaat kunnen raadplegen zonder dat het bestaan en de omstandigheden van die raadpleging worden bekendgemaakt of tegen hen kunnen worden aangevoerd. De bevoegde autoriteiten zouden aldus een strafvervolging kunnen instellen op grond van geraadpleegde vertrouwelijke gegevens.

Volgens de verzoekende partij zou het, in tegenstelling tot hetgeen de wetgever in de parlementaire voorbereiding heeft betoogd, uit technisch oogpunt eenvoudig zijn de gewone metagegevens en die welke verbonden zijn aan houders van het beroepsgeheim te sorteren door middel van een filtermechanisme bij binnenkomst. De wetgever zou immers de communicatieoperatoren gemakkelijk kunnen verplichten om nota te nemen van de hoedanigheid « houder van het beroepsgeheim » van een klant en om die informatie onderling te delen. Aldus zouden gegevensbanken kunnen worden opgezet en gebruikt door de operatoren, die de metagegevens die worden gegenereerd door de inkomende en uitgaande communicatie van advocaten en van andere houders van het beroepsgeheim niet zouden toevoegen aan de aldus samengestelde gegevensbanken.

A.3.3. De verzoekende partij wijst voorts erop dat de bestreden wet alleen voorziet in een kader voor de toegang tot de gegevens en preciseerd welke de categorieën van gegevens zijn die toegankelijk zijn voor de verschillende categorieën van personen die aanspraak kunnen maken op toegang ertoe, maar geenszins de veralgemeende draagwijdte wijzigt van de opgelegde verplichting tot het bewaren van de gegevens. Hoewel het gaat om een verbetering ten opzichte van de wet van 30 juli 2013, worden de rechten gewaarborgd bij artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en bij artikel 47 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie daarom nog niet in acht genomen, aangezien de bestreden bepaling niet de mogelijkheid biedt van enigerlei jurisdictionele controle in enig stadium van de procedure.

A.3.4. De verzoekende partij wijst erop dat artikel 4, § 3, van de bestreden wet in essentie bepaalt dat de gegevens gedurende twaalf maanden worden bewaard. Bij artikel 8 van de wet wordt in artikel 46*bis*, § 1, van het Wetboek van strafvordering echter een uitzondering ingevoerd met betrekking tot de strafbare feiten die geen hoofdgevangenisstraf van een jaar of meer tot gevolg kunnen hebben. In dat geval immers, kunnen de gevorderde gegevens slechts de zes maanden voorafgaand aan de aanvraag betreffen.

De artikelen 9, § 2, en 14, § 2, van de bestreden wet betreffen overigens opnieuw de toegang tot de gegevens en niet hun eigenlijke bewaringstermijn. Volgens de verzoekende partij is de bewaringstermijn van de gegevens op zich echter buitensporig. Enerzijds zijn de strafbare feiten die geen hoofdgevangenisstraf van een jaar of meer tot gevolg kunnen hebben weinig talrijk. Anderzijds verantwoordt de Belgische Staat de in aanmerking genomen termijn niet, heel in het bijzonder wat betreft de metagegevens met betrekking tot de communicatie van de advocaten.

Terwijl het Hof in zijn arrest nr. 84/2015 erop had gewezen dat, wat de bewaarperiode van de gegevens betreft, de wet geen enkel onderscheid maakte tussen de categorieën van gegevens op basis van hun eventuele nut voor de nagestreefde doelstelling, of naar gelang van de betrokken personen, maakt de bestreden wet nog steeds geen enkel onderscheid tussen de categorieën van gegevens, tenzij door de toegang tot bepaalde gegevens te beperken naar gelang van de straf die kan worden uitgesproken.

De « *Ordre des barreaux francophones et germanophones* » legt eveneens de nadruk op het feit dat zulks des te meer geldt omdat de aanvangspunten van de bewaringstermijnen evenmin in verband worden gebracht met omstandigheden die eventueel de bewaring van de gegevens verantwoorden. De Raad van State heeft in zijn advies trouwens onderstreept dat de identificatiegegevens van artikel 46bis *de facto* gedurende een veel langere termijn bewaard kunnen blijven dan twaalf maanden aangezien de bewaartermijn aanvangt « de datum waarop communicatie voor de laatste maal mogelijk is via de gebruikte dienst ».

A.3.5. Volgens de verzoekende partij schendt de bestreden wet voorts de in het middel beoogde bepalingen in zoverre de veralgemeende verplichting tot het bewaren van gegevens zowel van toepassing is op de rechtzoekenden die het voorwerp uitmaken van een onderzoeks- of vervolgingsmaatregel wegens feiten die aanleiding kunnen geven tot strafrechtelijke veroordelingen als op de rechtzoekenden die niet het voorwerp uitmaken van dergelijke maatregelen. De dienaangaande door de wetgever aangevoerde verantwoording kan niet overtuigen aangezien het strafrecht steunt op het beginsel van vermoeden van onschuld met als logisch uitvloeisel dat de bewijslast op het openbaar ministerie rust en dat de vervolgte persoon het voordeel van de twijfel geniet. Het zou bijgevolg niet relevant zijn het feit aan te voeren dat de maatregel evengoed ten goede kan komen aan het slachtoffer van een strafbaar feit.

De verzoekende partij voegt eraan toe dat geen informatie wordt gegeven over het werkelijke nut van dat mechanisme van het bewaren van gegevens bij de preventie, de opsporing en de bestraffing van die ernstige strafbare feiten. De Belgische Staat beperkt zich tot algemene beweringen over het veronderstelde nut van de maatregel en de noodzaak om hem op algemene en ongedifferentieerde wijze toe te passen op de gehele Belgische bevolking, hetgeen totaal onevenredig zou zijn met de nagestreefde doelstelling.

De « *Ordre des barreaux francophones et germanophones* » baseert zich op de parlementaire voorbereiding van de wet om erop te wijzen dat de Regering voorwendt dat zij de verwijzing naar andere mechanismen die minder afbreuk doen aan het privéleven van alle burgers zoals de in het Belgisch recht bestaande opsporingsmethodes of methodes van « *quick freeze* » die een beslissing beogen die de operatoren ertoe verplicht gegevens te bewaren over geïdentificeerde personen in een geografische zone of gedurende een afgebakende tijdsperiode, niet begrijpt. De redenering van de Belgische Staat zou in werkelijkheid berusten op een politieke wil om te allen prijze voort te gaan op de weg van de algemene bewaring van gegevens onder het voorwendsel van een context van terroristisch risico en ondanks de ongrondwettigheid van het ingevoerde veralgemeende toezichtstelsel. De verzoekende partij voegt eraan toe dat de wet de in het middel beoogde bepalingen des te meer schendt omdat er een niet te verwaarlozen risico zou bestaan dat de relevante gegevensbanken lichtzinnig worden beheerd door de operatoren die terughoudend zijn ten opzichte van de controle die die nieuwe verplichting met zich meebrengt.

Er zou niet kunnen worden tegengeworpen dat de operatoren de gegevens in kwestie reeds bewaarden om redenen van facturering. Dat argument is immers in tegenspraak met het nieuwe artikel 126, § 2, *in fine*, dat de genoemde operatoren verbiedt de bewaarde gegevens te gebruiken voor andere doeleinden dan die welke bij de wet zijn bepaald, inclusief dus voor de facturering van hun diensten. Bovendien, hoewel de operatoren bepaalde gegevens effectief voor factureringdoeleinden bewaren en verwerken, legt de bestreden wet hun de verplichting op elementen te bewaren die zij niet zouden bewaren, niet in die vorm en, en in elk geval, niet gedurende dezelfde periode.

A.3.6. De verzoekende partij voegt eraan toe dat thans in geen enkel controlemechanisme is voorzien om de houders en de begunstigen van het beroepsgeheim de mogelijkheid te bieden zich te verzetten tegen het verzamelen, het bewaren of het kennismaken van gegevens die gedekt zijn door het beroepsgeheim van de advocaat. Dat kennismaken van de gegevens, zelfs indien zij achteraf niet worden overgelegd ter staving van een dossier, volstaat echter om afbreuk te doen aan het beroepsgeheim.

A.3.7. Tot slot wijst de verzoekende partij erop dat de aanbieders van diensten de beoogde gegevens in het buitenland, op heel het Europese grondgebied, zullen kunnen bewaren en zulks ondanks het gevoelige en

vertrouwelijke karakter van sommige gegevens, hetgeen het risico dat zij toegankelijk kunnen zijn voor derden of kunnen worden verspreid aanzienlijk doet toenemen.

A.4.1. In de zaak nr. 6597 leiden de verzoekende partijen een enig middel af uit de schending van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 6 en 8 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens alsook met de artikelen 7, 8, 11 en 47 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

A.4.2. De verzoekende partijen verwijten de bestreden bepaling dat zij de gebruikers van telecommunicatie- of elektronische communicatiediensten die onderworpen zijn aan het beroepsgeheim, waaronder de boekhoudkundige en fiscale professionals, en de andere gebruikers van die diensten identiek behandelt zonder rekening te houden met het bijzondere statuut van de boekhoudkundige en fiscale professionals, het fundamentele karakter van het beroepsgeheim waaraan zij onderworpen zijn en de noodzakelijke vertrouwensrelatie tussen hen en hun cliënten. De bestreden bepalingen worden eveneens in die zin bekritiseerd dat zij de rechtszoekenden die het voorwerp uitmaken van onderzoeks- of vervolgingsmaatregelen wegens feiten die mogelijk beantwoorden aan het doeleinde van de bewaring van de in het geding zijnde elektronische gegevens, en die welke niet het voorwerp uitmaken van zulke maatregelen, op identieke wijze behandelen. De in het verzoekschrift uiteengezette argumenten zijn soortgelijk aan die welke in de zaak nr. 6590 zijn uiteengezet.

A.5.1. In zijn memorie zet de Ministerraad eerst uiteen in welk opzicht de bestreden wet een antwoord zou bieden op de kritiek die door het Hof van Justitie van de Europese Unie en door het Hof is geformuleerd met betrekking tot de vroegere van toepassing zijnde regelgeving.

A.5.2. Ten aanzien van het in de zaak nr. 6590 opgeworpen enig middel wijst de Ministerraad erop dat de verzoekende partij de buitensporige machtiging bekritiseert die de wet aan de uitvoerende macht zou geven wat betreft de bepaling van de gegevens die door de operatoren moeten worden bewaard, zonder evenwel te preciseren welke bepalingen of beginselen zouden zijn geschonden. Volgens de Ministerraad zou de wetgever zich op dat punt echter bijzonder voorzichtig hebben getoond. De wet identificeert immers nauwkeurig het type van beoogde metagegevens en delegeert de aan te brengen precisering ook met een grote voorzichtigheid, aangezien zij bepaalt dat het besluit zal moeten worden vastgesteld na overleg in de Ministerraad en zal moeten worden voorafgegaan door specifieke adviezen, onder meer dat van de sectorale regulator (het Belgische Instituut voor Postdiensten en Telecommunicatie (hierna : het BIPT)).

A.5.3. De Ministerraad betoogt vervolgens dat het beroepsgeheim van de advocaat, hoewel het onder de openbare orde valt, niet absoluut is. Het evenredigheidsbeginsel moet het mogelijk maken de grenzen te beoordelen die worden gesteld door de noodzakelijkheid of andere beginselen of waarden die in voorkomend geval met dat beroepsgeheim in strijd zijn.

A.5.4. De Ministerraad merkt op dat de kritiek met betrekking tot de evenredigheid van de bestreden wet in het verzoekschrift tot vernietiging uit dertien punten bestaat, die hij achtereenvolgens tracht te beantwoorden.

A.5.5. Hij brengt eerst in herinnering dat de bestreden wet een antwoord biedt op de lering van de rechtspraak, in het bijzonder het arrest nr. 84/2015 van het Hof alsook de arresten *Digital Rights* en *Tele2 Sverige* van het Hof van Justitie van de Europese Unie.

A.5.6. De Ministerraad onderstreept vervolgens dat de bestreden wet geen betrekking heeft op het verzamelen van de gegevens. Het verzamelen is immers niet zo zeer het gevolg van de wet als van het contract tussen de operator en zijn cliënt, hetgeen de instemming van die laatste veronderstelt. Het zou voor het overige technisch moeilijk voor te stellen zijn dat een cliënt die een oproep wenst te doen, weigert dat zijn operator weet wie de ontvanger van die oproep is. De Ministerraad wijst voorts erop dat het onjuist zou zijn te betogen, zoals de verzoekende partij dat doet, dat de bestreden wet in geen enkele limiet op het bewaren van de gegevens voorziet, aangezien een bewaringstermijn uitdrukkelijk bij de wet is bepaald.

A.5.7. Wat de toegang tot de gegevens betreft, voorziet de bestreden wet in grenzen met betrekking tot het beroepsgeheim, inzonderheid dat van de advocaat. Voorts wordt erop gewezen dat de wet slechts de metagegevens beoogt, met uitsluiting van de inhoud van de communicatie (oproep of e-mail bijvoorbeeld). Zij raakt bijgevolg niet echt de vertrouwelijkheid van de contacten tussen de advocaat en zijn cliënt. Het zou daarentegen onevenredig zijn de communicatie van en naar de beoefenaars van beroepen die aan het beroepsgeheim onderworpen zijn, volledig aan de wettelijke regeling te onttrekken. Het is immers niet omdat

een e-mailadres door een houder van het beroepsgeheim wordt gebruikt dat alle boodschappen die op dat adres terechtkomen of er vandaan komen daadwerkelijk door het beroepsgeheim worden beschermd. De Ministerraad wijst erop dat niet uit het oog mag worden verloren dat de houders van het beroepsgeheim zelf zware strafbare feiten kunnen plegen.

A.5.8. Ten aanzien van de rechtzoekenden die hun advocaat niet langer in vertrouwen zouden kunnen nemen, wijst de Ministerraad erop dat de wetgever alle voorzorgen heeft genomen opdat aan de nagestreefde doelstelling, waarvan de legitimiteit niet wordt betwist, kan worden voldaan zonder op onevenredige wijze afbreuk te doen aan het recht op privéleven en aan het recht op een eerlijk proces.

A.5.9. Met betrekking tot het bewaren van gegevens naargelang de betrokkene al dan niet houder van een beroepsgeheim is, herinnert de Ministerraad eraan dat in de parlementaire voorbereiding de technische moeilijkheden van dergelijke oplossingen werden onderstreept alsook het feit dat andere lidstaten van de Unie geen technische formules hebben kunnen vinden om een onderscheid te maken tussen de personen. Bovendien zou een dergelijk onderscheid niet zozeer het beroepsgeheim zelf beschermen dan wel de persoon van diegene die, door zijn beroep, houder is van geheimen. Dat onderscheid zou tot gevolg hebben dat niet alleen datgene wat onder het beroepsgeheim valt, maar ook datgene wat er helemaal niet onder valt, van het toepassingsgebied van de wet wordt uitgesloten onder het voorwendsel dat voor de verzamelde informatie hetzelfde kanaal zou worden gebruikt als voor de informatie die onder het beroepsgeheim zou vallen.

A.5.10. Op de kritiek in verband met de ontstentenis van mogelijkheid van beroep tegen de beslissing waarbij de maatregel van raadpleging van de bewaarde gegevens wordt voorgeschreven, alsook tegen de maatregelen genomen op basis van die beslissing, antwoordt de Ministerraad dat de toegang tot de bewaarde gegevens daadwerkelijk het voorwerp uitmaakt van een jurisdictionele controle in het kader van het strafonderzoek, die wordt uitgevoerd door de BIM Commissie, samengesteld uit onafhankelijke magistraten, in het geval dat het de inlichtingendiensten zijn die toegang hebben tot de informatie.

A.5.11. Wat de termijn betreft gedurende welke de gegevens worden bewaard, onderstreept de Ministerraad dat bij de wet in een gradatie wordt voorzien die in essentie gebaseerd is op de ernst van het strafbare feit. Ten aanzien van het bezwaar van de verzoekende partij dat de in de artikelen 9 en 14 van de wet bedoelde termijnen de toegang tot de informatie betreffen veeleer dan de bewaring ervan als dusdanig, betoogt de Ministerraad dat dat bezwaar weinig relevant is aangezien de bewaringsverplichting logischerwijs voorafgaat aan de toegang tot de bewaarde informatie. Alleen het verzoek om toegang zal het mogelijk maken de ernst te bepalen van het strafbare feit of de dreiging zoals bedoeld in de voormelde artikelen 9 en 14. De Ministerraad voegt eraan toe dat, aangezien de wet bepaalt dat de toegang tot de betrokken informatie wordt gemoduleerd door de ernst van het strafbare feit of van de dreiging, het moeilijk is, informatiecategorie per informatiecategorie, *a priori* te bepalen wat het nut ervan zal zijn voor een specifiek onderzoek. De Ministerraad voegt tot slot eraan toe dat de verzoekende partij niet aangeeft waarom de aldus bij de wet bepaalde termijnen op zich onevenredig zouden zijn.

A.5.12. Met betrekking tot de ontstentenis van een wettelijk onderscheid onder de rechtsonderhorigen naargelang zij al dan niet het voorwerp uitmaken van een onderzoek of vervolging, wijst de Ministerraad erop dat het dispositief van de bestreden wet de speurders, in een zorgvuldig bepaald kader, net de mogelijkheid biedt toegang te hebben tot bepaalde metagegevens over een persoon die het voorwerp uitmaakt van een dergelijk onderzoek. Dat veronderstelt dat die metagegevens voorafgaandelijk aan het onderzoek en dus op een ogenblik dat het niet mogelijk was het door de verzoekende partij bedoelde onderscheid te maken, werden bewaard.

A.5.13. Ten aanzien van het feit dat de operatoren de bewaarde gegevens lichtzinnig zouden kunnen behandelen, betoogt de Ministerraad dat dergelijke informatie op geen enkele ernstige basis berust en onderstreept hij dat de naleving door de operatoren van elektronische communicatie van hun wettelijke verplichtingen het voorwerp uitmaakt van controle door de sectorale regulator, in het onderhavige geval het BIPT, waarbij die controle gepaard gaat met sancties die kunnen gaan tot de intrekking van een licentie.

A.5.14. De Ministerraad preciseert dat geen enkel alternatief preventief systeem zou kunnen vermijden dat gegevens die onder het beroepsgeheim vallen, worden bewaard en, in voorkomend geval, dat men toegang ertoe kan hebben, zoals de wet bepaalt. De Ministerraad voegt eraan toe dat om te bepalen of informatie onder het beroepsgeheim valt, zij noodzakelijkerwijs vooraf dient te worden verwerkt. De door de verzoekende partij beschouwde alternatieven zouden het niet mogelijk maken aan die werkelijkheid te ontkomen. Over het feit dat de verzamelde informatie in het buitenland zou kunnen worden bewaard, herinnert de Ministerraad eraan dat de wet uitdrukkelijk bepaalt dat de daarin beoogde informatie in de Europese Unie moet worden bewaard.

A.6. Over het enig middel dat is opgeworpen in de zaak nr. 6597, formuleert de Ministerraad drie korte opmerkingen als aanvulling bij de argumenten die zijn geformuleerd in antwoord op het enig middel in het beroep tot vernietiging nr. 6590.

Hij wijst erop dat in het middel de schending wordt aangevoerd van artikel 11 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie maar dat de verzoekende partij niet uiteenzet in welk opzicht de vrijheid van meningsuiting door de bestreden wet in gevaar zou worden gebracht. De Ministerraad merkt in tweede instantie op dat de verzoekende partijen steunen op het arrest van het Hof nr. 10/2008 van 23 januari 2008 om te beweren dat het beroepsgeheim van de boekhoudkundige en fiscale professionals een algemeen rechtsbeginsel is dat verband houdt met de naleving van de fundamentele rechten. Volgens de Ministerraad, echter, beschouwde het Hof in dat arrest slechts het beroepsgeheim van de advocaat, waarbij dat beroep werd onderscheiden van de andere vrije beroepen die in voorkomend geval aan het beroepsgeheim zijn onderworpen. In derde instantie stelt de Ministerraad zich vragen over de wijze waarop het verzamelen en het bewaren van metagegevens en het verlenen van toegang tot die gegevens concreet afbreuk kan doen aan het beroepsgeheim van de betrokken personen. De verzoekende partijen zouden dat punt niet nader verklaren in hun verzoekschrift.

A.7.1. In haar memorie van antwoord betoogt de verzoekende partij in de zaak nr. 6590 dat, in tegenstelling tot hetgeen de Ministerraad beweert, de bestreden wet niet in overeenstemming is met de lering van de Europese rechtspraak en de rechtspraak van het Hof. De aangevoerde discriminaties en schendingen zouden bovendien onevenredig zijn ten opzichte van het door de wetgever nagestreefde doel.

De « *Ordre des barreaux francophones et germanophones* » wijst erop dat het Hof van Justitie van de Europese Unie in het arrest *Tele2 Sverige AB*, C-203/15, en *Secretary of State for the Home Department*, C-698/15, van 21 december 2016 heeft gepreciseerd dat een nationale regeling op grond waarvan de verkeersgegevens en de locatiegegevens ter bestrijding van zware criminaliteit preventief gericht kunnen worden bewaard, kan worden aanvaard in de in dat arrest uitgedrukte strikt noodzakelijke mate. Volgens de verzoekende partij zou de door het Hof van Justitie van de Europese Unie aangeprezen gerichte bewaring niet overeenstemmen met die welke de wetgever te dezen ten onrechte onmogelijk heeft geacht. In de rechtsleer zou in een recente commentaar bij dat arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie trouwens worden besloten dat de Belgische wetgeving niet afgestemd is op de conclusies van het Hof.

Volgens de verzoekende partij zou de stelling die door de wetgever in de parlementaire voorbereiding en door de Ministerraad in zijn memorie wordt verdedigd, hoofdzakelijk erop neerkomen te beweren dat zij de mening van het Hof van Justitie van de Europese Unie en/of die van het Hof niet delen.

A.7.2. Het argument van de Ministerraad dat het onmogelijk zou zijn *a priori* categorieën van personen te bepalen die niet op min of meer indirecte wijze door de zware strafbare feiten zouden kunnen worden geraakt of erbij zouden kunnen zijn betrokken, ongeacht of dat als slachtoffer, verdachte of getuige is, zou het niet mogelijk maken een dermate ernstige inmenging in het privéleven van de burgers te verantwoorden. Dat zou des te meer gelden omdat de Europese Unie de veralgemening van die maatregel heeft veroordeeld en verscheidene denksporen met objectieve elementen heeft verschaft die als grondslag kunnen dienen voor een gerichte toepassing van de genoemde maatregel. De logische uitkomst zou moeten zijn geen maatregel in te voeren die alle burgers zal beogen, maar integendeel zich ervan te onthouden een veralgemeende maatregel in te voeren.

A.7.3. Volgens de verzoekende partij erkent de Ministerraad dat de wetgever niet heeft kunnen antwoorden op alle in de rechtspraak geformuleerde punten van kritiek om ervan uit te gaan dat de richtlijn 2006/24/EEG onwettig is. Hij wijst evenwel erop dat een enkel element niet zou kunnen volstaan om een schending van het evenredigheidsbeginsel in de zin van de rechtspraak van het Hof van Justitie en die van het Hof te vormen. Die veronderstelling zou echter onjuist zijn en in strijd met het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 21 december 2016.

A.7.4. Ten aanzien van de toegang tot de gegevens wijst de verzoekende partij erop dat zij de analyse van de Ministerraad en van de afdeling wetgeving van de Raad van State niet deelt wanneer zij betogen dat de versterking van de regels met betrekking tot de toegang tot de bewaarde gegevens zou volstaan om de veralgemeende bewaring van gegevens te verantwoorden. Indien het Hof van Justitie van oordeel is dat een regeling waarbij de veralgemeende bewaring van gegevens is toegestaan en in geen enkele objectieve beperking van de toegang tot de gegevens is voorzien, niet in overeenstemming is met het Europees recht, zou het omgekeerd in geen geval hebben geoordeeld dat criteria inzake toegang tot de gegevens niet kunnen worden aanvaard teneinde de regeling geldig te maken.

A.7.5. In elk geval zou de bestreden wet enkel een kader vormen voor de toegang tot de gegevens maar zou zij nog steeds geen enkele mogelijkheid bieden van jurisdictionele controle in welk stadium van de rechtspleging ook. De verzoekende partij wijst dienaangaande erop dat de mogelijkheid van een gerechtelijke controle op de toegang tot gegevens in het kader van een strafonderzoek of de mogelijkheid van een controle door de BIM Commissie inzake inlichtingendiensten enkel de toegang tot de gegevens betreffen en niet de verzameling of de bewaring ervan en in geen geval zouden kunnen worden verward met een beroep dat openstaat voor de derde op wie die gegevens betrekking hebben. Die vorm van zelfcontrole biedt immers niet dezelfde waarborgen.

A.7.6. Volgens de « Ordre des barreaux francophones et germanophone » zou uit het beroep duidelijk blijken dat de buitensporige machtiging die aan de uitvoerende macht is gegeven en de ontstentenis van toereikende precisering van de gegevens die moeten worden bewaard, te maken hebben met de onevenredigheid van de maatregel en dus met de schending van de in het middel beoogde bepalingen. Het feit dat de aan de Koning verleende machtiging gedeeltelijk van technische aard is, zou niet kunnen verantwoorden dat de wetgever nagenoeg geen enkele beperking heeft vastgelegd ten aanzien van de gegevens die kunnen worden bewaard.

A.7.7. Wat het totaal geen rekening houden met het beroepsgeheim betreft, betoogt de verzoekende partij dat het bewaren van de gegevens nauw verbonden is met het verzamelen ervan en die bewaring alsook de raadpleging van de gegevens dragen wel degelijk bij tot het onevenredige karakter van de maatregel.

A.7.8. Op het argument van de Ministerraad dat de bestreden wet de vertrouwelijkheid van de contacten tussen een advocaat en zijn cliënt niet werkelijk zou aantasten, antwoordt de verzoekende partij dat de ingezamelde gegevens, zelfs indien zij geen betrekking hebben op de inhoud van de contacten, het mogelijk maken een werkelijke digitale identiteitskaart van de betrokken persoon op te stellen. Zo zal het voor de overheden mogelijk zijn te bepalen of een persoon die ervan verdacht wordt een strafbaar feit te hebben gepleegd, contact heeft opgenomen met een in het strafrecht gespecialiseerde advocaat, de datum, het uur en de duur te kennen van de communicatie, alsook het communicatiemateriaal van de gebruikers, de plaats van gebruik van de mobiele toestellen, enz. Zo maakt de raadpleging van de bewaarde metagegevens het mogelijk kennis te nemen van het feit dat een advocaat werd gecontacteerd en de identiteit van die advocaat en van zijn gesprekspartner te bepalen. Die gegevens zijn nog preciezer dan die welke zijn opgenomen in de professionele agenda van een advocaat, die nochtans een vertrouwelijk stuk is.

A.7.9. Ten aanzien van de termijn gedurende welke de gegevens worden bewaard, zou het bestaan van een gradatie gebaseerd op de ernst van het strafbare feit volgens de verzoekende partij niet automatisch impliceren dat de termijn gedurende welke de gegevens worden bewaard evenredig is met de nagestreefde doelstelling. Zoals de afdeling wetgeving van de Raad van State in haar advies over het voorontwerp van wet heeft onderstreept, kunnen de identificatiegegevens van artikel 46*bis* van het Wetboek van strafvordering *de facto* immers worden bewaard gedurende een veel langere termijn dan twaalf maanden. De wetgever zou op dat argument niet anders geantwoord hebben dan door zonder meer te stellen dat zulks in de praktijk niet altijd het geval zou zijn. Uit een analyse van de door het BIPT verstrekte gegevens zou blijken dat het merendeel van de aanvragen worden geformuleerd binnen de drie maanden na het opslaan van de gegevens. De ervaring van 2014 en 2015 zou kunnen aantonen dat de bij de wet bepaalde bewaringstermijnen zelfs niet overeenstemmen met de reële behoeften van de inlichtingendiensten of justitie, hetgeen een bewijs zou zijn van het buitensporige karakter van de bij de wet bepaalde termijn.

A.7.10. Wat betreft de ontstentenis van verschil in behandeling tussen de personen op wie een onderzoek of strafrechtelijke vervolging betrekking heeft en de andere rechtsonderhorigen, herinnert de verzoekende partij eraan dat het Hof van Justitie van de Europese Unie vereist dat de maatregel afgebakend is ten aanzien van het publiek en de mogelijk betrokken situaties, waarbij de nationale regeling gebaseerd moet zijn op objectieve elementen die het mogelijk maken « een publiek te beogen van wie de gegevens een op zijn minst indirecte band met daden van zware criminaliteit kunnen onthullen, op de ene of de andere wijze kunnen bijdragen tot de zware criminaliteit of een ernstig risico voor de openbare veiligheid kunnen voorkomen ». Zulks zou te dezen echter niet het geval zijn.

A.7.11. Ten aanzien van de verhoging van de kosten veroorzaakt door het bewaren van de gegevens, zou het weinig waarschijnlijk zijn dat de operatoren van elektronische communicatie hun toevlucht nemen tot een verhoging die wordt doorgerekend aan de consumenten, veeleer dan een beroep te doen op minder dure onderaannemers. De verhoging van het aantal tussenpersonen en de vermeerdering van de overdrachten zouden

echter vanzelf een toename van de hackingkansen met zich meebrengen. Hoewel de operatoren van elektronische communicatie *a posteriori* aansprakelijk zouden kunnen worden gehouden voor een gegevenslek, zou de schade toch verwezenlijkt en waarschijnlijk onherstelbaar zijn.

A.7.12. De verzoekende partij voegt voorts eraan toe dat de bestreden wet de operatoren van elektronische communicatie de mogelijkheid biedt verzamelde gegevens met het oog op bewaring en om redenen van onderaanneming naar andere lidstaten van de Europese Unie over te dragen. Welnu, de nationale regelingen die van toepassing zijn in andere lidstaten staan bijvoorbeeld de inlichtingendiensten toe van de nationale dienstverleners of van operatoren van elektronische communicatie op het gebied van de informatiemaatschappij informatie te verkrijgen over de gegevens welke die dienstverleners verwerken. De verzoekende partij haalt het voorbeeld van de Franse wet aan. Dat voorbeeld zou kunnen aantonen dat het bewaren en het verwerken van de gegevens in een andere lidstaat met een dergelijke wetgeving en waarvan het niet is uitgesloten dat de economische, industriële of wetenschappelijke belangen tegengesteld zijn aan die van België, voor de gegevens van de Belgische burgers een specifiek risico zouden kunnen doen ontstaan, risico waaraan die gegevens niet zouden zijn blootgesteld indien zij in België werden bewaard.

A.7.13. Op de bewering van de Ministerraad dat het niet mogelijk zou zijn een veralgemeend systeem in te voeren waarbij de schending van het beroepsgeheim wordt vermeden, antwoordt de verzoekende partij dat de logische gevolgtrekking dan had moeten zijn de bestreden wet niet in te voeren in zoverre daarbij een grondrecht wordt geschonden.

A.8.1. In zijn memorie van wederantwoord onderstreept de Ministerraad in eerste instantie dat de nationale wetgeving in Zweden en het Verenigd Koninkrijk die door het Hof van Justitie in zijn arrest van 21 december 2016 is onderzocht, de strijd tegen zware criminaliteit ten doel had, terwijl de bestreden wet een ruimere doelstelling heeft. Bijgevolg kan de door het Hof van Justitie gemaakte vaststelling van de onaangepastheid of de onevenredigheid van een nationale wetgeving ten opzichte van de doelstelling van bestrijding van de zware criminaliteit niet *mutatis mutandis* worden toegepast op een nationale wetgeving waarvan de doelstelling verschillend is.

A.8.2. In ondergeschikte orde stelt de Ministerraad voor dat het Hof een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie richt, die als volgt zou kunnen worden geformuleerd :

« Dient artikel 15, lid 1, van de richtlijn 2002/58/EG, in samenhang gelezen met het recht op veiligheid, gewaarborgd bij artikel 6 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, en het recht op eerbiediging van de persoonsgegevens, zoals gewaarborgd bij de artikelen 7, 8 en 52, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, in die zin te worden geïnterpreteerd dat het zich verzet tegen een nationale regeling zoals die welke in het geding is, die voorziet in een algemene verplichting voor de operatoren en aanbieders van elektronische communicatiediensten om de verkeers- en locatiegegevens in de zin van de richtlijn 2002/58/EG, die door hen worden gegenereerd of verwerkt in het kader van het aanbieden van die diensten, te bewaren; nationale regeling die niet alleen ten doel heeft het onderzoeken, opsporen en vervolgen van feiten van zware criminaliteit, maar ook het waarborgen van de nationale veiligheid, de verdediging van het grondgebied en van de openbare veiligheid, het onderzoeken, opsporen en vervolgen van andere feiten dan die van zware criminaliteit of het voorkomen van een verboden gebruik van de elektronische communicatiesystemen, of de verwezenlijking van een andere doelstelling die is geïdentificeerd bij artikel 13, lid 1, van de richtlijn 95/46/EG; nationale regeling die bovendien onderworpen is aan strikte waarborgen op het vlak van de bewaring van de gegevens en van de toegang ertoe ? ».

A.8.3. De Ministerraad merkt in tweede instantie op dat in het voormelde arrest van het Hof van Justitie door het Hof wordt gesuggereerd dat een regeling die het verzamelen en het bewaren van de gegevens met betrekking tot de elektronische communicatie en de toegang van de bevoegde nationale autoriteiten daartoe zou toestaan, niet in strijd zou zijn met het Unierecht, en inzonderheid met het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, indien die regeling gericht was. Volgens de Ministerraad zou die deur die door het Hof van Justitie wordt opengezet, theoretisch zijn. Het Hof is in dat arrest immers niet ertoe gebracht de overeenstemming te onderzoeken van een concrete regeling die zou beantwoorden aan die kenmerken inzake gerichtheid. De Ministerraad herinnert echter eraan dat hij eraan twijfelt of een dergelijk systeem kan worden ingevoerd zonder een schending van het beginsel van gelijkheid onder burgers met zich mee te brengen.

A.8.4. In meer ondergeschikte orde betoogt de Ministerraad dat sommige bijzondere bepalingen van de bestreden wet in elk geval niet dienen te worden vernietigd in zoverre zij een doel hebben dat dat van de bestreden wet overstijgt. Het gaat meer in het bijzonder om artikel 2, eerste lid, a), van de wet, dat de wet van

13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie vervolledigt door het begrip « operator » te preciseren, alsook om de artikelen 12 tot 16 van de wet, die de wijzigingen betreffen van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inrichtingen- en veiligheidsdienst, met uitzondering van de wijziging met betrekking tot de artikelen 18/3, § 2, 10°, en 18/8 van die wet. De Ministerraad onderstreept dienaangaande dat de beroepen betrekking hebben op de bestreden wet in het algemeen maar dat daarbij geen enkele grief met betrekking tot die bepalingen in het bijzonder wordt geformuleerd.

A.8.5. In uiterst ondergeschikte orde verzoekt de Ministerraad het Hof de gevolgen van de bestreden wet te handhaven mocht zij worden vernietigd.

Ten aanzien van de zaken nrs. 6599 en 6601

Wat betreft de algemene verplichting tot het bewaren van gegevens

A.9.1. Een eerste middel in de zaak nr. 6599 is afgeleid uit de schending van de artikelen 10, 11, 12, 15, 22 en 29 van de Grondwet, afzonderlijk en/of in samenhang gelezen met de artikelen 5, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 17 en 18 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met de artikelen 7, 8, 11 en 52 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, met artikel 17 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, met de algemene beginselen van rechtszekerheid, evenredigheid en informatiele zelfbeschikking, alsook met artikel 5, lid 4, van het Verdrag betreffende de Europese Unie.

A.9.2. Het eerste middel in de zaak nr. 6601 is afgeleid uit de schending van artikel 8 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, van de artikelen 7, 8, 11, lid 4, en 52 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, van de artikelen 10, 11, 19 en 22 van de Grondwet, van artikel 2, a), van de richtlijn 95/46/EG van het Europees Parlement en de Raad van 24 oktober 1995 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens, alsook van de artikelen 1, 2, 3, 5, 6, 9 en 15 van de richtlijn 2002/58/EG van het Europees Parlement en de Raad van 12 juli 2002 betreffende de verwerking van persoonsgegevens en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer in de sector elektronische communicatie.

Volgens de verzoekende partijen zou de verplichting tot algemene en ongedifferentieerde bewaring van identificatiegegevens, van verbinding- en lokalisatiegegevens en van persoonlijke communicatiegegevens die bij de bestreden wet wordt opgelegd aan de aanbieders van telefoniediensten, ook via internet, van internettoegang en van e-mail via het internet, aan de operatoren die openbare elektronische communicatienetwerken aanbieden en aan de operatoren die een van die diensten verstreken, een inmenging vormen in het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer die in een democratische samenleving niet strikt noodzakelijk zou zijn ter waarborging van de nationale veiligheid, met andere woorden de veiligheid van de Staat, de landsverdediging, de openbare veiligheid of het voorkomen, onderzoeken, opsporen en vervolgen van strafbare feiten of van onbevoegd gebruik van het elektronische-communicatiesysteem zoals bedoeld in artikel 13, lid 1, van de richtlijn 95/46/EG.

A.9.3. De verzoekende partijen in de zaak nr. 6599 verwijzen naar het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 8 april 2014 in de zaken *Digital Rights Ireland* en *Seitlinger* en wijzen erop dat sommigen in de rechtsleer hebben beweerd dat een algemene opslag van gegevens van alle gebruikers zonder onderscheid ingevolge dat arrest onmogelijk was geworden.

Zij merken eveneens op dat het Hof, bij zijn arrest van 11 juni 2015, de Belgische wetgeving met betrekking tot het bewaren van gegevens heeft vernietigd om redenen die identiek zijn aan die welke het Hof van Justitie van de Europese Unie ertoe hebben gebracht de « Dataretentierichtlijn » ongeldig te verklaren. Het Hof heeft de grote lijnen van de redenering van het Hof van Justitie van de Europese Unie in het voormelde arrest *Digital Rights Ireland* gevolgd. Ingevolge het door het Hof gewezen vernietigingsarrest is een reparatiewet tot stand gekomen. Volgens de verzoekende partijen werd in het nieuwe voorontwerp van wet geen rekening gehouden met de essentie van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie en van het Hof, aangezien daarin werd uitgegaan van de veronderstelling dat de voormelde arresten geenszins verhinderden om de gegevens van alle burgers op ongerichte en ongedifferentieerde wijze te bewaren.

De verzoekende partijen geven eveneens aan dat in het voorontwerp van wet en in het wetsontwerp, naast de algemene verplichting tot het bewaren van gegevens, die op zich reeds niet voldoet aan de evenredigheidsvereiste, een bewaarperiode is behouden die in beginsel twaalf maanden bedraagt, zijnde het

dubbele van de minimumtermijn van zes maanden die van toepassing is op het bewaren van gegevens. De bij het vernietigde artikel 126 van de Wet Elektronische Communicatie gevolgde onevenredige aanpak werd daarenboven behouden in zoverre de bewaarde gegevens ook kunnen worden gebruikt door de inlichtingendiensten en in zoverre die optie open blijft voor nagenoeg eender welk misdrijf. In de memorie van toelichting is duidelijk aangegeven dat het voor de wetgever onmogelijk was om aan de eisen van het Hof van Justitie van de Europese Unie en van het Grondwettelijk Hof te voldoen. Het zou immers niet werkbaar zijn om in de toekomstige wet objectieve en concrete criteria te bepalen die het mogelijk maken een onderscheid te maken tussen verdachte burgers en niet-verdachte burgers, alsook om voor die laatste categorie de bewaarplicht te beperken tot een bepaalde periode in een bepaald geografisch gebied en tot bepaalde groepen.

De verzoekende partijen merken eveneens op dat het Hof van Justitie van de Europese Unie, in zijn arrest van 21 december 2016, heeft bevestigd dat het Unierecht, te dezen de «richtlijn betreffende privacy en elektronische communicatie», gelezen in het licht van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, zich verzet tegen een nationale regeling die in een algemene en ongedifferentieerde bewaring van de gegevens voorziet. Na verschillende passages uit het arrest te hebben aangehaald, besluiten de verzoekende partijen dat, gesteld dat een dergelijke algemene bewaarplicht op zich niet kan worden geacht de grenzen van het strikt noodzakelijke te overschrijden, zij in elk geval moet worden omringd met alle waarborgen die het Hof van Justitie van de Europese Unie in het arrest *Digital Rights Ireland* en in het arrest *Tele2 Sverige AB* heeft aangehaald. In dat laatste arrest heeft de advocaat-generaal beklemtoond dat die waarborgen dwingend, cumulatief en minimaal waren.

A.9.4. De verzoekende partijen in de zaak nr. 6601 geven aan dat het Hof kan onderzoeken of de wetgever de internationale verbintenissen is nagekomen die voortvloeien uit de richtlijn 95/46/EG van het Europees Parlement en de Raad van 24 oktober 1995 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens en uit de richtlijn 2002/58/EG van het Europees Parlement en de Raad van 12 juli 2002 betreffende de verwerking van persoonsgegevens en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer in de sector elektronische communicatie, aangezien die verplichtingen een onlosmakelijk geheel vormen met de in artikel 22 van de Grondwet vervatte waarborgen. Ook hier verwijzen de verzoekende partijen naar het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 21 december 2016. Zij beklemtonen dat de in de bestreden wet bedoelde verplichting tot het bewaren van gegevens grotendeels overeenstemt met de in de Datarentierichtlijn bedoelde verplichting tot het bewaren van gegevens, zoals het Hof van Justitie in de overweging 97 van het voormelde arrest heeft vastgesteld. De gegevens die het voorwerp van die bewaarplicht uitmaken, omvatten immers - zoals dat het geval was onder de Datarentierichtlijn - de gegevens waarmee de bron en de bestemming van de communicatie kunnen worden onderscheiden, de gegevens waarmee de locatie van zowel de bron als de bestemming van de communicatie kan worden vastgesteld, de gegevens met betrekking tot de datum, het tijdstip en de duur van de communicatie, en de gegevens waarmee het soort van communicatie en het soort apparatuur dat daarbij is gebruikt, kan worden vastgesteld.

De verzoekende partijen in de zaak nr. 6601 besluiten daaruit dat de in de bestreden wet bedoelde algemene verplichting tot het bewaren van gegevens een bijzonder ernstige aantasting van het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven en van het recht op bescherming van persoonsgegevens uitmaakt, los van het feit dat de bewaarde gegevens geen betrekking hebben op de inhoud van de communicatie. De bewaarplicht en de toegang tot de bewaarde gegevens hebben ook een weerslag op het gebruik van elektronische communicatiemiddelen en dus op de wijze waarop de gebruikers van die communicatiemiddelen gebruikmaken van hun vrijheid van meningsuiting. Dat is de reden waarom de verzoekende partijen zich ook op de internationale en grondwetsbepalingen die die vrijheid van meningsuiting waarborgen, beroepen als referentienormen die zouden zijn geschonden. Rekening houdend met de ernst van de aantasting van die grondrechten, zou enkel de bestrijding van zware criminaliteit die maatregel kunnen verantwoorden. Zoals het Hof van Justitie in punt 103 van zijn arrest van 21 december 2016 heeft geoordeeld, kan de bestrijding van zware criminaliteit op zich echter geen algemene en ongedifferentieerde bewaring van alle verkeersgegevens en alle locatiegegevens verantwoorden. Dat zou immers erop neerkomen dat het bewaren van die gegevens de regel wordt, terwijl, volgens de artikelen 5 en 15 van de richtlijn betreffende privacy en elektronische communicatie, het verbod om die gegevens te bewaren de regel is, terwijl de bewaring ervan een uitzondering vormt.

De in de bestreden wet bedoelde verplichting tot het bewaren van gegevens zou niet worden beperkt tot hetgeen strikt noodzakelijk is, hetzij met betrekking tot de categorieën van te bewaren gegevens, hetzij met betrekking tot de betrokken communicatiemiddelen, de personen en de duur van de bewaring. In de delegatie aan de Koning voor het bepalen van de te bewaren gegevens per type van categorie en van de vereisten waaraan de gegevens moeten beantwoorden, zou niet voldoende worden gepreciseerd welke de gegevens zijn die moeten

worden bewaard en zouden evenmin de essentiële voorwaarden worden vastgesteld waaraan die gegevens moeten voldoen.

De verzoekende partijen beklemtonen ten slotte dat, hoewel in de memorie van toelichting bij de wet wordt verwezen naar het belang van communicatiegegevens voor onderzoeken inzake terrorisme, kinderpornografie, onrustwekkende verdwijningen, de illegale handel in verdovende middelen, de verkoop van namaakgeneesmiddelen op het internet, het aanzetten tot haat of tot geweld, belaging, inbreken op bankrekeningen en identiteitsdiefstal, advocaat-generaal Henrik Saugmandsgaard in zijn conclusies van 19 juli 2016 heeft opgemerkt dat de noodzaak van een algemene bewaarplicht met het oog op de bestrijding van zware criminaliteit in verschillende studies ter discussie werd gesteld.

A.10.1. In zijn memorie geeft de Ministerraad aan dat de grieven die in het eerste middel in de zaak nr. 6599 en in het eerste onderdeel van het eerste middel in de zaak nr. 6601 zijn geformuleerd, identiek zijn en bijgevolg samen moeten worden onderzocht.

A.10.2. Hij brengt het doel van de wetgever in herinnering via een verwijzing naar de parlementaire voorbereiding van de bestreden wet. Hij besluit dat dat doel verschilt van de concrete situatie die door het Hof van Justitie van de Europese Unie is onderzocht in het arrest *Digital Rights Ireland* van 8 april 2014 en in het arrest *Tele2 Sverige AB* van 21 december 2016. In die arresten diende het Hof van Justitie van de Europese Unie zich immers uit te spreken over de vraag of de verplichting tot het bewaren van algemene en ongedifferentieerde gegevens noodzakelijk en evenredig was ten aanzien van de bestrijding van zware criminaliteit. Het is bijgevolg te dezen niet zonder belang om te beklemtonen dat de bestreden wet een ander doel nastreeft. Het gaat erom de integriteit van het strafrechtstelsel te waarborgen, alsook het vertrouwen van de burger in de werking van justitie te verbeteren door het zoeken naar de waarheid, in het belang van het slachtoffer, van de in verdenking gestelde en van alle betrokken personen.

A.10.3. Voor de Ministerraad bestaat er een redelijk verband van evenredigheid tussen de algemene verplichting tot het bewaren van gegevens en het door de wetgever nagestreefde doel dat bovendien volledig in overstemming zou zijn met artikel 15, lid 1, van de richtlijn 2002/58/EG. Hoewel niet elke burger immers potentieel een crimineel is, kan elke burger wel potentieel met criminaliteit worden geconfronteerd, zowel als slachtoffer, als beklagde of als getuige, en bijgevolg een belang hebben bij de waarheidsvinding. De algemene verplichting tot het bewaren van gegevens verhindert niet dat, op het vlak van de bewaring zelf, de nodige waarborgen ter bescherming van de privacy worden ingevoerd, alsook op het vlak van de toegang tot de gegevens op grond van het criterium van de ernst van de criminaliteit in de periode tijdens welke de gegevens worden opgevraagd. De Ministerraad haalt de waarborgen aan die volgens hem in artikel 26 van de bestreden wet met betrekking tot het bewaren van gegevens zijn vervat om de inachtneming van de persoonlijke levenssfeer van personen te verzekeren. Hij besluit daaruit dat de bij de wet voorgeschreven verplichting, rekening houdend met die waarborg, geen onevenredig karakter heeft. Volgens de Ministerraad is de bestreden wet niet strijdig met de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie, noch met die van het Hof.

A.10.4. De Ministerraad wijst eveneens met nadruk op het feit dat het Hof heeft besloten tot het onevenredige karakter van de aantasting van het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer door de wet van 30 juli 2013 wegens de combinatie van vier elementen: het feit dat de bewaring van gegevens betrekking had op alle personen, de ontstentenis van een verschil in behandeling op grond van de categorieën van bewaarde gegevens en het nut ervan, het gebrek aan of de ontoereikendheid van regels, hetgeen een inmenging in het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer zou uitmaken.

Noch het Hof van Justitie van de Europese Unie, noch het Hof hebben evenwel geoordeeld dat een van die vier elementen kon volstaan om tot het onevenredige karakter van de maatregel te besluiten. De toetsing van het evenredigheidsbeginsel houdt immers een globale aanpak in.

A.10.5. Na de memorie van toelichting bij de bestreden wet in herinnering te hebben gebracht, besluit de Ministerraad dat zowel de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer als de afdeling wetgeving van de Raad van State een gunstig advies hebben uitgebracht met betrekking tot de veralgemeende verplichting tot het bewaren van gegevens, op voorwaarde dat zij gepaard gaat met voldoende waarborgen op het vlak van de toegang tot de gegevens, de bewaartermijnen, de bescherming en de beveiliging van de gegevens, zodat de inmenging in het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer wordt beperkt tot hetgeen strikt noodzakelijk is.

In tegenstelling tot hetgeen de verzoekende partijen aanvoeren, zou het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 21 december 2016 die vaststelling geenszins op de helling zetten.

A.11.1. Volgens de verzoekende partijen in de zaak nr. 6599 berust het standpunt van de Ministerraad niet op een objectieve analyse van de twee arresten die door het Hof van Justitie van de Europese Unie zijn uitgesproken. Uit die arresten zou immers blijken dat het Hof geen algemene verplichting tot het bewaren van gegevens toestaat, los van de eventuele waarborgen die met die verplichting gepaard kunnen gaan met betrekking tot de toegang, de termijnen, de beveiliging of de bescherming van die gegevens. Het Europees Hof zou de richtlijn 2006/24/EG immers in haar geheel en wat alle aspecten ervan betreft hebben beoordeeld en zou hebben geoordeeld dat zij niet alleen op het vlak van het bewaren van de gegevens maar ook op het vlak van de toegang ertoe een onevenredig karakter vertoonde.

De Ministerraad zou ook stilzwijgend zijn voorbijgegaan aan de kritiek die door de Raad van State tegen de ontworpen wet is geformuleerd.

A.11.2. De verzoekende partijen in de zaak nr. 6599 voeren aan dat het Hof van Justitie in zijn arrest van 21 december 2016 heeft geoordeeld dat de algemene verplichting tot het bewaren van gegevens op onevenredige wijze afbreuk deed aan het recht op eerbiediging van het privéleven en aan het recht op bescherming van persoonsgegevens. Bij dat arrest zou het Hof van Justitie de soepele interpretatie van de wet die door de Ministerraad, de Raad van State en de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer wordt voorgestaan, duidelijk hebben verworpen. Die rechtspraak zou in de lijn liggen van het arrest *Schrems* van 6 oktober 2015, C-362/14.

A.11.3. De verzoekende partijen in de zaak nr. 6599 voegen ten slotte eraan toe dat, in tegenstelling tot hetgeen de Ministerraad aanvoert, de waarborgen die door het Hof van Justitie van de Europese Unie in de overwegingen 60 tot 68 van zijn arrest *Digital Rights Ireland* als noodzakelijk werden beschouwd om gepaard te gaan met de verplichting tot het bewaren van gegevens, daadwerkelijk cumulatief zijn, zodat de ontstentenis van een ervan het onevenredige karakter van de maatregel met zich kan meebrengen.

A.12.1. In hun memorie van antwoord merken de verzoekende partijen in de zaak nr. 6601 op dat een wet « tot wijziging van artikel 127 van de wet van 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie en van artikel 16/2 van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdienst » is aangenomen op 1 september 2016, met een datum van inwerkingtreding op 17 december 2016. De Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer zou in verband met de ontworpen wet een gunstig advies hebben uitgebracht, waarin evenwel wordt aangegeven dat de wetgever geen rekening zou hebben gehouden met het wettigheidsbeginsel. Het advies van de Raad van State zou in dezelfde richting gaan. Die wet is uitgevoerd bij het koninklijk besluit van 27 november 2016 « betreffende de identificatie van de eindgebruiker van mobiele openbare elektronische-communicatiediensten die worden geleverd op basis van een voorafbetaalde kaart ».

Volgens de verzoekende partijen zouden de identificatiegegevens en de documenten die met betrekking tot de eindgebruiker van voorafbetaalde kaarten worden verzameld, identificatiegegevens en communicatiemiddelen in de zin van artikel 126, § 3, van de wet van 13 juni 2005 uitmaken en dus op grond van de bestreden wet moeten worden bewaard.

A.12.2. Zij voeren aan dat het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 21 december 2016, in tegenstelling tot het standpunt van de Ministerraad, betrekking heeft op elke nationale regeling ter bestrijding van criminaliteit die voorziet in een algemene verplichting tot het bewaren van gegevens en niet alleen wanneer het gaat om de bestrijding van zware criminaliteit. In dat arrest zou het Hof van Justitie voor een restrictieve interpretatie hebben geopteerd.

Hoewel de wetgever heeft aangegeven dat elke burger met dat soort van criminaliteit kan worden geconfronteerd als inverdenkinggestelde, slachtoffer of mogelijke getuige, zou dat de vaststelling dat de in het geding zijnde regeling binnen de werkingssfeer van artikel 15 van de richtlijn betreffende privacy en elektronische communicatie valt, niet aantasten. Het voormelde arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie zou dus van toepassing moeten zijn op de bestreden wet.

A.12.3. De verzoekende partijen in de zaak nr. 6601 voegen nog eraan toe dat een algemene en ongedifferentieerde verplichting tot het bewaren van gegevens de grenzen overschrijdt van hetgeen noodzakelijk is om de criminaliteit te bestrijden.

De verwijzing naar de adviezen van de Raad van State en van de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer zou niet nuttig zijn omdat die adviezen gebaseerd zijn op een soepele interpretatie van de Europese rechtspraak, terwijl de algemene verplichting tot het bewaren van gegevens daarin onevenredig is bevonden.

A.13.1. In zijn memorie van wederantwoord geeft de Ministerraad vooraf aan dat het beroep enkel betrekking kan hebben op artikel 126 van de Wet Elektronische Communicatie, zoals ingevoegd bij de bestreden wet. Door kritiek te leveren op de wet van 1 september 2016, zouden de verzoekende partijen in de zaak nr. 6601 een nieuw middel aanvoeren dat niet ontvankelijk is, aangezien het in hun memorie van antwoord wordt opgeworpen.

A.13.2. De Ministerraad merkt eveneens op dat, hoewel het eerste middel in de zaak nr. 6601 betrekking heeft op artikel 2 in zijn geheel, geen enkele grief tegen artikel 2, eerste lid, a), wordt gericht, zodat het middel ten aanzien van dat laatste artikel onontvankelijk zou zijn.

A.13.3. Ten gronde voert hij aan dat het onmogelijk is zware criminaliteit zoals cybercriminaliteit te bestrijden indien niet wordt voorzien in een algemene en ongedifferentieerde verplichting tot het bewaren van elektronische-communicatiegegevens. Hij geeft eveneens aan dat de bestreden regeling een evenredig karakter heeft en dat de wetgever een evenwicht heeft willen zoeken tussen, enerzijds, het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer van personen wier gegevens worden bewaard en, anderzijds, het recht op veiligheid van die personen alsook van andere personen, zoals het door artikel 6 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie en door artikel 5 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens wordt gewaarborgd. Hij herhaalt dat er volgens hem geen ander middel dan het opleggen van een algemene bewaarplicht bestaat om de door de wetgever nagestreefde doelstellingen te bereiken. Het zou immers onmogelijk zijn om de criminaliteit doeltreffend met andere middelen te bestrijden. Elk verschil in behandeling dat in de regeling zou worden ingevoerd, zou een discriminatie uitmaken.

A.13.4. Voor het overige betwist de Ministerraad nogmaals de lering die de verzoekende partijen trekken uit het arrest nr. 84/2015 van het Hof, dat is uitgesproken na het arrest *Digital Rights Ireland* van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 8 april 2014, en voert hij aan dat de bestreden wet niet strijdig is met de Europese rechtspraak.

A.13.5. In ondergeschikte orde suggereert de Ministerraad om aan het Hof van Justitie van de Europese Unie een prejudiciële vraag te stellen over de bestaanbaarheid van de bestreden wet met artikel 15, lid 1, van de richtlijn 2002/58/EG.

A.14.1. In het tweede onderdeel van het eerste middel, dat in ondergeschikte orde is aangevoerd, voeren de verzoekende partijen in de zaak nr. 6601 aan dat de verplichting tot algemene en ongedifferentieerde bewaring van de bewaarde gegevens die de bestreden wet oplegt aan de aanbieders en aan de operatoren, een inmenging in het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer uitmaakt die in een democratische samenleving niet strikt noodzakelijk, passend en evenredig is ter waarborging van de veiligheid van de Staat, de landsverdediging, de openbare veiligheid of het voorkomen, onderzoeken, opsporen en vervolgen van strafbare feiten of van onbevoegd gebruik van het elektronische-communicatiesysteem zoals bedoeld in artikel 13, lid 1, van de richtlijn 95/46/EG, wegens de combinatie van de algemene verplichting tot het bewaren van gegevens en de afwezigheid van waarborgen die die inmenging kunnen beperken tot hetgeen strikt noodzakelijk is.

De afdeling wetgeving van de Raad van State en de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer hebben opgemerkt dat het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 8 april 2014 op twee manieren kon worden geïnterpreteerd : in een eerste interpretatie zou de onwettigheid van de verplichting tot algemene en ongedifferentieerde bewaring van gegevens voortvloeien uit het ontbreken van voldoende waarborgen met betrekking tot de toegang tot de bewaarde gegevens en de bewaartermijn; in een tweede interpretatie zou de bewaarplicht onwettig zijn, net door het algemene en ongedifferentieerde karakter ervan. Er dient te worden opgemerkt dat de Raad van State en de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer zich op de eerste van die twee interpretaties hebben gebaseerd. In de memorie van toelichting bij de wet wordt eveneens erkend dat de verplichting tot algemene en ongedifferentieerde bewaring van gegevens niet overeenstemde met het arrest van het Hof van 11 juni 2015 en met het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 8 april 2014, maar wordt geoordeeld dat dat kan worden gecompenseerd door een striktere regeling met betrekking tot de andere aspecten, namelijk een differentiatie op grond van de categorieën van bewaarde gegevens en het nut ervan, de regels inzake de toegang van de overheden tot de betrokken gegevens en de regels inzake de beveiliging van de gegevens bij de aanbieders of de operatoren. Er wordt aangevoerd dat er,

in zoverre het Hof het eerste onderdeel van het middel ongegrond zou verklaren, zou moeten worden vastgesteld dat de verplichting tot algemene bewaring van gegevens evenmin beantwoordt aan de soepele interpretatie die van het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 8 april 2014 is gemaakt wegens de ontstentenis van waarborgen om die inmenging in het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer en van persoonsgegevens te beperken tot hetgeen strikt noodzakelijk is.

A.14.2. De verzoekende partijen preciseren dat het tweede, het derde en het vierde middel bewijzen dat die algemene bewaarplicht zoals zij bij de bestreden wet is ingevoerd, niet met voldoende waarborgen wordt omringd inzake de toegang tot de gegevens, inzake de bewaartermijn en inzake de bescherming en de beveiliging van de gegevens, zodat de bestreden wet de in het middel bedoelde bepalingen schendt. De verzoekende partijen baseren zich op de conclusies van advocaat-generaal Henrik Saugmandsgaard die aan het voormelde arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie voorafgaan, volgens welke alle waarborgen die het Hof in de punten 60 tot 68 van het arrest aanhaalt, een dwingend karakter zouden hebben en bijgevolg gepaard zouden moeten gaan met de algemene verplichting tot het bewaren van gegevens teneinde de aantasting van de bij de richtlijn 2002/58/EG en bij de artikelen 7 en 8 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie erkende rechten tot het strikt noodzakelijke te beperken.

A.15. In zijn memorie herhaalt de Ministerraad het standpunt dat hij heeft verdedigd in verband met het eerste onderdeel van het middel, namelijk dat een algemene en ongedifferentieerde verplichting tot het bewaren van gegevens op zich niet de in het middel bedoelde bepalingen schendt, op voorwaarde dat die verplichting gepaard gaat met noodzakelijke waarborgen op het vlak van veiligheid, van bewaring, van toegang tot de gegevens, van de bewaartermijn en van de bescherming en de beveiliging van gegevens die een inmenging in het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer inhouden die zich beperkt tot hetgeen strikt noodzakelijk is. De Ministerraad herhaalt eveneens dat het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 21 december 2016 niet vereist dat die waarborgen een cumulatief karakter hebben. De Ministerraad haalt ter ondersteuning van zijn argumentatie de rechtsleer aan.

A.16. In hun memorie van antwoord merken de verzoekende partijen op dat de Ministerraad terecht verwijst naar de conclusies van advocaat-generaal Henrik Saugmandsgaard.

Volgens de verzoekende partijen wordt in de door de Ministerraad aangehaalde rechtsleer uitsluitend vastgesteld dat het Hof van Justitie van de Europese Unie zich niet heeft uitgesproken over de vraag welke waarborg een dwingend karakter heeft en dat alle waarborgen bijgevolg een cumulatief karakter hebben.

A.17. In zijn memorie van wederantwoord verwijst de Ministerraad naar de argumentatie die hij in zijn memorie heeft uiteengezet met betrekking tot het tweede onderdeel van het eerste middel in de zaak nr. 6601.

Wat betreft de toegang tot de bewaarde gegevens

A.18.1. Het derde middel in de zaak nr. 6599 is afgeleid uit de schending van de artikelen 10, 11, 12, 15, 22 en 29 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 5, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 17 en 18 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met de artikelen 7, 8, 11 en 52 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, met artikel 17 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, met de algemene beginselen van rechtszekerheid, van evenredigheid en van het recht op informatiele zelfbeschikking, alsook met artikel 5, lid 4, van het Verdrag betreffende de Europese Unie. Het middel heeft betrekking op de toegang tot de bewaarde gegevens.

A.18.2. In het eerste onderdeel van het middel klagen de verzoekende partijen in de zaak nr. 6599 aan dat de bestreden wet aan zes verschillende overheden de mogelijkheid biedt om toegang te krijgen tot de bewaarde gegevens en die toegang niet strikt beperkt tot de overheden die betrokken zijn bij de strijd tegen criminaliteit, laat staan zware criminaliteit. De verzoekende partijen betwisten in het bijzonder dat toegang kan worden verleend aan de hulpdiensten, aan de officier van gerechtelijke politie van de Cel Vermiste Personen en aan de Ombudsdienst voor telecommunicatie.

A.18.3. In het tweede onderdeel van het middel klagen de verzoekende partijen in de zaak nr. 6599 aan dat de bestreden wet het de gerechtelijke autoriteiten mogelijk maakt toegang te krijgen tot de bewaarde gegevens met het oog op het opsporen, het onderzoek en de vervolging van inbreuken, voor de uitvoering van de in de artikelen 46*bis* en 88*bis* van het Wetboek van strafvordering bedoelde maatregelen, onder de in het

desbetreffende artikel bedoelde voorwaarden, zonder dat die toegang wordt beperkt tot de zware criminaliteit die in artikel 90ter van hetzelfde Wetboek is opgesomd.

A.18.4. In het derde onderdeel van het middel wordt de toegang tot de bewaarde gegevens door de inlichtingendiensten bekritiseerd. Volgens de verzoekende partijen in de zaak nr. 6599 werd het werkterrein van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten te ruim omschreven. De bewaring van gegevens die bij de wet is ingevoerd, houdt verband met de communicatiedata van alle burgers en die kunnen volgens het karakter van de potentiële dreiging worden opgevraagd voor een periode van zes, negen of twaalf maanden vóór de beslissing tot toegang. De methode van het verzamelen van identificatiegegevens en van communicatiedata is voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten respectievelijk een gewone methode en een specifieke methode die op eenvoudige vraag van het diensthoofd en ook van zijn gedelegeerde voor de gewone methode kan worden toegepast, en zulks zonder toestemming van de Commissie van magistraten.

De combinatie van de Dataretentiewet en van de wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten houdt in dat op eenvoudige vraag van het diensthoofd, met een terugwerkende kracht tot twaalf maanden, alle telefoon- en internetdata kunnen worden opgevraagd voor elke persoon die onder een van de kwalificaties van de bevoegdheden van de Staatsveiligheid valt. De bestreden wet kan dus leiden tot machtsmisbruik ten nadele van individuen of organisaties die kritisch staan tegenover de Regering of het politieke systeem. De persvrijheid zou eveneens in gevaar worden gebracht door het feit dat de inlichtingen- en veiligheidsdiensten alle telefonische en internetcommunicatie kunnen opvragen van onderzoeksjournalisten die op de radar van de veiligheidsdiensten verschijnen. De bestreden wet zou ook zelfcensuur kunnen uitlokken of versterken bij de burger die het vage gevoel heeft te worden gecontroleerd, hetgeen een invloed kan hebben op de uitoefening van zijn vrijheid van meningsuiting en van informatie en zodoende een inmenging ten aanzien van artikel 11 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie kan uitmaken.

A.18.5. In het vijfde onderdeel van het middel wordt aangeklaagd dat artikel 126, § 2, tweede en derde lid, van de wet van 13 juni 2005, ingevoegd bij artikel 4 van de bestreden wet, erin voorziet dat de aanbieders en operatoren ervoor zorgen dat de bewaarde gegevens onbeperkt toegankelijk zijn en dat alle andere daarmee verband houdende vereiste informatie onverwijld en uitsluitend aan de bevoegde autoriteiten kan worden meegedeeld, zodat er geen nauwkeurige beschrijving van de omstandigheden en van de voorwaarden inzake het verlenen van toegang is. Ook de bepaling van enige materiële of procedurele voorwaarde zou ontbreken, aangezien de aanbieders eenvoudigweg verplicht zijn elk verzoek van de zes aangeduide overheden in te willigen. In zijn arrest *Tele2 Sverige AB* zou het Hof van Justitie van de Europese Unie evenwel hebben bevestigd dat de nationale regeling moet voorzien in passende waarborgen, met andere woorden duidelijke en nauwkeurige regels die aangeven in welke omstandigheden en onder welke voorwaarden de aanbieders aan de bevoegde nationale autoriteiten toegang tot de gegevens moeten verlenen. In hetzelfde arrest zou ook worden gepreciseerd dat in beginsel enkel toegang kan worden verleend tot de gegevens van personen die ervan worden verdacht een ernstig misdrijf te plannen, te plegen of te hebben gepleegd of op een of andere wijze bij een dergelijk misdrijf betrokken te zijn. In het arrest zou eveneens worden bevestigd dat het van wezenlijk belang is dat de toegang wordt onderworpen aan een voorafgaand toezicht door een rechterlijke instantie of door een onafhankelijke bestuurlijke entiteit die beslist op een met redenen omkleed verzoek van de autoriteiten. Er wordt evenwel vastgesteld dat in de bestreden wet geen enkele procedureregeling is uitgewerkt, en dat noch binnen, noch buiten de aanbieders enige autoriteit is aangeduid die over het verzoek tot het ontvangen van gegevens kan oordelen. Noch de Coördinatiecel, noch de aangestelde, noch de verantwoordelijke voor de verwerking hebben de minste bevoegdheid in dat verband.

Er wordt eveneens beklemtoond dat geen van beiden enige toezichtfunctie, laat staan een voorafgaande toezichtfunctie inzake het verlenen van de toegang aan de zes aangehaalde overheden heeft. Geen van beiden beantwoordt evenmin aan het begrip « rechterlijke instantie » of « onafhankelijke bestuurlijke autoriteit ».

De verzoekende partijen voegen eraan toe dat het Instituut, voor zover het als een onafhankelijke bestuurlijke autoriteit kan worden beschouwd, niet bevoegd is om voorafgaand toezicht te houden op het verlenen van toegang door de operatoren en aanbieders aan de bevoegde overheden. De operatoren en aanbieders zijn niet onderworpen aan het Instituut.

A.18.6. In een vijfde (lees : zesde) onderdeel van het middel wordt aangeklaagd dat de bestreden wet niet voorziet in enige verplichting om personen ervan op de hoogte te brengen dat toegang tot hun privégegevens is verleend. De wet voorziet evenmin in een specifiek recht van beroep in geval van rechtsschending.

A.19. In zijn memorie verwijst de Ministerraad naar artikel 15, lid 1, van de richtlijn 2002/58/EG. Hij merkt op dat het Hof van Justitie van de Europese Unie, in zijn arrest van 21 december 2016, zowel in de zaak C-203/15 als in de zaak C-698/15, de draagwijdte van die bepaling enkel heeft onderzocht met betrekking tot de bewaring van gegevens en de toegang ertoe voor het opsporen, onderzoeken en vervolgen van zware criminaliteit. Het Hof van Justitie heeft zich daarentegen niet uitgesproken over de bewaring van gegevens en de toegang ertoe met betrekking tot andere doelstellingen die in die bepaling worden opgesomd. De Ministerraad verwijst eveneens naar het arrest *Digital Rights Ireland* van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 8 april 2014 met betrekking tot de richtlijn 2006/24/EG waarin het zich enkel met betrekking tot het opsporen, onderzoeken en vervolgen van zware criminaliteit heeft uitgesproken over de bewaring van gegevens en de toegang ertoe. Uit het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 21 december 2016 zou aldus niet kunnen worden afgeleid dat de overheden geen toegang kunnen krijgen tot de bewaarde gegevens wanneer het gaat om de bestrijding van zware criminaliteit. De bestreden wet zou immers een ruimer toepassingsgebied hebben.

Volgens de Ministerraad is de bestreden wet in overeenstemming met artikel 15, lid 1, van de richtlijn 2002/58/EG, ook wanneer het erom gaat gegevens te bewaren en ze mee te delen aan de bevoegde overheden voor het onderzoeken, opsporen en vervolgen van andere vormen van criminaliteit dan zware criminaliteit, wanneer het leven of de fysieke integriteit van personen of goederen in gevaar is, of wanneer onrechtmatig gebruik wordt gemaakt van systemen voor elektronische communicatie. De Ministerraad voert aan dat de afdeling wetgeving van de Raad van State, in haar advies met betrekking tot het voorontwerp van wet, dat standpunt heeft gesteund.

A.20. In hun memorie van antwoord voeren de verzoekende partijen in de zaak nr. 6599 aan dat, hoewel het Hof van Justitie van de Europese Unie zich in zijn arrest van 21 december 2016 heeft uitgedrukt in verband met artikel 15, lid 1, van de richtlijn 2002/58/EG inzake zware criminaliteit, zulks niet inhoudt dat de beginselen die het heeft afgeleid, evenmin van toepassing zouden kunnen zijn op minder zware criminaliteit.

Volgens de verzoekende partijen moeten de bewaring van en de toegang tot gegevens met betrekking tot de veiligheidsdiensten, naar analogie met hetgeen het Hof van Justitie van de Europese Unie heeft beslist, worden beperkt tot de ernstigste gevaren voor de veiligheid van de Staat. De verzoekende partijen merken op dat in het arrest *Tele2 Sverige AB* de term « ernstig risico voor de openbare veiligheid » wordt gebruikt. Volgens de verzoekende partijen neemt de bestreden wet die criteria niet in acht, daar het gaat om de gewone en specifieke methoden en deze betrekking hebben op minder ernstige inbreuken op de veiligheid dan de bijzondere methoden.

A.21. Met betrekking tot het voorafgaand toezicht van een onafhankelijke autoriteit beklemtonen de verzoekende partijen in de zaak nr. 6599 nogmaals dat het optreden van de BIM Commissie op grond van artikel 18/3, § 6, een wettigheidscontrole *a posteriori* uitmaakt, net zoals die welke door het Vast Comité wordt verricht met toepassing van artikel 43/2 van de wet houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Die controles *a posteriori* verantwoorden geenszins dat niet wordt beantwoord aan de vereiste van een voorafgaand toezicht door een rechtelijke instantie of een onafhankelijke bestuurlijke autoriteit.

A.22.1. In antwoord op het tweede, derde en vierde onderdeel van het tweede middel in de zaak nr. 6601 brengt de Ministerraad in herinnering dat het Hof van Justitie van de Europese Unie, in zijn arrest van 21 december 2016, heeft geoordeeld dat de nationale wetgever duidelijke en strikte regels diende aan te nemen over de omstandigheden waarin en de voorwaarden waaronder toegang tot de bewaarde gegevens kan worden toegestaan.

A.22.2. Wat de vermeende ontstentenis van een jurisdictionele controle betreft, voert de Ministerraad aan dat een dergelijke controle in het kader van een strafonderzoek daadwerkelijk kan worden verricht door gerechtelijke instanties zoals de procureur des Konings of de onderzoeksrechter, alsook door de BIM Commissie in het kader van een onderzoek dat wordt gevoerd teneinde inlichtingen te verkrijgen.

A.22.3. De Ministerraad merkt eveneens op dat uit artikel 126, § 2, van de Wet Elektronische Communicatie blijkt dat de gegevens moeten worden beperkt tot eenvoudige zoekopdrachten en toegankelijk moeten zijn vanuit België, hetgeen betekent dat de aanbieders en de operatoren die de communicatiediensten in België verstrekken, de gegevens enkel moeten verstrekken ten aanzien van vragen die door de Belgische overheden op het Belgische grondgebied zijn geformuleerd, zonder dat zij een rogatoire commissie moeten sturen.

A.22.4. Wat betreft het feit dat andere overheden dan de gerechtelijke autoriteiten toegang tot de bewaarde gegevens kunnen krijgen, verwijst de Ministerraad naar het advies van de Raad van State over dat onderwerp.

A.22.5. De Ministerraad betwist vervolgens het standpunt van de verzoekende partijen volgens hetwelk de wet een toegang tot de bewaarde gegevens zonder materiële of procedurele voorwaarden mogelijk zou maken. Hij haalt de artikelen 9, 13 en 14 van de bestreden wet aan om zijn standpunt te verantwoorden. Hij verwijst eveneens naar artikel 126, § 2, eerste lid, 4°, 5° en 6°, van de Wet Elektronische Communicatie. Uit de memorie van toelichting bij de wet zou eveneens blijken dat de wetgever duidelijke en strikte regels heeft vastgesteld over de omstandigheden waarin en de voorwaarden waaronder toegang tot de bewaarde gegevens kan worden toegestaan.

A.22.6. Met betrekking tot de vermeende ontstentenis van een jurisdictionele controle verwijst de Ministerraad eveneens naar artikel 126, § 1, eerste lid, van de Wet Elektronische Communicatie, zoals ingevoegd bij artikel 4 van de bestreden wet, en wijst hij met nadruk op het feit dat de Privacywet van 8 december 1992 een algemene wet is die dus eveneens van toepassing is op de bewaring van persoonsgegevens en op de toegang ertoe in het kader van de bestreden wet. Dat standpunt zou uitdrukkelijk worden bevestigd in de memorie van toelichting bij de bestreden wet. De betrokken personen beschikken dus over alle waarborgen waarin artikel 9 van de voormelde wet van 8 december 1992 voorziet.

A.23.1. In hun memorie van antwoord geven de verzoekende partijen in de zaak nr. 6601, met betrekking tot het tweede onderdeel van het middel, aan dat zij niet betwisten dat de toegang tot de bewaarde gegevens, met toepassing van artikel 88*bis* van het Wetboek van strafvordering, zoals gewijzigd bij artikel 9 van de bestreden wet, aan een bevelschrift van de onderzoeksrechter wordt onderworpen, zodat er wel degelijk een rechterlijke instantie bestaat die de toegang tot die gegevens beschermt. De procureur des Konings vormt daarentegen geen rechterlijke instantie of onafhankelijke bestuurlijke autoriteit.

A.23.2. Wat de toegang tot de bewaarde gegevens door de inlichtingen- en veiligheidsdiensten betreft, hebben de verzoekende partijen in hun beroep tot vernietiging doen opmerken dat die toegang behoort tot de specifieke methoden die door die diensten worden gebruikt om gegevens te verzamelen. De toegang tot de gegevens is geenszins onderworpen aan een voorafgaand advies van de BIM Commissie. Het advies van die commissie beperkt zich immers tot een wettigheidscontrole *a posteriori* die op grond van artikel 18/3, § 6, van de wet van 30 november 1998 wordt verricht.

A.23.3. Met betrekking tot het derde onderdeel van het middel doen de verzoekende partijen gelden dat de Ministerraad niets betwist van hetgeen in het verzoekschrift wordt bekritiseerd in verband met de toegang tot de gegevens en de voorwaarden die bij de wet worden voorgeschreven voor die toegang.

De verzoekende partijen wijzen erop dat het koninklijk besluit van 12 oktober 2010 houdende de nadere regels voor de wettelijke medewerkingsplicht bij vorderingen door de inlichtingen- en veiligheidsdiensten met betrekking tot elektronische communicatie niet de materiële en procedurele voorwaarden regelt voor de toegang tot de bewaarde gegevens door de andere in de wet bedoelde overheden dan de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Het wettigheidsbeginsel sluit hoe dan ook uit dat die regels bij een koninklijk besluit worden vastgesteld. Bovendien verwijst dat koninklijk besluit naar de wet van 30 november 1998, zoals gewijzigd bij de bestreden wet.

Wat betreft de waarborgen die door de Ministerraad worden aangevoerd wanneer hij naar de memorie van toelichting bij de bestreden wet verwijst, zou geen van die waarborgen in de weg staan aan de vaststelling dat de bestreden wet niet in materiële en procedurele voorwaarden voor de toegang tot de bewaarde gegevens voorziet.

A.23.4. Met betrekking tot het vierde onderdeel van het middel doen de verzoekende partijen gelden dat de toegang tot de bewaarde gegevens op grond van de bestreden wet onder de verwerking van persoonsgegevens in de zin van artikel 3, §§ 4 en 5, van de wet van 8 december 1992 valt. Volgens die bepalingen genieten de betrokken personen niet de in de artikelen 9 en volgende van dezelfde wet vastgelegde rechten, in het bijzonder het recht op informatie en het recht op verbetering van alle onjuiste persoonsgegevens. De personen ten aanzien van wie bewaarde gegevens werden verstrekt, beschikken krachtens artikel 13 van de wet van 8 december 1992 enkel over een onrechtstreekse toegang tot de gegevens in zoverre de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer namens de betrokkene de rechten uitoefent die in de artikelen 10 en 12 van de wet van 8 december 1992 zijn vastgelegd. Noch die wet, noch het uitvoeringsbesluit ervan van 13 februari 2001 voorzien ten aanzien van de overheden die krachtens de bestreden wet toegang tot de bewaarde gegevens hebben gehad,

evenwel in een informatieplicht of in een jurisdictionele controle die van dien aard is dat de regelmatigheid in feite of in rechte van die toegang wordt nagegaan.

Ten aanzien van het argument van de Ministerraad volgens hetwelk de personen op wie de aanbieder van bewaarde gegevens betrekking heeft, over een recht van beroep zouden beschikken, verwijzen de verzoekende partijen naar het arrest nr. 108/2016 van het Hof van 14 juli 2016. Zij beklemtonen dat dat recht van beroep inhoudt dat de betrokken personen toegang tot de bewaarde gegevens hebben opdat dat recht van beroep daadwerkelijk en effectief is. Aangezien de betrokken overheden geen informatieplicht hebben, kan dat recht van beroep die twee kenmerken niet hebben.

A.23.5. Met betrekking tot het vijfde onderdeel van het middel verwijzen de verzoekende partijen naar de argumenten die zij in het kader van het derde onderdeel van het eerste middel van hun verzoekschrift hebben uiteengezet.

A.24.1. In zijn memorie van wederantwoord voert de Ministerraad aan dat de procureur des Konings wel degelijk een rechterlijke instantie in de zin van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie is. Hij verwijst naar artikel 151, § 1, eerste lid, laatste zin, van de Grondwet om te verantwoorden dat het openbaar ministerie wel degelijk een onafhankelijke entiteit is wanneer het zijn onderzoeksbevoegdheden in het kader van het Wetboek van strafvordering uitoefent en de waarborg biedt dat de uitoefening van zijn bevoegdheden niet op onredelijke wijze afbreuk doet aan het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

De Ministerraad wijst eveneens met nadruk op de controle die door de BIM Commissie en door het Comité I wordt uitgeoefend. Met betrekking tot het derde onderdeel van het middel voegt hij eraan toe dat het recht op eerbiediging van het privéleven, zoals vastgelegd in artikel 22 van de Grondwet, volgens de rechtspraak van het Hof overheidsinmengingen toestaat in de gevallen en onder de voorwaarden waarin de wet voorziet. Er wordt aangevoerd dat de wet te dezen daadwerkelijk de essentiële elementen van de materiële en procedurele voorwaarden voor de toegang tot elektronische communicatie regelt en de tenuitvoerlegging van de bij de wet vastgestelde voornaamste regels aan de Koning delegeert.

A.24.2. Wat het vierde onderdeel van het middel betreft, verwijst de Ministerraad naar de argumenten die hij in zijn memorie heeft uiteengezet en herhaalt hij dat de betrokken personen rechten genieten die in de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer zijn vastgelegd.

Wat betreft de bewaring van de gegevens van artsen, advocaten en journalisten

A.25.1. In het derde onderdeel van het eerste middel voeren de verzoekende partijen in de zaak nr. 6601 in ondergeschikte orde aan, voor het geval dat het Hof de eerste twee onderdelen van het middel ongegrond zou verklaren, dat de plicht tot algemene en ongedifferentieerde bewaring van de gegevens die in het middel aangevoerde referentienormen schendt doordat de wet ook de bewaring oplegt van de gegevens van personen die het beroepsgeheim genieten en van personen voor wie anderszins een plicht tot vertrouwelijkheid geldt, alsook van communicatiegegevens die gevoelige persoonsgegevens uitmaken. De verzoekende partijen verwijten de bestreden wet enkel een beperkt en niet afdoend onderscheid te maken in de toegang tot de bewaarde gegevens voor zover het gaat om gegevens van een advocaat, een arts of een journalist. Zij geven aan dat artikel 458 van het Strafwetboek een ruimer toepassingsgebied heeft dan dat van de personen die deze drie beroepen uitoefenen. Zij voegen eraan toe dat sommige personen, overheden en organisaties niet aan een beroepsgeheim onderworpen zijn terwijl de communicatie met hen toch een zekere vertrouwelijkheid moet kunnen genieten met toepassing van de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens.

A.25.2. De verzoekende partijen voeren verder nog aan dat de bewaring van gegevens die gevoelige persoonsgegevens uitmaken in de zin van de wet van 8 december 1992, bovendien het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie zoals gewaarborgd door de artikelen 10, 11 en 22 van de Grondwet, schendt. Immers, terwijl de voormelde wet in bijzondere voorwaarden voorziet voor de verwerking van gevoelige persoonsgegevens, worden die gegevens, die eveneens identificatiegegevens, verbindings- en locatiegegevens alsook persoonlijke communicatiegegevens zijn in de zin van artikel 126, § 3, van de wet van 13 juni 2005, zoals ingevoegd bij de bestreden wet, niet aan die bijzondere verwerkingsvoorwaarden onderworpen, wat aanleiding zou geven tot een verschil in behandeling dat niet redelijk, noch objectief verantwoord zou zijn.

A.25.3. Dezelfde verzoekende partijen bekritisieren de wet op identieke wijze in het vijfde onderdeel van het tweede middel. Zij zetten uiteen dat gevoelige persoonsgegevens de gegevens zijn waaruit de raciale of etnische afkomst, de politieke opvattingen, de godsdienstige of levensbeschouwelijke overtuiging of het lidmaatschap van een vakvereniging blijken, die het seksuele leven of de gezondheid betreffen en de persoonsgegevens inzake geschillen voorgelegd aan hoven en rechtbanken alsook aan administratieve rechtscolleges, inzake verdenkingen, vervolgingen of veroordelingen met betrekking tot misdrijven, of inzake administratieve sancties of veiligheidsmaatregelen. Zij wijzen erop dat de bestreden wet en artikel 46*bis* van het Wetboek van strafvordering, dankzij de gerechtelijke overheden en de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, in algemene waarborgen voorzien met betrekking tot de toegang tot alle bewaarde gegevens, in het bijzonder tot een motiveringsplicht waaruit de proportionaliteit en de subsidiariteit van de toegang blijken. De bestreden wet voorziet voor het overige in bijzondere waarborgen voor uitsluitend de toegang tot de bewaarde gegevens van een advocaat, een arts of een journalist. Een journalist geniet eveneens de bescherming van de wet van 7 april 2005 tot bescherming van de journalistieke bronnen. De bestreden wet voorziet echter niet in bijzondere waarborgen zoals bijvoorbeeld een versterkte motiveringsplicht indien de toegang betrekking heeft op de gegevens van andere personen die een beroepsgeheim genieten of voor wie een plicht tot vertrouwelijkheid geldt, of op communicatiegegevens die gevoelige persoonsgegevens uitmaken.

A.26. Het vierde middel in de zaak nr. 6599 is afgeleid uit de schending van de artikelen 10, 11, 12, 15, 22 en 29 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 5, 6, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 17 en 18 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met de artikelen 7, 8, 11, 47 en 52 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, met artikel 17 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, met de algemene beginselen van rechtszekerheid, evenredigheid en informatiele zelfbeschikking, en met artikel 5, lid 4, van het Verdrag betreffende de Europese Unie.

De verzoekende partijen zetten uiteen dat het beroepsgeheim van advocaten als grondslag de noodzakelijke vertrouwensrelatie tussen advocaat en cliënt heeft. Dat recht wordt in twee opzichten beschermd: enerzijds vanuit artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van mens, dat het recht op een eerlijk proces waarborgt en, anderzijds, vanuit artikel 8 van hetzelfde Verdrag, dat het recht op eerbiediging van het privéleven ook van toepassing maakt op beroepsactiviteiten. De bestreden wet wordt in die zin bekritiseerd dat advocaten, artsen en journalisten, minstens wat de bewaring van de metadata betreft, op dezelfde wijze worden behandeld als alle andere betrokkenen, zonder dat rekening wordt gehouden met het particuliere statuut en het beroepsgeheim van die categorieën. De gegevens die door een advocaat, een arts of een journalist moeten worden bewaard, zijn echter confidentieel. Het gebrek aan onderscheid in de wet treft ook de rechtsonderhorige die er niet meer op kan rekenen dat hij een advocaat in alle vertrouwen kan consulteren. Hetzelfde geldt voor patiënten die artsen consulteren en voor bronnen die journalisten belangrijke informatie aanleveren.

De verzoekende partijen stellen vast dat de bestreden wet een zekere omkadering biedt voor wat betreft de toegang tot de bewaarde gegevens van advocaten, artsen en journalisten, maar geen enkel onderscheid maakt voor wat betreft de bewaring zelf van de metadata. De verzoekende partijen voegen eraan toe dat de algemene bewaringstermijn van twaalf maanden op zich disproportioneel is. Wat de toegangstermijn betreft, maakt de wet enkel een onderscheid naar de aard van de inbreuk en dreiging, maar niet naar de aard van de bewaarde gegevens. Bovendien maakt de wet inzake de bewaring van gegevens geen enkel onderscheid tussen, enerzijds, rechtsonderhorigen die verdacht worden, naar wie een onderzoek loopt of die vervolgd worden en, anderzijds, rechtsonderhorigen die op geen enkele wijze het voorwerp van zulke maatregelen zijn. De veralgemeende bewaring van gegevens, ook voor personen die niets te maken hebben met criminaliteit, ook niet als verdachte, zou dus het evenredigheidsbeginsel schenden. Die schending zou worden bevestigd door de arresten van het Hof van Justitie van de Europese Unie *Digital Rights Ireland* en *Tele2 Sverige AB*, alsook door de conclusie van advocaat-generaal Pedro Cruz Villalón voorafgaand aan het arrest *Digital Rights Ireland*, en door het arrest van het Hof nr. 84/2015, van 11 juni 2015.

A.27.1. In zijn memorie verwijst de Ministerraad naar punt 105 van het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 21 december 2016 en naar het arrest van het Hof nr. 84/2015. Hij citeert ook meerdere uittreksels uit de memorie van toelichting van de bestreden wet om aan te tonen dat de wetgever alle mogelijkheden heeft onderzocht om tegemoet te komen aan de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie en aan die van het Hof. Volgens hem was een differentiatie op het vlak van de toepassing van de bewaarplicht onmogelijk. Het door de wetgever nagestreefde legitieme doel had dan immers niet kunnen worden bereikt. De Ministerraad wijst erop dat, om zich te conformeren aan het arrest van het Hof, de wetgever ervoor gekozen heeft de bescherming voor bepaalde oproepen te versterken op het niveau van de regelgeving inzake toegang tot de bewaarde gegevens. De wetgever heeft eveneens in waarborgen voorzien om het beroepsgeheim van de advocaten en artsen en het bronnengeheim van de journalisten te vrijwaren. De Ministerraad doet nog

opmerken dat de bewaring van gegevens en de toegang daartoe geen betrekking hebben op de inhoud van die gegevens. Daaruit blijkt dat de bestreden wet niet verder gaat dan hetgeen strikt noodzakelijk en gerechtvaardigd is in een democratische samenleving.

A.27.2. Ten aanzien van de verplichting om de gegevens te bewaren van personen voor wie een plicht tot vertrouwelijkheid geldt, of om communicatiegegevens te bewaren die gevoelige persoonsgegevens zijn, merkt de Ministerraad op dat uit de rechtspraak van het Hof en van het Hof van Justitie van de Europese Unie blijkt dat die twee rechtscolleges enkel een voorbehoud hebben gemaakt voor de bewaring van gegevens van personen die onder het beroepsgeheim vallen.

A.27.3. De Ministerraad wijst nog erop dat de wet van 8 december 1992 een algemene wet is die ook in het kader van de bestreden wet van toepassing is op de bewaring van persoonsgegevens. De verzoekende partijen zouden niet aantonen in welk opzicht de specifieke regels van de artikelen 6, 7 en 8 van die wet, uitgesloten zouden zijn.

A.28.1. In hun memorie van antwoord geven de verzoekende partijen in de zaak nr. 6601 aan dat de Ministerraad ten onrechte aanvoert dat de bestreden wet de toepassing van de artikelen 6, 7 en 8 van de wet van 8 december 1992 niet uitsluit. Het nieuwe artikel 126, §§ 1 en 3, van de wet van 13 juni 2005 verplicht immers alle aanbieders en operatoren de identificatiegegevens, verbinding- en locatiegegevens alsook de persoonlijke communicatiegegevens te bewaren, ongeacht of het gaat om gevoelige persoonsgegevens. Die bepalingen ontslaan de aanbieders en operatoren dus niet van hun bewaarplicht, zelfs niet indien het om zulke gevoelige persoonsgegevens gaat. De verzoekende partijen voegen eraan toe dat artikel 3, § 4, van de wet van 8 december 1992 de gegevens die worden bewaard door de inlichtingen- en veiligheidsdiensten van de Staat uitdrukkelijk van zijn toepassingsgebied uitsluit. De verzoekende partijen wijzen ten slotte erop dat het bij de artikelen 6, 7 en 8 van de wet van 8 december 1992 vastgelegde verbod om persoonsgegevens te verwerken afwijkingen bevat in paragraaf 2 van die bepalingen. Tot die afwijkingen zou de door de bestreden wet beoogde verwerking van persoonsgegevens behoren.

A.28.2. Wat het feit betreft dat de bestreden wet in aanvullende waarborgen zou voorzien, geven de verzoekende partijen aan dat die waarborgen geen betrekking hebben op andere aan het beroepsgeheim onderworpen personen dan advocaten, artsen en journalisten.

A.28.3. Op het argument dat de bewaarplicht met betrekking tot de gegevens de toegang tot die gegevens betreft en geen betrekking heeft op de inhoud ervan, antwoorden de verzoekende partijen dat het Hof, bij zijn arrest nr. 108/2016 van 14 juli 2016, zich heeft uitgesproken over het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Het evenredigheidsbeginsel zou een strengere positieve verplichting inhouden wanneer het gaat om gevoelige persoonsgegevens. Het zou immers erom gaan maatregelen te nemen die een eerbiediging verzekeren van de communicatiegegevens tussen burgers en personen die het beroepsgeheim genieten, en tussen burgers en personen voor wie een plicht tot vertrouwelijkheid geldt.

De Ministerraad betwist niet dat aan de hand van de bewaarde communicatiegegevens met personen, overheden en organisaties, een profiel van de betrokken personen kan worden bepaald. De wet van 1 september 2016, die het eveneens mogelijk maakt om gegevens betreffende de eindgebruikers van prepaidbelkaarten te verzamelen, laat ook toe zulke profielen te bepalen zodat, door het gebruik van elektronische-communicatiediensten en van gegevensbewaring conclusies kunnen worden getrokken met betrekking tot de politieke opvattingen en de godsdienstige of levensbeschouwelijke overtuiging van de betrokken personen. Op die manier zou de vrijheid van meningsuiting van die personen worden aangetast.

A.28.4. De verzoekende partijen in de zaak nr. 6601 voegen ten slotte eraan toe dat de bestreden wet, in samenhang gelezen met de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, toelaat dat de bewaarde gegevens worden meegedeeld, met het risico dat persoonlijkheidsprofielen worden opgesteld en dat die diensten mogelijk misbruik maken van die gegevens.

A.29. In hun memorie van antwoord verwijzen de verzoekende partijen in de zaak nr. 6599, wat het vierde middel betreft, naar de argumenten die zij in hun verzoekschrift tot vernietiging hebben uiteengezet, en naar de memorie van antwoord van de « Ordre des barreaux francophones et germanophone », die in de zaak nr. 6590 werd ingediend.

A.30. In zijn memorie van wederantwoord verwijst de Ministerraad naar de argumentatie die hij in zijn memorie heeft uiteengezet. Hij herinnert eraan dat, volgens de rechtspraak van het Hof van Justitie van de

Europese Unie en die van het Hof, de gegevens van personen voor wie een plicht tot vertrouwelijkheid *sensu lato* geldt niet aan even strikte bewaringsvoorwaarden moeten beantwoorden als de gegevens die onder het beroepsgeheim vallen. De Ministerraad herhaalt dat de verplichtingen die zijn voorgeschreven bij de artikelen 6, 7 en 8 van de wet van 8 december 1992 volledig van toepassing zijn op de door de bestreden wet beoogde persoonsgegevens, in zoverre de wet van 8 december 1992 een algemeen karakter heeft, terwijl de bestreden wet specifieke bepalingen bevat.

Wat de bewaringstermijn van de gegevens betreft

A.31. In het derde onderdeel van het tweede middel verwijten de verzoekende partijen in de zaak nr. 6599 de wetgever dat hij niet afdoende heeft gerechtvaardigd waarom de gegevens moeten worden bewaard gedurende twaalf maanden en, in principe, veel langer wat betreft de gegevens ter identificatie van de gebruiker of abonnee en de communicatiemiddelen in zoverre die termijn zich uitstrekt tot twaalf maanden nadat voor de laatste keer via de gebruikte dienst werd gecommuniceerd.

De verzoekende partijen wijzen erop dat er in andere Europese landen kortere bewaringstermijnen worden gehanteerd. Zij verwijzen naar een arrest van het Duitse Grondwettelijk Hof dat de Duitse dataretentiewet vernietigde, en naar het arrest *Digital Rights Ireland* van het Hof van Justitie van de Europese Unie.

De verzoekende partijen doen eveneens opmerken dat de Raad van State zich heeft uitgesproken voor een kortere algemene bewaringstermijn mits wordt voorzien in de mogelijkheid om een langere bewaringstermijn te laten activeren door de Koning in geval van een potentiële dreiging.

A.32.1. De verzoekende partijen in de zaak nr. 6601 betwisten ook de duur van de bewaringstermijn van gegevens in het derde middel. Dat middel is afgeleid uit de schending van artikel 8 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, van de artikelen 7, 8, 11, lid 4, en 52, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, van de artikelen 10, 11, 19 en 22 van de Grondwet, van artikel 2, a), van de richtlijn 95/46/EG van het Europees Parlement en de Raad van 24 oktober 1995 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en het vrije verkeer van die gegevens, en van de artikelen 1, 2, 3, 5, 6, 9 en 15 van de richtlijn 2002/58/EG van het Europees Parlement en de Raad van 12 juli 2002 betreffende de verwerking van persoonsgegevens en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer in de sector elektronische communicatie (richtlijn betreffende privacy en elektronische communicatie).

A.32.2. In het eerste onderdeel van het middel bekritisieren de verzoekende partijen de bestreden wet in die zin dat zij voor de respectieve categorieën van bewaarde gegevens eenzelfde bewaringstermijn bepaalt, wat neerkomt op een gelijke behandeling van ongelijke categorieën van bewaarde gegevens die niet redelijk verantwoord en bijgevolg discriminerend zou zijn. De verzoekende partijen vermelden de overwegingen 60 tot 68 van het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 8 april 2014, die betrekking hebben op die bewaringstermijn. Uit die rechtspraak zou volgen dat de bestreden wet slechts in overeenstemming zou zijn met de in het middel aangevoerde referentienormen voor zover de bewaringstermijn wordt gedifferentieerd naar gelang van de categorieën van gegevens, het nut ervan voor het nagestreefde doel of de betrokken personen, en voor zover zij beperkt is tot wat strikt noodzakelijk is.

De verzoekende partijen doen opmerken dat artikel 126, § 3, van de wet van 13 juni 2005, zoals ingevoegd bij artikel 4 van de bestreden wet, een onderscheid maakt tussen identificatiegegevens, bindings- en locatiegegevens en persoonlijke communicatiegegevens, aangezien die gegevens aan eenzelfde bewaringstermijn van twaalf maanden zijn onderworpen. De wet voorziet alleen in een differentiatie op het vlak van de toegang tot de gegevens, en de toegangstermijn wordt bepaald naar gelang van de aard van de gegevens, naar gelang van de ernst van het misdrijf in het kader van toegang voor gerechtelijke overheden en naar gelang van de aard van de potentiële dreiging in het kader van toegang voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. De bestreden wet differentieert de bewaringstermijn dus niet naar gelang van de categorieën van gegevens, het nut ervan voor het nagestreefde doel of de betrokken personen, en beperkt zich niet tot wat strikt noodzakelijk is. De wetgever heeft op dat punt geen rekening gehouden met de opmerking die werd geformuleerd in het advies van de afdeling wetgeving van de Raad van State. Er wordt aangevoerd dat de bestreden wet alleszins verder gaat dan wat strikt noodzakelijk, redelijk en proportioneel is ter vrijwaring van de nationale veiligheid, de landsverdediging en de openbare veiligheid, of om het voorkomen, het onderzoeken, opsporen en vervolgen van strafbare feiten of van onbevoegd gebruik van het elektronische-communicatiesysteem zoals bedoeld in artikel 13, lid 1, van de richtlijn 94/46/EG, te verzekeren.

A.32.3. In het tweede onderdeel van het middel wordt de bestreden wet in die zin bekritiseerd dat zij de overheid die toegang heeft gehad tot gegevens niet verplicht tot vernietiging van die gegevens indien zij geen verband houden met het doel waarvoor zij zijn verzameld. De bestreden wet verplicht alleen de aanbieders en operatoren tot een onherroepelijke vernietiging van de bewaarde gegevens na afloop van de bewaringstermijn vastgesteld in artikel 126, § 3, van de wet van 13 juni 2005, zoals ingevoegd bij artikel 4 van de bestreden wet. Er is daarentegen geen enkele plicht tot onherroepelijke vernietiging van de bewaarde gegevens voor de overheden die toegang hebben tot de bewaarde gegevens, zodra die gegevens niet meer strikt noodzakelijk zijn voor de bestrijding van ernstige criminaliteit.

In samenhang met het nieuwe artikel 21 van de wet van 30 november 1998 en met het koninklijk besluit van 3 juli 2016 houdende uitvoering van dat artikel 21, heeft de bestreden wet tot gevolg dat de gegevens rechtstreeks, onrechtstreeks of na een afgeleide verwerking voor zelfs een zeer lange periode kunnen worden bewaard, ook al zijn die gegevens niet strikt noodzakelijk voor de bestrijding van ernstige criminaliteit.

A.32.4. De verzoekende partijen voegen in het derde onderdeel van het middel eraan toe dat het mogelijk is, door in een uitzondering te voorzien op de vernietigingsplicht van de aanbieders en operatoren voor de gegevens bedoeld in de artikelen 122 en 123 van de wet van 13 juni 2005, onrechtstreeks toegang te verkrijgen tot de bewaarde gegevens na het verstrijken van de bewarings- en toegangstermijnen waarin de bestreden wet voorziet, zodat die uitzondering op die vernietigingsplicht een inmenging vormt in het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer, die niet strikt noodzakelijk, redelijk en proportioneel is in een democratische samenleving.

A.33.1. In zijn memorie verwijst de Ministerraad naar de overwegingen 63 en 64 van het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 8 april 2014 en naar het arrest van het Hof nr. 84/2015 van 11 juni 2015. Hij verwijst ook naar de memorie van toelichting van de bestreden wet waaruit zou blijken dat de wetgever alle mogelijkheden heeft onderzocht om tegemoet te komen aan de rechtspraak van het Hof en aan die van het Hof van Justitie van de Europese Unie. Volgens de Ministerraad zou een verdere differentiatie op het vlak van de bewaringstermijn van de gegevens na een grondig onderzoek van die kwestie, onmogelijk zijn gebleken. Het is gebleken dat een termijn van twaalf maanden noodzakelijk is om terroristische misdrijven te bestrijden. Een termijn van twaalf maanden werd overigens vastgesteld in artikel 88*bis*, § 1, van het Wetboek van strafvordering, dat betrekking heeft op strafrechtelijke onderzoeken inzake terrorisme, en in artikel 18/8, § 2, 3°, van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, voor potentiële dreigingen inzake terrorisme.

A.33.2. De Ministerraad wijst nog erop dat, volgens artikel 126, § 6, van de wet betreffende de elektronische communicatie, de bevoegde ministers twee jaar na de inwerkingtreding van artikel 126, § 3, vierde lid, van dezelfde wet, aan de Kamer van volksvertegenwoordigers een evaluatieverslag moeten bezorgen over de toepassing van dat artikel, om te bepalen of aanpassingen nodig zijn, in het bijzonder wat de bewaring van de gegevens en de bewaringstermijn betreft. Er wordt voorts aangegeven dat, om tegemoet te komen aan het arrest van het Hof, de wetgever ervoor heeft gekozen om in een differentiatie te voorzien op het vlak van toegang tot de gegevens rekening houdend met de aard van die gegevens, met de ernst van de misdrijven en met de aard van de potentiële dreiging wanneer die gegevens worden verzameld in het kader van een gerechtelijk onderzoek met betrekking tot de staatsveiligheid. Andere bijzondere termijnen zijn bepaald in artikel 126, § 2, 4° en 5°. Voorts werd erin voorzien dat termijnen voor toegang tot de gegevens in de toekomst nog kunnen worden aangepast. De Ministerraad besluit eruit dat de termijn van twaalf maanden voor het bewaren van gegevens niet verder gaat dan hetgeen strikt noodzakelijk is om het doel van de wetgever te bereiken.

A.34. In hun memorie van antwoord wijzen de verzoekende partijen in de zaak nr. 6599 erop dat de termijn van twaalf maanden door de rechtsleer onevenredig werd geacht. Er wordt eveneens aangegeven dat uit de statistieken van de BIPT blijkt dat de meeste opvragingen gebeuren voor een periode die maximum drie maanden teruggaat, zodat een periode van twaalf maanden niet evenredig is. De Raad van State heeft ook onderstreept dat de effectieve bewaringstermijn voor gegevens in het kader van de artikelen 46*bis* en 88*bis* van het Wetboek van strafvordering in de praktijk veel langer kan zijn dan twaalf maanden.

Volgens de verzoekende partijen heeft de Raad van State, in tegenstelling tot hetgeen de Ministerraad beweert, bezwaren geuit tegen de regeling, ook wat de bewaringstermijn van de gegevens betreft. Wat het feit betreft dat verschillende termijnen zijn vastgesteld voor de toegang tot de gegevens, impliceert het bestaan van een gradatie op dat niveau niet dat de duur van de gegevensbewaring evenredig zou zijn met het doel van de wetgever.

A.35.1. In hun memorie van antwoord onderstrepen de verzoekende partijen in de zaak nr. 6601 dat in de memorie van toelichting van de bestreden wet herhaaldelijk werd erkend dat de ontstentenis van een verschil in behandeling wat de bewaringstermijn van de gegevens betreft niet beantwoordde aan de rechtspraak van het Hof en van het Hof van Justitie van de Europese Unie. Uit het advies van de Raad van State zou eveneens blijken dat zowel Duitsland als Nederland daadwerkelijk in een gedifferentieerde bewaringstermijn hebben voorzien. Het zou bijgevolg onjuist zijn te beweren dat het, vanuit technisch oogpunt, onmogelijk is om de bewaringstermijnen te differentiëren.

De verzoekende partijen betwisten ook het argument van de Ministerraad volgens hetwelk de wetgever niet heeft geopteerd voor een kortere algemene bewaartermijn met de mogelijkheid, voor de Koning, om die termijn te verlengen in omstandigheden van potentiële dreiging omdat sommige gegevens niet meer beschikbaar zouden zijn op het ogenblik van de effectieve activering, door de Koning, van die langere termijn, terwijl het in een imminente dreigingssituatie net noodzakelijk is om de langst mogelijke periode in de tijd terug te gaan om gegevens op te vragen.

Wat betreft het feit dat artikel 126, § 6, van de wet van 13 juni 2005 zou voorzien in een periodieke evaluatie, geven de verzoekende partijen aan dat zulk een evaluatie niets wijzigt aan de vastgestelde ongrondwettigheid en aan de onverenigbaarheid van de reglementering met het recht van de Europese Unie.

De omstandigheid dat verschillende termijnen zijn vastgesteld voor de toegang tot de gegevens zou niet toelaten tegemoet te komen aan de cumulatieve vereisten die door het Hof van Justitie van de Europese Unie in zijn arrest van 8 april 2014 zijn gesteld.

A.35.2. Wat het tweede onderdeel van het middel betreft, benadrukken de verzoekende partijen in de zaak nr. 6601 dat artikel 126, § 4, van de wet van 13 juni 2005, zoals ingevoegd bij artikel 4 van de bestreden wet, alleen de aanbieders en operatoren verplicht tot een vernietiging van de bewaarde gegevens, en niet de overheid die toegang heeft verkregen tot de bewaarde gegevens en ze verder heeft verwerkt. De verzoekende partijen voegen eraan toe dat de bestreden wet, in samenhang gelezen met sectorale regelgeving, tot gevolg heeft dat de bewaarde gegevens rechtstreeks, onrechtstreeks of na verwerking voor een zeer lange termijn kunnen worden bewaard terwijl dat niet strikt noodzakelijk zou zijn voor de bestrijding van ernstige criminaliteit.

A.35.3. Wat het derde onderdeel van het middel betreft, voeren de verzoekende partijen in de zaak nr. 6601 aan dat, noch de artikelen 46*bis* en 88*bis* van het Wetboek van strafvordering, zoals gewijzigd bij de bestreden wet, noch artikel 18/8 van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, eveneens gewijzigd bij de bestreden wet, de toegang tot gegevens beperken tot de bewaarde gegevens zoals zij door de bestreden wet worden beoogd. Die bepalingen voorzien in een gedifferentieerde regeling. Zij betreft immers andere gegevens, die niet onderworpen zijn aan de bewarings- en toegangstermijn die door de bestreden wet is vastgesteld. De gegevens bedoeld in artikel 88*bis*, § 1, van het Wetboek van strafvordering en in artikel 18/8, § 1, van de wet van 30 november 1998 zijn dus andere gegevens dan die welke zijn vastgelegd in de bestreden wet, en het kan alleen gaan om de commerciële gegevens bedoeld in artikel 122 en 123 van de wet van 13 juni 2005.

De verzoekende partijen geven voorts aan dat, door in een uitzondering te voorzien op de vernietigingsplicht van de aanbieders en operatoren voor de gegevens bedoeld in de artikelen 122 en 123 van de wet van 13 juni 2005, er wel degelijk onrechtstreeks toegang mogelijk is tot de bewaarde gegevens na het verstrijken van de bij de bestreden wet vastgelegde bewarings- en toegangstermijn.

A.36. In zijn memorie van wederantwoord merkt de Ministerraad nogmaals op dat het feit dat een differentiatie op het vlak van de bewaringstermijn van de gegevens onmogelijk was, redelijk zou zijn verantwoord. Zowel in het kader van de strafonderzoeken als in het kader van de inlichtingendiensten is een desbetreffende termijn noodzakelijk gebleken. Uit de cijfers van het BIPT voor het jaar 2014 blijkt dat 15 pct. van de aanvragen vanwege de gerechtelijke overheden op grond van de artikelen 46*bis* en 88*bis* van het Wetboek van strafvordering, aan Base Company en Proximus, betrekking had op gegevens die dateerden van meer dan negen maanden en tot twaalf maanden vóór de aanvraag. Ook uit de cijfers van de « Federal Computer Crime Unit » (FCCU) voor de periode 2012-2014 blijkt dat 29 pct. van de aanvragen betrekking had op gegevens die dateerden van meer dan negen maanden en tot twaalf maanden vóór de aanvraag. De cijfers die werden aangebracht door de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid (ADIV) zijn vergelijkbaar. De Ministerraad geeft een concreet voorbeeld om zijn argumentatie te rechtvaardigen. Hij verwijst voor het overige naar de argumenten die hij in zijn memorie heeft uiteengezet.

Wat de bescherming en de veiligheid van de gegevens betreft

A.37.1. Een tweede middel in de zaak nr. 6599 is afgeleid uit de schending van de artikelen 10, 11, 12, 15, 22 en 29 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 5, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 17 en 18 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met de artikelen 7, 8, 11, 52 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, met artikel 17 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, met de algemene beginselen van rechtszekerheid, evenredigheid en informatiele zelfbeschikking, en met artikel 5, lid 4, van het Verdrag betreffende de Europese Unie.

A.37.2. In het eerste onderdeel van het middel bekritisieren de verzoekende partijen het niveau van beveiliging en bescherming van de bewaarde gegevens. Zo legt artikel 126, § 4, van de bestreden wet aan de aanbieders en operatoren zeven voorwaarden op inzake bescherming, maar waarborgt het geenszins dat een onafhankelijke autoriteit toeziet op de inachtneming van het niveau van bescherming. Het optreden van het Instituut en van de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, vermeld in die bepaling, betreft enkel het raadplegen, door die instanties, van het logboek, waarin enkel is voorzien in het kader van de waarborg vermeld in artikel 126, § 4, eerste lid, 7°. Het logboek moet aldus verzekeren dat het gebruik van de bewaarde gegevens kan worden opgespoord voor elk verzoek, door een autoriteit bedoeld in paragraaf 2, om die gegevens te verkrijgen. Bovendien heeft het optreden van die instanties niets te maken met de zes andere voorwaarden die door de wet worden opgelegd om de bescherming van de bewaarde gegevens te waarborgen.

Artikel 126/1, § 2, van de bestreden wet zou evenmin beantwoorden aan de vereiste van het bestaan van een onafhankelijke autoriteit die toezicht houdt op de inachtneming van het vermelde niveau van bescherming. De verzoekende partijen voegen nog eraan toe dat de waarborgen waarin de wet van 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie voorziet, moeten worden beschouwd als oude waarborgen die betrekking hebben op een specifieke bewaring van gegevens in het kader van vóór 2005 bestaande wetten betreffende dat type van communicatie, strafvordering en inlichtingenopdrachten. Die waarborgen moeten bijgevolg los van de bestreden wet worden gezien.

A.37.3. In het tweede onderdeel van het middel bekritisieren de verzoekende partijen het niveau van beveiliging en bescherming van de bewaarde gegevens door het instellen van een coördinatieceel en van een specifieke aangestelde voor de bescherming van de persoonsgegevens. Zij wijzen erop dat de leden van de coördinatieceel, de verantwoordelijke voor de verwerking en de aangestelde voor de bescherming van de persoonsgegevens personeelsleden zijn of minstens worden aangesteld door of opgericht binnen elke operator of aanbieder. Het gaat dus om ondergeschikten, die zich in een afhankelijke positie bevinden ten aanzien van de operator of aanbieder. Een aangestelde kan echter niet worden beschouwd als een onafhankelijke bestuurlijke autoriteit of rechterlijke instantie die voorafgaand toezicht houdt op de bescherming en de beveiliging van de gegevens. Hetzelfde geldt voor de coördinatieceel die een louter uitvoerend orgaan is dat bestaat uit personeelsleden van de operator of aanbieder. De verzoekende partijen onderstrepen ten slotte dat artikel 126/1, § 2, derde lid, van de bestreden wet, de operatoren en aanbieders verplicht artikel 114, § 2, in acht te nemen. Het optreden van het Instituut waarin is voorzien, is echter louter een mogelijkheid, en geen dwingende verplichting.

A.38.1. Het vierde middel in de zaak nr. 6601 is afgeleid uit de schending van artikel 8 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, van de artikelen 7, 8, 11, lid 4, en 52 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, van de artikelen 10, 11, 19 en 22 van de Grondwet, van artikel 2 van de richtlijn 95/46/EG van 24 oktober 1995 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en het vrije verkeer van die gegevens, en van de artikelen 1, 2, 3, 5, 6, 9 en 15 van de richtlijn 2002/58/EG van 12 juli 2002 betreffende de verwerking van persoonsgegevens en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer in de sector elektronische communicatie.

Volgens de verzoekende partijen is de bestreden wet, door niet uit te sluiten dat de aanbieders en operatoren, bij de vaststelling van het door hen geboden beschermingsniveau, rekening houden met economische overwegingen en slechts te voorzien in een eenmalige evaluatie van de bestreden wet, door die evaluatie te beperken tot de bepalingen betreffende de te bewaren gegevens en de bewaringstermijn en door niet in een periodieke evaluatie te voorzien ten aanzien van de bepalingen betreffende de beveiliging en de bescherming, een innenging in het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer die, in een democratische samenleving, niet strikt noodzakelijk, redelijk en proportioneel is ter waarborging van de nationale veiligheid of om het voorkomen, het onderzoeken, opsporen en vervolgen van strafbare feiten of van onbevoegd gebruik van

het elektronische-communicatiesysteem zoals bedoeld in artikel 13, lid 1, van de voormelde richtlijn 95/46/EG, te verzekeren.

A.38.2. In het tweede onderdeel van het middel verwijten de verzoekende partijen in de zaak nr. 6601 de bestreden wet geen enkel onderscheid te maken met betrekking tot de bewaarde gegevens die aan buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten worden meegegeeld, naar gelang van de categorieën van gegevens, het nut ervan voor het nagestreefde doel (de potentiële dreiging) of de betrokken personen. Die mededeling zou bijgevolg niet beperkt zijn tot wat strikt noodzakelijk is. De bestreden wet wordt eveneens verweten die mededeling niet aan bijzondere waarborgen met betrekking tot de bescherming en de beveiliging van de gegevens te onderwerpen.

A.39.1. In zijn memorie voert de Ministerraad aan dat de operatoren en de aanbieders verplicht zijn om het beschermingsniveau te verzekeren dat voortvloeit uit de wet van 8 december 1992 en het uitvoeringsbesluit ervan, van 13 februari 2001. De Ministerraad voert eveneens dat, naast die verplichting, de bestreden wet ook voorziet in een bijkomend hoog niveau van bescherming van de door de aanbieders en operatoren bewaarde gegevens. Het gaat immers erom technologische beschermingsmaatregelen te nemen ten aanzien van die gegevens, de opspoorbaarheid van de toegangen te waarborgen, de gegevens te vernietigen na het verstrijken van de wettelijk bepaalde termijn, maar ook een aangestelde aan te wijzen voor de gegevensbescherming, die moet toezien op de inachtneming van de verschillende wettelijk bepaalde regels. Op het vlak van de beveiliging van de gegevens beklemtoont de Ministerraad het feit dat artikel 126 van de wet in een groot aantal waarborgen zou voorzien.

Volgens de Ministerraad stellen de verzoekende partijen in de zaak nr. 6599 ten onrechte dat artikel 126, § 4, zoals ingevoegd door de bestreden wet, aan de aanbieders en de operatoren zeven voorwaarden oplegt inzake bescherming van de gegevens, maar niet voorziet in een onafhankelijke autoriteit die toezicht houdt op de inachtneming ervan. Volgens de Ministerraad houden zowel het BIPT als de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer toezicht op de bewaring van de gegevens door de aanbieders en de operatoren. Ook werd artikel 145 van de wet betreffende de elektronische communicatie door de bestreden wet gewijzigd, en voorziet het in een strafrechtelijke sanctie bij externe en interne hacking.

A.39.2. De Ministerraad betwist ook de argumenten die de verzoekende partijen in de zaak nr. 6601 hebben uiteengezet. Volgens hem beantwoordt artikel 126, § 4, 2°, van de wet betreffende de elektronische communicatie aan de vereisten die werden opgelegd bij het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 8 april 2014 en bij het arrest dat door hetzelfde Hof werd gewezen op 21 december 2016.

De Ministerraad beklemtoont nog dat artikel 126, §§ 5 en 6, van de wet betreffende de elektronische communicatie in een dubbele evaluatie van de wet voorziet.

A.40.1. In hun memorie van antwoord zijn de verzoekende partijen in de zaak nr. 6599 van mening dat toezicht door een onafhankelijke autoriteit cruciaal is om een daadwerkelijke beveiliging en bescherming inzake gegevensbewaring te verzekeren. De wetgever had de keuze : ofwel een nieuwe onafhankelijke autoriteit oprichten, ofwel aan bestaande autoriteiten die specifieke toezichtsfunctie toevertrouwen. Door de tweede optie te kiezen heeft de wetgever een toezicht doorgevoerd dat theoretisch te noemen is rekening houdend met de beperkte samenstelling van het BIPT en van de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, de talrijke taken die zij moeten vervullen en de bevoegdheden die hun zijn toegekend. In de bestreden wet staat niet dat de door het BIPT uitgeoefende controle een effectieve controle op de providers en operatoren is. Er is immers een verschil tussen waarborgen en een effectief toezicht. De verzoekende partijen bekritisieren het feit dat de wet geen toezichtsbevoegdheid heeft toevertrouwd aan een onafhankelijke autoriteit met een specifieke bevoegdheid in het kader van de algemene gegevensbewaring.

A.40.2. De verzoekende partijen geven verder nog aan dat de twee evaluaties die de Ministerraad aanvoert geenszins een bijkomende waarborg zijn voor wat de bescherming en de beveiliging van de gegevens betreft. Het jaarlijks rapport is immers een louter statistisch rapport en is beperkt tot artikel 90*decies* van het Wetboek van strafvordering, terwijl het rapport waarin artikel 126, § 6, van de wet betreffende de elektronische communicatie voorziet, als basis moet dienen om na te gaan of aanpassingen nodig zijn, los van de bewaring van de gegevens en de bewaringstermijn. De verzoekende partijen besluiten eruit dat er geen garantie wordt geboden wat de bescherming en de beveiliging van de gegevens betreft.

A.41.1. In hun memorie van antwoord geven de verzoekende partijen in de zaak nr. 6601 aan dat artikel 126, § 4, 2°, van de wet van 13 juni 2005 grondwetsconform moet worden uitgelegd, hetgeen uitsluit dat

de aanbieders en de operatoren, bij de vaststelling van het geboden beschermingsniveau, rekening kunnen houden met economische overwegingen. Wat betreft het feit dat de Ministerraad verwijst naar de memorie van toelichting om aan te geven dat er een evaluatie bestaat krachtens artikel 126, § 6, van de wet van 13 juni 2005, zou die uitlegging strijdig zijn met de tekst van de wet zelf, die in een eenmalige evaluatie voorziet met betrekking tot de bepalingen betreffende de bewaring van gegevens en de bewaringstermijn, maar geenszins wat de beveiliging en de bescherming van de bewaarde gegevens betreft. De Ministerraad zou overigens zelf erkennen dat die evaluatie slechts eenmalig is en bijgevolg niet periodiek. Zij laat dan ook niet toe rekening te houden met de technologische ontwikkelingen, de stand van zaken zoals de verdere ontwikkelingen inzake het bestaan of de toepassing van surveillanceprogramma's, of de evolutie van de goede praktijken.

A.41.2. Wat de aantasting van het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer betreft, herhalen de verzoekende partijen in de zaak nr. 6601 dat een verplichting tot algemene en ongedifferentieerde bewaring van de gegevens, alsook de verwerking van de identificatiegegevens, van de verbindings- en locatiegegevens en van de persoonlijke communicatiegegevens, toelaten om van iedere burger een persoonlijkheidsprofiel op te stellen en zijn handelswijze te volgen. Dat geldt ook voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten van de lidstaten van de Europese Unie, die in het kader van surveillanceprogramma's op grote schaal persoonsgegevens verzamelen en verwerken.

De verzoekende partijen verwijzen naar een mededeling van 27 november 2013 van de Europese Commissie aan het Europees Parlement en de Raad, waarin talrijke misbruiken werden vastgesteld ten aanzien van EU-burgers en in de EU gevestigde ondernemingen en waarin werd opgemerkt dat de betrokkenen geen recht hadden op een verbetering van die gegevens, noch op een administratief of juridisch beroep.

A.42. In zijn memorie van wederantwoord verwijst de Ministerraad naar de argumenten die hij in zijn memorie heeft uiteengezet.

Wat betreft de bewaring van gegevens op het grondgebied van de Europese Unie

A.43. Het vierde onderdeel van het tweede middel in de zaak nr. 6599 verwijst naar de conclusie van de advocaat-generaal in de zaak *Tele2 Sverige AB*, meer bepaald de punten 238 tot 241.

De verzoekende partijen stellen vast dat er op dit ogenblik geen wetgeving is die toelaat dat een Belgische onafhankelijke autoriteit toezicht uitoefent, in andere landen van de Europese Unie, op de wijze waarop gegevens opgeslagen in het kader van de Belgische verplichting tot dataretentie, door de aanbieders en operatoren worden bewaard. De bewaring van de gegevens zou daardoor niet beantwoorden aan de vereisten van bescherming en beveiliging.

A.44. In zijn memorie antwoordt de Ministerraad dat uit de bestreden bepalingen niet kan worden afgeleid dat er een verbod zou zijn, voor de Belgische inlichtingen- en veiligheidsdiensten, om gegevens mee te delen aan buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten onder de strikte voorwaarden waarin de wet van 30 november 1998 op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten voorziet.

A.45. In hun memorie van antwoord vestigen de verzoekende partijen in de zaak nr. 6599 de aandacht op het feit dat het vierde onderdeel van hun tweede middel in werkelijkheid betrekking heeft op de transfer van gegevens naar andere lidstaten van de Europese Unie. Er wordt aangevoerd dat de wet het bestaan miskent van nationale reglementeringen die, wat de inlichtingen- en veiligheidsdiensten betreft, hun eigen verplichtingen opleggen aan de operatoren en providers.

A.46. In zijn memorie van wederantwoord verwijst de Ministerraad naar de argumenten die hij in zijn memorie heeft uiteengezet.

- B -

Ten aanzien van de bestreden wet en de context ervan

B.1.1. Vier beroepen zijn ingesteld met het oog op de vernietiging van de wet van 29 mei 2016 betreffende het verzamelen en het bewaren van de gegevens in de sector van de elektronische communicatie.

B.1.2. Die wet bepaalt :

« HOOFDSTUK 1. - *Algemene bepaling*

Artikel 1. Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 74 van de Grondwet.

HOOFDSTUK 2. - *Wijzigingen van de wet van 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie*

Art. 2. In artikel 2 van de wet [van] 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie, laatstelijk gewijzigd bij de wet van 18 december 2015, en gedeeltelijk vernietigd bij arrest nr. 84/2015 van het Grondwettelijk Hof, worden de volgende wijzigingen aangebracht :

a) de bepaling onder 11° wordt vervangen als volgt :

‘ 11° “ operator ” : ieder persoon die onder de verplichting valt een kennisgeving te doen overeenkomstig artikel 9; ’;

b) in de plaats van de bepaling onder 74°, vernietigd bij arrest nr. 84/2015 van het Grondwettelijk Hof, wordt een als volgt luidende bepaling onder 74° ingevoegd :

‘ 74° “ Oproepzorg zonder resultaat ” : een communicatie waarbij een oproep wel tot een verbinding heeft geleid, maar onbeantwoord is gebleven of via het netwerkbeheer is beantwoord. ’.

Art. 3. Artikel 125, § 2, van dezelfde wet wordt opgeheven.

Art. 4. In dezelfde wet wordt in de plaats van artikel 126, vernietigd bij arrest nr. 84/2015 van het Grondwettelijk Hof, het als volgt luidende artikel 126 ingevoegd :

‘ Art. 126. § 1. Onverminderd de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens, dienen de aanbieders aan het publiek van telefoniediensten, via internet inbegrepen, van internettoegang, van e-mail via het internet, de operatoren die openbare elektronische-communicatienetwerken aanbieden, alsook de operatoren die een van deze diensten verstrekken, de in paragraaf 3

bedoelde gegevens die door hen worden gegenereerd of verwerkt in het kader van de verstrekking van de betrokken communicatiediensten, te bewaren.

Dit artikel heeft geen betrekking op de inhoud van de communicatie.

De verplichting om de in paragraaf 3 bedoelde gegevens te bewaren, is ook van toepassing op oproepingen zonder resultaat, voor zover die gegevens in verband met de aanbieder van de bedoelde communicatiediensten :

1° wat de telefoniegegevens betreft, worden gegenereerd of verwerkt door de operatoren van openbare elektronische-communicatiediensten of van een openbaar netwerk voor elektronische communicatie, of

2° wat de internetgegevens betreft, door deze aanbieders worden gelogd.

§ 2. Enkel de volgende overheden mogen op eenvoudig verzoek van de in paragraaf 1, eerste lid, bedoelde aanbieders en operatoren gegevens ontvangen die worden bewaard krachtens dit artikel om de doeleinden en volgens de hieronder opgesomde voorwaarden :

1° de gerechtelijke autoriteiten, met het oog op het opsporen, het onderzoek en de vervolging van inbreuken, voor de uitvoering van de in de artikelen 46*bis* en 88*bis* van het Wetboek van strafvordering beoogde maatregelen en volgens de voorwaarden bepaald in die artikelen;

2° de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, teneinde de inlichtingenopdrachten met inzet van de methoden voor het vergaren van gegevens zoals bedoeld in de artikelen 16/2, 18/7 en 18/8 van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten te vervullen en volgens de voorwaarden vastgelegd in die wet;

3° elke officier van gerechtelijke politie van het Instituut, met het oog op het opsporen, het onderzoek en de vervolging van inbreuken op de artikelen 114, 124 en dit artikel;

4° de hulpdiensten die hulp ter plaatse bieden, wanneer ze naar aanleiding van een noodoproep, van de betrokken aanbieder of operator niet de identificatiegegevens van de oproeper ontvangen met behulp van de databank beoogd in artikel 107, § 2, derde lid, of onvolledige of onjuiste gegevens krijgen. Enkel de identificatiegegevens van de oproeper mogen worden gevraagd en uiterlijk binnen 24 uur na de oproep;

5° de officier van gerechtelijke politie van de Cel Vermiste Personen van de federale politie, in het kader van zijn opdracht tot het verlenen van hulp aan personen in nood, opsporing van personen van wie de verdwijning onrustwekkend is en wanneer er ernstige vermoedens of aanwijzingen bestaan dat de fysieke integriteit van de vermiste persoon in onmiddellijk gevaar is. Enkel de gegevens die zijn beoogd in paragraaf 3, eerste en tweede lid, met betrekking tot de vermiste persoon en bewaard gedurende de 48 uur voorafgaand aan het verzoek om de gegevens te krijgen, mogen worden gevraagd aan de operator of de aanbieder in kwestie via een door de Koning aangewezen politiedienst;

6° de Ombudsdienst voor telecommunicatie, met het oog op de identificatie van de persoon die kwaadwillig gebruik heeft gemaakt van een elektronische-communicatienetwerk of -dienst, conform de voorwaarden beoogd in artikel 43*bis*, § 3, 7°, van de wet van 21 maart

1991 betreffende de hervorming van sommige economische overheidsbedrijven. Enkel de identificatiegegevens mogen worden gevraagd.

De aanbieders en operatoren bedoeld in paragraaf 1, eerste lid, zorgen ervoor dat de in paragraaf 3 bedoelde gegevens onbeperkt toegankelijk zijn vanuit België en dat deze gegevens, en alle andere daarmee verband houdende vereiste informatie onverwijld en uitsluitend aan de in deze paragraaf bedoelde autoriteiten kunnen worden meegedeeld.

Onverminderd andere wettelijke voorschriften mogen de aanbieders en operatoren bedoeld in paragraaf 1, eerste lid, de krachtens paragraaf 3 bewaarde gegevens niet gebruiken voor andere doeleinden.

§ 3. De gegevens ter identificatie van de gebruiker of de abonnee en de communicatiemiddelen, met uitzondering van de gegevens waarin het tweede en derde lid specifiek voorzien, worden gedurende twaalf maanden bewaard vanaf de datum waarop communicatie voor de laatste maal mogelijk is via de gebruikte dienst.

De gegevens met betrekking tot de toegang tot en de verbinding van de eindapparatuur met het netwerk en met de dienst en met betrekking tot de plaats van die apparatuur, inclusief het netwerkaansluitpunt, worden bewaard gedurende twaalf maanden, vanaf de datum van de communicatie.

De communicatiegegevens, met uitzondering van de inhoud, met inbegrip van hun herkomst en hun bestemming, worden gedurende twaalf maanden bewaard vanaf de datum van de communicatie.

De Koning bepaalt, bij een besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad, op voorstel van de minister van Justitie en van de minister, en na advies van de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en van het Instituut, de te bewaren gegevens per type van categorie bedoeld in het eerste tot derde lid alsook de vereisten waaraan deze gegevens moeten beantwoorden.

§ 4. Wat betreft de bewaring van de gegevens bedoeld in paragraaf 3, dienen de aanbieders en operatoren bedoeld in paragraaf 1, eerste lid :

1° te garanderen dat de bewaarde gegevens dezelfde kwaliteit hebben en onderworpen worden aan dezelfde beveiligings- en beschermingsmaatregelen als de gegevens in het netwerk;

2° ervoor te zorgen dat de bewaarde gegevens worden onderworpen aan passende technische en organisatorische maatregelen om de gegevens te beveiligen tegen vernietiging, hetzij per ongeluk, hetzij onrechtmatig, tegen verlies of wijziging per ongeluk, niet-toegelaten of onrechtmatige opslag, verwerking, toegang of openbaarmaking;

3° te garanderen dat de toegang tot de bewaarde gegevens om te antwoorden op de verzoeken van de autoriteiten bedoeld in paragraaf 2, enkel gebeurt door een of meer leden van de Coördinatiecel bedoeld in artikel 126/1, § 1;

4° de gegevens op het grondgebied van de Europese Unie te bewaren;

5° te zorgen voor maatregelen van technologische beveiliging die de bewaarde gegevens, vanaf hun registratie, onleesbaar en onbruikbaar maken voor elke persoon die niet gemachtigd is om er toegang toe te hebben;

6° ervoor te zorgen dat de bewaarde gegevens na afloop van de bewaringstermijn die voor die gegevens geldt zoals vastgelegd in paragraaf 3, worden verwijderd van elke drager, onverminderd de artikelen 122 en 123;

7° ervoor te zorgen dat het gebruik van de bewaarde gegevens kan worden opgespoord voor elk verzoek om deze gegevens te verkrijgen vanwege een autoriteit bedoeld in paragraaf 2.

De in het eerste lid, 7°, bedoelde opspoorbaarheid wordt verwezenlijkt aan de hand van een logboek. Het Instituut en de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer mogen dat logboek raadplegen of een kopie van een deel of van het geheel van dat logboek eisen. Het Instituut en de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer sluiten een protocol tot samenwerking voor de raadpleging van en het toezicht op dat logboek.

§ 5. De minister en de minister van Justitie zorgen ervoor dat statistieken inzake de bewaring van de gegevens die worden gegenereerd of verwerkt in het kader van de verstrekking van openbaar toegankelijke communicatienetwerken en -diensten jaarlijks worden bezorgd aan de Kamer van volksvertegenwoordigers.

Die statistieken omvatten met name :

1° de gevallen waarin overeenkomstig de toepasselijke wettelijke bepalingen gegevens zijn verstrekt aan de bevoegde autoriteiten;

2° de tijd die is verstreken tussen de datum waarop de gegevens zijn bewaard en de datum waarop de bevoegde autoriteiten om de overdracht ervan verzochten;

3° de gevallen waarin verzoeken om gegevens niet konden worden ingewilligd.

Die statistieken mogen geen persoonsgegevens omvatten.

De gegevens die betrekking hebben op de toepassing van paragraaf 2, 1°, worden tevens bijgevoegd bij het verslag dat de minister van Justitie overeenkomstig artikel 90*decies* van het Wetboek van strafvordering moet uitbrengen aan het Parlement.

De Koning bepaalt, op voorstel van de minister van Justitie en de minister en op advies van het Instituut, de statistieken die de aanbieders en operatoren bedoeld in paragraaf 1, eerste lid, jaarlijks bezorgen aan het Instituut en die welke het Instituut bezorgt aan de minister en aan de minister van Justitie.

§ 6. Onverminderd het verslag bedoeld in paragraaf 5, vierde lid, brengen de minister en de minister van Justitie, twee jaar na de inwerkingtreding van het in paragraaf 3, vierde lid, bedoelde koninklijk besluit een evaluatieverslag uit aan de Kamer van volksvertegenwoordigers over de toepassing van dit artikel, teneinde na te gaan of het nodig

is bepalingen aan te passen, inzonderheid wat betreft de te bewaren gegevens en de bewaringstermijn. '.

Art. 5. In dezelfde wet wordt een artikel 126/1 ingevoegd, luidende :

‘ Art. 126/1. § 1. Binnen elke operator en elke aanbieder bedoeld in artikel 126, § 1, eerste lid, wordt een Coördinatieceel opgericht, belast met het verstrekken aan de wettelijk bevoegde Belgische autoriteiten, op hun verzoek, van de gegevens bewaard krachtens de artikelen 122, 123 en 126, de identificatiegegevens van de oproeper krachtens artikel 107, § 2, eerste lid, of de gegevens die kunnen worden gevorderd krachtens de artikelen 46*bis*, 88*bis* en 90*ter* van het Wetboek van strafvordering en de artikelen 18/7, 18/8, 18/16 en 18/17 van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

In voorkomend geval kunnen verscheidene operatoren of aanbieders een gemeenschappelijke Coördinatieceel oprichten. In dergelijk geval moet deze Coördinatieceel voorzien in dezelfde dienst voor elke operator of aanbieder.

Om deel uit te maken van de Coördinatieceel dienen de leden :

1° het voorwerp [te] hebben uitgemaakt van een positief en niet-achterhaald veiligheidsadvies conform artikel 22*quinquies* van de wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen, veiligheidsattesten en veiligheidsadviezen;

2° niet het voorwerp [te] hebben uitgemaakt van een weigering door de minister van Justitie, waarbij die weigering met redenen moet worden omkleed en zich te allen tijde kan voordoen.

Een advies wordt als achterhaald beschouwd 5 jaar na zijn verstrekking.

De operatoren en aanbieders die geen van de diensten bedoeld in artikel 126, § 1, verstrekken, zijn vrijgesteld van de in het derde lid, 1°, beoogde voorwaarde.

Enkel de leden van de Coördinatieceel mogen antwoorden op de verzoeken van de autoriteiten met betrekking tot de gegevens bedoeld in het eerste lid. Ze mogen echter, onder hun toezicht en binnen de grenzen van het strikt noodzakelijke, technische hulp krijgen van aangestelden van de operator of van de aanbieder.

De leden van de Coördinatieceel en de aangestelden die technische bijstand verlenen, zijn onderworpen aan het beroepsgeheim.

Elke operator en elke aanbieder bedoeld in artikel 126, § 1, eerste lid, waakt over de vertrouwelijkheid van de gegevens die worden behandeld door de Coördinatieceel en deelt onverwijld aan het Instituut en aan de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer de contactgegevens van de Coördinatieceel en van zijn leden mee alsook elke wijziging van die gegevens.

§ 2. Elke operator en elke aanbieder bedoeld in artikel 126, § 1, eerste lid, stelt een interne procedure op om te antwoorden op de verzoeken vanwege de autoriteiten om toegang tot de persoonsgegevens betreffende de gebruikers. Hij verstrekt aan het Instituut, op verzoek,

gegevens over deze procedures, het aantal ontvangen verzoeken, de aangevoerde wettelijke grondslag en hun antwoord.

Elke operator en elke aanbieder bedoeld in artikel 126, § 1, eerste lid, wordt beschouwd als verantwoordelijk voor de verwerking in de zin van de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens, voor de gegevens behandeld op basis van artikel 126 en dit artikel.

De operatoren van openbare netwerken voor elektronische communicatie en de aanbieders bedoeld in artikel 126, § 1, eerste lid, nemen artikel 114, § 2, in acht voor de toegang tot de gegevens bedoeld in paragraaf 1 en hun overdracht aan de autoriteiten.

§ 3. Elke aanbieder bedoeld in artikel 126, § 1, eerste lid, en elke operator bedoeld in artikel 126, § 1, eerste lid, wijst een of meer aangestelden aan voor de bescherming van persoonsgegevens, die moet beantwoorden aan de cumulatieve voorwaarden opgesomd in paragraaf 1, derde lid.

Deze aangestelde mag geen deel uitmaken van de Coördinatiecel.

Verscheidene operatoren of aanbieders mogen een of meer gemeenschappelijke aangestelden voor de bescherming van de persoonsgegevens aanduiden. In dat geval moeten deze aangestelden dezelfde opdracht uitvoeren voor elke individuele operator of aanbieder.

Bij de uitvoering van zijn opdrachten handelt de aangestelde voor de bescherming van de persoonsgegevens in volledige onafhankelijkheid, en heeft hij toegang tot alle persoonsgegevens die worden bezorgd aan de autoriteiten, alsook tot alle relevante lokalen van de aanbieder of de operator.

De uitoefening van zijn opdrachten mag voor de aangestelde geen nadelen met zich brengen. Hij mag in het bijzonder als aangestelde niet worden ontslagen of vervangen wegens de uitvoering van de taken die hem zijn toevertrouwd, zonder grondige motivering.

De aangestelde moet de mogelijkheid hebben om rechtstreeks te communiceren met de directie van de operator of de aanbieder.

De aangestelde voor de gegevensbescherming zorgt ervoor dat :

- 1° de behandelingen door de Coördinatiecel worden uitgevoerd conform de wet;
- 2° de aanbieder of de operator enkel die gegevens verzamelt en bewaart die hij wettelijk mag bewaren;
- 3° enkel de wettelijk bevoegde autoriteiten toegang hebben tot de bewaarde gegevens;
- 4° de maatregelen voor beveiliging en bescherming van persoonsgegevens beschreven in deze wet en in het veiligheidsbeleid van de aanbieder of de operator ten uitvoer worden gebracht.

Elke aanbieder en elke operator bedoeld in artikel 126, § 1, eerste lid, deelt onverwijld aan het Instituut en aan de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer

de contactgegevens van de aangestelden voor de bescherming van persoonsgegevens mee alsook elke wijziging van die gegevens.

§ 4. De Koning bepaalt, bij een besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad, na advies van de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en van het Instituut :

1° de nadere regels van het verzoek en de verstrekking van het veiligheidsadvies;

2° de vereisten waaraan de Coördinatieceel moet beantwoorden, door rekening te houden met de situatie van de operatoren en aanbieders die weinig verzoeken krijgen van de gerechtelijke overheden, die geen vestiging hebben in België of voornamelijk vanuit het buitenland handelen;

3° de informatie die moet worden verstrekt aan het Instituut en aan de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer conform de paragrafen 1 en 3 alsook de autoriteiten die toegang hebben tot die informatie;

4° de overige regels die de samenwerking van de operatoren en van de aanbieders bedoeld in artikel 126, § 1, eerste lid, met de Belgische autoriteiten of met sommige van hen, regelen, voor de verstrekking van de in paragraaf 1 beoogde gegevens, in voorkomend geval en per betrokken overheid met inbegrip van de vorm en de inhoud van het verzoek. ’

Art. 6. In artikel 127 van dezelfde wet, gewijzigd door de wetten van 4 februari 2010, 10 juli 2012 en 27 maart 2014, worden de volgende wijzigingen aangebracht :

1° in paragraaf 1 worden de volgende wijzigingen aangebracht :

a) in het eerste lid worden de woorden ‘ , aan de aanbieders bedoeld in artikel 126, § 1, eerste lid, ’ ingevoegd tussen de woorden ‘ aan de operatoren ’ en de woorden ‘ of aan de eindgebruikers ’;

b) in het tweede lid worden de woorden ‘ en de aanbieders bedoeld in artikel 126, § 1, eerste lid, ’ ingevoegd tussen de woorden ‘ de operatoren ’ en de woorden ‘ aan de in het eerste lid, 2°, bedoelde verrichtingen ’;

2° paragraaf 6 wordt opgeheven.

Art. 7. In artikel 145 van dezelfde wet, gewijzigd bij de wetten van 25 april 2007 en 27 maart 2014 worden de volgende wijzigingen aangebracht :

1° de woorden ‘ 126, 126/1, ’ worden ingevoegd tussen de woorden ‘ 124, ’ en ‘ 127 ’;

2° de woorden ‘ , 126, 126/1 ’ worden ingevoegd tussen de woorden ‘ 47 ’ en ‘ en 127 ’;

3° in de plaats van paragraaf 3ter, vernietigd bij arrest nr. 84/2015 van het Grondwettelijk Hof, wordt een als volgt luidende paragraaf 3ter ingevoegd :

‘ § 3ter. Met geldboete van 50 euro tot 50 000 euro en met gevangenisstraf van zes maanden tot drie jaar of met één van die straffen alleen wordt gestraft :

1° iedere persoon die, naar aanleiding van de uitoefening van zijn functie, buiten de gevallen die de wet bepaalt of zonder inachtneming van de vormen die zij voorschrijft, met bedrieglijk opzet of met het oogmerk om te schaden, de gegevens bedoeld in artikel 126 op enige manier overneemt, onder zich houdt, of er enig gebruik van maakt;

2° hij die, terwijl hij weet dat de gegevens bekomen zijn door het plegen van het misdrijf bedoeld in 1°, deze gegevens bij zich houdt, aan een andere persoon onthult of verspreidt, of er enig gebruik van maakt. '.

HOOFDSTUK 3. - *Wijzigingen van het Wetboek van strafvordering*

Art. 8. In artikel 46*bis*, § 1, van het Wetboek van strafvordering, ingevoegd bij de wet van 10 juni 1998 en vervangen bij de wet van 23 januari 2007, worden de volgende wijzigingen aangebracht :

a) in de Franse tekst worden de woorden ' le concours de l'opérateur d'une réseau de communication ' vervangen door de woorden ' le concours de l'opérateur d'un réseau de communication ';

b) de paragraaf wordt aangevuld met een lid, luidende :

' Voor strafbare feiten die geen correctionele hoofdgevangenisstraf van een jaar of een zwaardere straf tot gevolg kunnen hebben, kunnen de procureur des Konings of, in geval van uiterst dringende noodzakelijkheid, de officier van gerechtelijke politie, de in het eerste lid bedoelde gegevens slechts vorderen voor een periode van zes maanden voorafgaand aan zijn beslissing. '.

Art. 9. In artikel 88*bis* van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij de wet van 11 februari 1991, vervangen bij de wet van 10 juni 1998 en gewijzigd bij de wetten van 8 juni 2008 en 27 december 2012, worden de volgende wijzigingen aangebracht :

a) in paragraaf 1 wordt het eerste lid vervangen als volgt :

' Wanneer er ernstige aanwijzingen zijn dat de strafbare feiten een correctionele hoofdgevangenisstraf van een jaar of een zwaardere straf tot gevolg kunnen hebben en de onderzoeksrechter van oordeel is dat er omstandigheden zijn die het doen opsporen van elektronische communicatie of het lokaliseren van de oorsprong of de bestemming van elektronische communicatie noodzakelijk maken om de waarheid aan de dag te brengen, kan hij, zo nodig rechtstreeks of via een door de Koning aangewezen politiedienst de medewerking vorderen van de operator van een elektronisch communicatienetwerk of van de verstrekker van een elektronische communicatiedienst, om over te gaan of te doen overgaan tot :

1° het opsporen van de verkeersgegevens van elektronische communicatiemiddelen van waaruit of waarnaar elektronische communicaties worden of werden gedaan;

2° het lokaliseren van de oorsprong of de bestemming van elektronische communicaties. ';

b) in paragraaf 1, tweede lid[,], wordt het woord ‘ telecommunicatiemiddel ’ vervangen door de woorden ‘ elektronisch communicatiemiddel ’ en het woord ‘ telecommunicatie ’ door [de woorden] ‘ elektronische communicatie ’;

c) in paragraaf 1 wordt het derde lid vervangen als volgt :

‘ De onderzoeksrechter doet in een met redenen omkleed bevelschrift opgave van de feitelijke omstandigheden van de zaak die de maatregel rechtvaardigen, van de proportionaliteit met inachtneming van de persoonlijke levenssfeer en de subsidiariteit ten opzichte van elke andere onderzoeksdaad. ’;

d) in paragraaf 1 wordt het vierde lid vervangen als volgt :

‘ Hij vermeldt ook de duur van de maatregel voor de toekomst, die niet langer kan zijn dan twee maanden te rekenen vanaf het bevelschrift, onverminderd een hernieuwing en, in voorkomend geval, de periode in het verleden waarover de vordering zich uitstrekt overeenkomstig paragraaf 2. ’;

e) paragraaf 1 wordt aangevuld met een lid, luidende :

‘ In spoedeisende gevallen kan de maatregel mondeling worden bevolen. Hij moet zo spoedig mogelijk worden bevestigd in de vorm bepaald in het derde en vierde lid. ’;

f) paragraaf 2, waarvan de huidige tekst paragraaf 4 zal vormen, wordt vervangen als volgt :

‘ § 2. Wat betreft de toepassing van de maatregel bedoeld in paragraaf 1, eerste lid, op de verkeers- of lokalisatiegegevens die worden bewaard krachtens artikel 126 van de wet van 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie, zijn de volgende bepalingen van toepassing :

- voor een strafbaar feit bedoeld in boek II, titel *Iter*, van het Strafwetboek mag de onderzoeksrechter in zijn bevelschrift de gegevens opvragen voor een periode van twaalf maanden voorafgaand aan zijn bevelschrift;

- voor een ander strafbaar feit bedoeld in artikel 90*ter*, §§ 2 tot 4, dat niet bedoeld is in het eerste gedachtestreepje, of een strafbaar feit dat gepleegd is in het kader van een criminele organisatie als bedoeld in artikel 324*bis* van het Strafwetboek, of een strafbaar feit dat een hoofdgevangenisstraf van vijf jaar of een zwaardere straf tot gevolg kan hebben, kan de onderzoeksrechter in zijn bevelschrift de gegevens vorderen voor een periode van negen maanden voorafgaand aan het bevelschrift;

- voor andere strafbare feiten kan de onderzoeksrechter de gegevens slechts vorderen voor een periode van zes maanden voorafgaand aan het bevelschrift. ’;

g) het artikel wordt aangevuld met een paragraaf 3, luidende :

‘ § 3. De maatregel kan alleen betrekking hebben op de elektronische communicatiemiddelen van een advocaat of een arts, indien deze er zelf van verdacht worden een strafbaar feit bedoeld in paragraaf 1 te hebben gepleegd of eraan deelgenomen te hebben,

of, indien precieze feiten doen vermoeden dat derden die ervan verdacht worden een strafbaar feit bedoeld in paragraaf 1 te hebben gepleegd, gebruik maken van diens elektronische communicatiemiddelen.

De maatregel mag niet ten uitvoer worden gelegd, zonder dat, naar gelang het geval, de stafhouder of de vertegenwoordiger van de provinciale orde van geneesheren ervan op de hoogte werd gebracht. Diezelfde zullen door de onderzoeksrechter in kennis worden gesteld van hetgeen volgens hem onder het beroepsgeheim valt. Deze gegevens worden niet opgenomen in het proces-verbaal. ’;

h) in paragraaf 2, die tot paragraaf 4 vernummerd wordt, worden in het eerste lid de woorden ‘ Iedere operator van een telecommunicatienetwerk en iedere verstrekker van een telecommunicatiedienst ’ vervangen door de woorden ‘ Iedere operator van een elektronisch communicatienetwerk en iedere verstrekker van een elektronische communicatiedienst ’.

Art. 10. Artikel 90^{decies} van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij de wet van 30 juni 1994 en gewijzigd bij de wetten van 8 april 2002, 7 juli 2002, 6 januari 2003 en bij de wet van 30 juli 2013 vernietigd bij arrest nr. 84/2015 van het Grondwettelijk Hof, wordt aangevuld met een lid, luidende :

‘ Bij dit verslag wordt tevens het verslag gevoegd dat werd opgesteld met toepassing van artikel 126, § 5, vierde lid, van de wet van 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie. ’.

Art. 11. In artikel 464/25, § 2, eerste lid, van hetzelfde Wetboek worden de woorden ‘ artikel 88bis, § 2, eerste en derde lid, ’ vervangen door de woorden ‘ artikel 88bis, § 4, eerste en derde lid, ’.

HOOFDSTUK 4. - Wijzigingen van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdienst

Art. 12. In artikel 13 van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdienst, gewijzigd bij de wet van 4 februari 2010, worden de volgende wijzigingen aangebracht :

1° in het eerste lid wordt het woord ‘ inlichtingen ’ vervangen door het woord ‘ informatie ’;

2° het derde lid wordt vervangen als volgt :

‘ De inlichtingen- en veiligheidsdiensten waken over de veiligheid van de gegevens die betrekking hebben op hun bronnen en van de informatie en persoonsgegevens die deze bronnen leveren. ’;

3° het artikel wordt aangevuld met een lid, luidende :

‘ De agenten van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten hebben toegang tot de door hun dienst ingewonnen en verwerkte informatie, inlichtingen en persoonsgegevens, voor zover deze nuttig zijn voor de uitoefening van hun functie of opdracht. ’.

Art. 13. In artikel 18/3 van dezelfde wet, ingevoegd bij de wet van 4 februari 2010, worden de volgende wijzigingen aangebracht :

a) in paragraaf 1 zal het huidige derde lid paragraaf 5 vormen;

b) in paragraaf 1, waarvan het vierde lid paragraaf 7 zal vormen, worden de woorden ‘ om de specifieke methode voor het verzamelen van gegevens aan te wenden ’ vervangen door de woorden ‘ om de aanwending van de specifieke methode voor het verzamelen van gegevens op te volgen ’;

c) paragraaf 2, waarvan het huidige tweede tot vijfde lid paragraaf 6 zullen vormen, wordt vervangen als volgt :

‘ § 2. De beslissing van het diensthoofd vermeldt :

1° de aard van de specifieke methode;

2° naargelang het geval, de natuurlijke personen of rechtspersonen, verenigingen of groeperingen, voorwerpen, plaatsen, gebeurtenissen of informatie die het voorwerp uitmaken van de specifieke methode;

3° de potentiële dreiging die de specifieke methode rechtvaardigt;

4° de feitelijke omstandigheden die de specifieke methode rechtvaardigen, de motivering inzake subsidiariteit en proportionaliteit, inbegrepen het verband tussen de bepalingen onder 2° en 3°;

5° de periode waarin de specifieke methode kan worden aangewend, te rekenen vanaf de kennisgeving van de beslissing aan de Commissie;

6° de naam van de inlichtingenofficier(en) verantwoordelijk om de aanwending van de specifieke methode op te volgen;

7° in voorkomend geval, het technisch middel dat gebruikt wordt bij de aanwending van de specifieke methode;

8° in voorkomend geval, de samenloop met een opsporings- of gerechtelijk onderzoek;

9° in voorkomend geval, de ernstige aanwijzingen waaruit blijkt dat de advocaat, de arts of de journalist persoonlijk en actief meewerkt of heeft meegewerkt aan het ontstaan of de ontwikkeling van de potentiële dreiging;

10° in geval toepassing wordt gemaakt van artikel 18/8, de motivering van de duur van de periode waarop de inzameling van gegevens betrekking heeft;

11° de datum van de beslissing;

12° de handtekening van het diensthoofd. ’;

d) paragraaf 3 wordt vervangen als volgt :

‘ § 3. Op het einde van elke maand wordt, per specifieke methode, een lijst van de uitgevoerde maatregelen overgezonden aan de commissie.

Deze lijsten bevatten de gegevens bedoeld in § 2, 1° tot 3°, 5° en 7°.’

e) het artikel wordt aangevuld met een paragraaf 8, luidende :

‘ § 8. Het diensthoofd beëindigt de specifieke methode wanneer de potentiële dreiging die haar rechtvaardigt weggevallen is, wanneer de methode niet langer nuttig is voor het doel waarvoor zij werd ingesteld, of wanneer hij een onwettigheid heeft vastgesteld. Hij brengt zijn beslissing zo spoedig mogelijk ter kennis van de Commissie.’

Art. 14. In artikel 18/8 van dezelfde wet, ingevoegd bij de wet van 4 februari 2010, worden de volgende wijzigingen aangebracht :

a) in paragraaf 1 wordt het eerste lid vervangen als volgt :

‘ De inlichtingen- en veiligheidsdiensten kunnen, in het belang van de uitoefening van hun opdrachten, zo nodig door daartoe de medewerking van de operator van een elektronisch communicatienetwerk of van de verstrekker van een elektronische communicatiedienst te vorderen, overgaan of doen overgaan tot :

1° het opsporen van de verkeersgegevens van elektronische communicatiemiddelen van waaruit of waarnaar elektronische communicaties worden of werden gedaan;

2° het lokaliseren van de oorsprong of de bestemming van elektronische communicaties.’;

b) in paragraaf 1, tweede lid, wordt het woord ‘ oproepgegevens ’ vervangen door het woord ‘ verkeersgegevens ’.

c) paragraaf 2, waarvan de huidige tekst paragraaf 4 zal vormen, wordt vervangen als volgt :

‘ § 2. Wat betreft de toepassing van de methode bedoeld in paragraaf 1 op de gegevens die worden bewaard krachtens artikel 126 van de wet van 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie, zijn de volgende bepalingen van toepassing :

1° voor een potentiële dreiging die betrekking heeft op een activiteit die verband kan houden met criminele organisaties of schadelijke sektarische organisaties, kan het diensthoofd in zijn beslissing de gegevens slechts vorderen voor een periode van zes maanden voorafgaand aan de beslissing;

2° voor een potentiële dreiging, andere dan deze bedoeld in de bepalingen onder 1° en 3°, kan het diensthoofd in zijn beslissing de gegevens vorderen voor een periode van negen maanden voorafgaand aan de beslissing;

3° voor een potentiële dreiging die betrekking heeft op een activiteit die verband kan houden met terrorisme of extremisme, kan het diensthoofd in zijn beslissing de gegevens vorderen voor een periode van twaalf maanden voorafgaand aan de beslissing. ».

Art. 15. In artikel 43/3 van dezelfde wet, ingevoegd bij de wet van 4 februari 2010, worden de woorden ‘ bedoeld in artikel 18/3, § 2 ’ vervangen door de woorden ‘ bedoeld in artikel 18/3, § 3 ’.

Art. 16. In artikel 43/5, § 1, tweede lid, van dezelfde wet, worden de woorden ‘ bedoeld in artikel 18/3, § 2 ’ vervangen door de woorden ‘ bedoeld in artikel 18/3, § 3 ’ ».

B.2.1. Met de bestreden wet is de wetgever willen tegemoetkomen aan de vernietiging, bij het arrest nr. 84/2015 van het Hof van 11 juni 2015, van artikel 126 van de wet van 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie, zoals het was gewijzigd bij de wet van 30 juli 2013 « houdende wijziging van de artikelen 2, 126 en 145 van de wet van 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie en van artikel 90*decies* van het Wetboek van strafvordering » (hierna : de wet van 30 juli 2013) (*Parl. St.*, Kamer, 2015-2016, DOC 54-1567/001, p. 4).

B.2.2. De aldus vernietigde wet van 30 juli 2013 vormde de gedeeltelijke omzetting, in het Belgische recht, van de richtlijn 2006/24/EG van het Europees Parlement en de Raad van 15 maart 2006 betreffende de bewaring van gegevens die zijn gegenereerd of verwerkt in verband met het aanbieden van openbaar beschikbare elektronische communicatiediensten of van openbare communicatienetwerken en tot wijziging van Richtlijn 2002/58/EG (*Publicatieblad*, 13 april 2006, L 105/54) en van artikel 15, lid 1, van de richtlijn 2002/58/EG van het Europees Parlement en de Raad van 12 juli 2002 betreffende de verwerking van persoonsgegevens en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer in de sector elektronische communicatie (*Publicatieblad*, 31 juli 2002, L 201/37) (artikel 2 van de wet).

B.2.3. De door het Hof uitgesproken vernietiging berust op de volgende motieven :

« B.6. Bij een arrest van 8 april 2014 van de grote kamer in antwoord op prejudiciële vragen vanwege het Hooggerechtshof van Ierland en het Grondwettelijk Hof van Oostenrijk (HvJ, C-293/12, *Digital Rights Ireland Ltd* en C-594/12, *Kärntner Landesregierung e.a.*) heeft het Hof van Justitie van de Europese Unie de ‘ Daretentierichtlijn ’ ongeldig verklaard.

B.7. In zijn memorie stelt de Ministerraad vast dat, wegens het gezag van gewijsde verbonden aan de arresten van het Hof van Justitie van de Europese Unie, iedere rechter voortaan de richtlijn 2006/24/EG als ongeldig moet beschouwen. Hij voert niettemin aan dat het voormelde arrest van het Hof van Justitie alleen een weerslag heeft op de artikelen 2 en 3

van de bestreden wet, waarin wordt aangekondigd dat de wet de richtlijn gedeeltelijk in Belgisch recht omzet. Wat artikel 5 van de bestreden wet betreft, zou men daarentegen ervan moeten uitgaan dat het niet door het arrest van het Hof van Justitie wordt geraakt en dat de lidstaten bevoegd zijn om de aangelegenheid van bewaring van gegevens te regelen, bij ontstentenis van harmonisatiemaatregelen op dat gebied.

B.8. De ondernemingen die verplicht zijn tot gegevensbewaring alsook de lijst van de te bewaren gegevens worden opgesomd in artikel 126, § 1, van de wet van 13 juni 2005, gewijzigd bij artikel 5 van de bestreden wet.

De ondernemingen die verplicht zijn tot gegevensbewaring zijn de aanbieders van aan het publiek aangeboden vaste telefoniediensten, mobiele telefoniediensten, internettoegangsdiensten, internet-e-maildiensten en internettelefoniediensten, en de aanbieders van de onderliggende openbare elektronische communicatienetwerken.

Uit de parlementaire voorbereiding van de bestreden wet blijkt dat de wetgever de gebruikte terminologie heeft willen aanpassen om ze te laten overeenstemmen met die van de richtlijn 2006/24/EG, waarbij de door de wet beoogde categorieën van dienstenaanbieders overeenstemmen met die welke in de genoemde richtlijn zijn opgesomd (*Parl. St.*, Kamer, 2012-2013, DOC 53-2921/001, p. 12).

De te bewaren gegevens werden ook in verschillende categorieën onderverdeeld, net zoals de lijst van te bewaren gegevens die bij de richtlijn werd opgesteld (*ibid.*, p. 13). Volgens artikel 126, § 1, van de wet van 13 juni 2005, gewijzigd bij het bestreden artikel 5, gaat het om de verkeersgegevens, de locatiegegevens, de gegevens voor identificatie van de eindgebruikers, de gegevens voor identificatie van de gebruikte elektronische communicatiedienst en de gegevens voor identificatie van de vermoedelijk gebruikte eindapparatuur, die worden gegenereerd of verwerkt bij het leveren van de betreffende communicatiediensten.

De doeleinden van die gegevensbewaring worden beschreven in paragraaf 2 van het gewijzigde artikel 126. Het gaat om de opsporing, het onderzoek en de vervolging van strafbare feiten zoals bedoeld in de artikelen 46*bis* en 88*bis* van het Wetboek van strafvordering, of om de beteugeling van kwaadwillige oproepen naar de nooddiensten. Het gaat eveneens erom het onderzoek mogelijk te maken, door de Ombudsdienst voor telecommunicatie, naar de identiteit van de personen die kwaadwillig gebruik hebben gemaakt van een netwerk of dienst voor elektronische communicatie, of nog de vervulling van de inlichtingenopdrachten met toepassing van de artikelen 18/7 en 18/8 van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdienst.

Een minimumtermijn van twaalf maanden voor de bewaring van de gegevens wordt vastgelegd bij het gewijzigde artikel 126, § 3, van de wet van 13 juni 2005, waarbij die termijn tot achttien maanden kan worden gebracht op grond van paragraaf 4 van dezelfde bepaling, en zelfs tot meer dan vierentwintig maanden in de omstandigheden bedoeld in artikel 4, § 1, in samenhang gelezen met artikel 4, § 4, tweede en derde lid, van de wet van 13 juni 2005.

Artikel 126, § 5, van de wet van 13 juni 2005, gewijzigd bij artikel 5 van de bestreden wet, belast de aanbieders van een netwerk of dienst voor elektronische communicatie ermee de kwaliteit van de bewaarde gegevens alsook de beveiliging en de bescherming ervan te

waarborgen. De aanbieders moeten eveneens ervoor zorgen dat maatregelen worden genomen om de vernietiging ervan, hetzij per ongeluk, hetzij onrechtmatig, het verlies of, per ongeluk, de wijziging ervan, of een opslag, verwerking, toegang of openbaarmaking die niet zou zijn toegelaten of die onrechtmatig zou zijn, te vermijden.

De aanbieders moeten voorts waarborgen dat de toegang tot de bewaarde gegevens enkel gebeurt door een of meer leden van de Coördinatiecel Justitie bedoeld in artikel 2 van het koninklijk besluit van 9 januari 2003 houdende modaliteiten voor de wettelijke medewerkingsplicht bij gerechtelijke vorderingen met betrekking tot elektronische communicatie, en door het personeel en de aangestelden van die aanbieders die door die cel gemachtigd zijn.

Ten slotte wordt de vernietiging van de bewaarde gegevens eveneens ten laste gelegd van de aanbieders.

B.9. Zoals het Hof van Justitie van de Europese Unie heeft geoordeeld bij zijn voormelde arrest van 8 april 2014 (punt 34), vormt de door de artikelen 3 en 6 van de richtlijn 2006/24/EG aan aanbieders van openbaar beschikbare elektronische communicatiediensten of een openbaar communicatienetwerk opgelegde verplichting om gegevens betreffende het privéleven van een persoon en zijn communicaties, zoals die welke zijn bedoeld in artikel 5 van die richtlijn, gedurende een bepaalde tijd te bewaren, op zich een inmenging in de door artikel 7 van het Handvest gewaarborgde rechten.

Het Hof van Justitie oordeelde eveneens, in punt 35 van het arrest, dat ‘ de toegang van de bevoegde nationale autoriteiten tot de gegevens een aanvullende inmenging in dat fundamentele recht [vormt] (zie met betrekking tot artikel 8 EVRM, arresten EHRM, *Leander/Zweden*, 26 maart 1987, reeks A nr. 116, § 48; *Rotaru/Roemenië* [Grote kamer], nr. 28341/95, § 46, CEDH 2000-V, en *Weber en Saravia/Duitsland* (dec.), nr. 54934/00, § 79, CEDH 2006-XI). De artikelen 4 en 8 van richtlijn 2006/24, die de toegang van de bevoegde nationale autoriteiten tot de gegevens regelen, vormen dus eveneens een inmenging in de door artikel 7 van het Handvest gewaarborgde rechten ’.

Die inmenging van de richtlijn werd bijzonder zwaar genoemd (punt 37), hoewel de richtlijn niet de mogelijkheid biedt om kennis te nemen van de inhoud zelf van de bewaarde elektronische communicatie (punt 39). Bij de toetsing van de evenredigheid van de vastgestelde inmenging, heeft het Hof van Justitie het volgende geconcludeerd :

‘ 48. Gelet op de belangrijke rol die de bescherming van persoonsgegevens speelt in het licht van het fundamentele recht op bescherming van het privéleven, alsook op de omvang en de ernst van de door richtlijn 2006/24 veroorzaakte inmenging in dit recht is de beoordelingsbevoegdheid van de Uniewetgever *in casu* beperkt, zodat een strikt toezicht moet worden uitgeoefend.

49. Met betrekking tot de vraag of het door richtlijn 2006/24 nagestreefde doel kan worden verwezenlijkt door de bewaring van de gegevens, moet worden vastgesteld dat de gegevens die op grond van deze richtlijn moeten worden bewaard, gelet op het groeiende belang van elektronische communicatiemiddelen de nationale strafvervolgingsautoriteiten extra mogelijkheden bieden om ernstige gevallen van criminaliteit op te helderen en in die zin dus een waardevol instrument vormen bij strafonderzoeken. De bewaring van dergelijke

gegevens is derhalve geschikt voor de verwezenlijking van het door deze richtlijn nagestreefde doel.

50. Aan deze beoordeling wordt niet afgedaan door de omstandigheid dat er verschillende vormen van elektronische communicatie bestaan die niet binnen de werkingssfeer van richtlijn 2006/24 vallen of die anonieme communicatie mogelijk maken, zoals met name Tschohl en Seitlinger alsook de Portugese regering in hun bij het Hof ingediende schriftelijke opmerkingen hebben aangevoerd. Dit heeft weliswaar tot gevolg dat de bewaring van gegevens niet volstrekt geschikt is om het nagestreefde doel te bereiken, maar dat betekent nog niet dat deze maatregel daarvoor ongeschikt is, zoals de advocaat-generaal in punt 137 van zijn conclusie heeft opgemerkt.

51. Wat de noodzaak van de door richtlijn 2006/24 voorgeschreven bewaring van gegevens betreft, zij vastgesteld dat de bestrijding van zware criminaliteit, met name van georganiseerde misdaad en terrorisme, weliswaar van primordiaal belang is om de openbare veiligheid te waarborgen, en dat de doeltreffendheid ervan in aanzienlijke mate kan afhangen van het gebruik van moderne onderzoekstechnieken, maar dat een dergelijke doelstelling van algemeen belang, hoe wezenlijk zij ook is, op zich niet kan rechtvaardigen dat een bewaringsmaatregel zoals die welke door richtlijn 2006/24 is ingevoerd, noodzakelijk wordt geacht voor het voeren van deze strijd.

52. Wat het recht op eerbiediging van het privéleven betreft, zij opgemerkt dat de bescherming van dit fundamentele recht volgens vaste rechtspraak van het Hof hoe dan ook vereist dat de uitzonderingen op de bescherming van persoonsgegevens en de beperkingen ervan binnen de grenzen van het strikt noodzakelijke blijven (arrest *IPI*, C-473/12, EU:C:2013:715, punt 39 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

53. Dienaangaande zij eraan herinnerd dat de bescherming van persoonsgegevens, die uitdrukkelijk wordt voorgeschreven door artikel 8, lid 1, van het Handvest, van bijzonder belang is voor het in artikel 7 van dit Handvest verankerde recht op eerbiediging van het privéleven.

54. De betrokken Unieregeling moet dus duidelijke en precieze regels betreffende de draagwijdte en de toepassing van de betrokken maatregel bevatten die minimale vereisten opleggen, zodat de personen van wie de gegevens zijn bewaard over voldoende garanties beschikken dat hun persoonsgegevens doeltreffend worden beschermd tegen het risico van misbruik en tegen elke onrechtmatige raadpleging en elk onrechtmatig gebruik van deze gegevens (zie naar analogie met betrekking tot artikel 8 EVRM, arresten EHRM, *Liberty e.a./Verenigd Koninkrijk*, nr. 58243/00, § 62 en 63, van 1 juli 2008; *Rotaru/Roemenië*, reeds aangehaald, § 57-59, en *S en Marper/Verenigd Koninkrijk*, reeds aangehaald, § 99).

55. De noodzaak om over dergelijke garanties te beschikken is des te groter wanneer de persoonsgegevens, zoals is bepaald in richtlijn 2006/24, automatisch worden verwerkt en er een aanzienlijk risico bestaat dat deze gegevens op onrechtmatige wijze zullen worden geraadpleegd (zie naar analogie met betrekking tot artikel 8 EHRM, arresten EHRM, *S en Marper/Verenigd Koninkrijk*, reeds aangehaald, § 103, en *M. K./Frankrijk*, nr. 19522/09, § 35, van 18 april 2013).

56. Met betrekking tot de vraag of de inmenging die richtlijn 2006/24 meebrengt, beperkt is tot het strikt noodzakelijke, zij opgemerkt dat artikel 3 van deze richtlijn, gelezen in

samenhang met artikel 5, lid 1, ervan, voorschrijft om alle verkeersgegevens betreffende vaste en mobiele telefonie, internettoegang, e-mail over het internet en internettelefonie te bewaren. Deze richtlijn strekt zich dus uit tot alle wijdverspreide elektronische communicatiemiddelen, die een steeds belangrijker plaats innemen in het dagelijkse leven van de mensen. Bovendien ziet deze richtlijn ingevolge artikel 3 ervan op alle abonnees en geregistreerde gebruikers. Zij leidt dus tot inmenging in de fundamentele rechten van bijna de gehele Europese bevolking.

57. Dienaangaande zij in de eerste plaats vastgesteld dat richtlijn 2006/24 algemeen van toepassing is op alle personen, alle elektronischecommunicatiemiddelen en alle verkeersgegevens, zonder dat enig onderscheid wordt gemaakt, enige beperking wordt gesteld of enige uitzondering wordt gemaakt op basis van het doel, zware criminaliteit te bestrijden.

58. Richtlijn 2006/24 is om te beginnen algemeen van toepassing op alle personen die gebruikmaken van elektronischecommunicatiediensten, zonder dat de personen van wie de gegevens worden bewaard zich echter, zelfs niet indirect, in een situatie bevinden die aanleiding kan geven tot strafrechtelijke vervolging. Zij is dus zelfs van toepassing op personen voor wie er geen enkele aanwijzing bestaat dat hun gedrag - zelfs maar indirect of van ver - een verband vertoont met zware criminaliteit. Bovendien bevat de richtlijn geen uitzonderingen, zodat zij zelfs van toepassing is op personen van wie de communicaties volgens de nationale rechtsregels onder het zakengeheim vallen.

59. Voorts beoogt deze richtlijn weliswaar bij te dragen tot de strijd tegen zware criminaliteit, maar zij vereist geen enkel verband tussen de gegevens die moeten worden bewaard en een bedreiging van de openbare veiligheid. Zij beperkt met name de bewaring niet tot gegevens die betrekking hebben op een bepaalde periode en/of een bepaalde geografische zone en/of een kring van bepaalde personen die op een of andere wijze betrokken kunnen zijn bij zware criminaliteit, of op personen voor wie de bewaring van de gegevens om andere redenen zou kunnen helpen bij het voorkomen, opsporen of vervolgen van zware criminaliteit.

60. In de tweede plaats bevat richtlijn 2006/24 niet alleen geen beperkingen, maar ook geen objectieve criteria ter begrenzing van de toegang van de bevoegde nationale autoriteiten tot de gegevens en het latere gebruik ervan met het oog op het voorkomen, opsporen of strafrechtelijk vervolgen van inbreuken die, gelet op de omvang en de ernst van de inmenging in de door de artikelen 7 en 8 van het Handvest erkende fundamentele rechten, voldoende ernstig kunnen worden geacht om een dergelijke inmenging te rechtvaardigen. Integendeel, richtlijn 2006/24 verwijst in artikel 1, lid 1, ervan enkel op algemene wijze naar ernstige criminaliteit zoals gedefinieerd in de nationale wetgevingen van de lidstaten.

61. Bovendien bevat richtlijn 2006/24 geen materiële en procedurele voorwaarden betreffende de toegang van de bevoegde nationale autoriteiten tot de gegevens en het latere gebruik ervan. Artikel 4 van deze richtlijn, dat de toegang van deze autoriteiten tot de bewaarde gegevens regelt, bepaalt niet uitdrukkelijk dat deze toegang en het latere gebruik van de betrokken gegevens strikt gebonden zijn aan het doel, nauwkeurig afgebakende zware criminaliteit te voorkomen, op te sporen of strafrechtelijk te vervolgen, maar bepaalt enkel dat

elke lidstaat de procedure en de te vervullen voorwaarden vaststelt voor toegang tot de bewaarde gegevens overeenkomstig de vereisten inzake noodzakelijkheid en evenredigheid.

62. In het bijzonder bevat richtlijn 2006/24 geen objectieve criteria op basis waarvan het aantal personen dat de bewaarde gegevens mag raadplegen en vervolgens gebruiken, kan worden beperkt tot wat strikt noodzakelijk is voor de verwezenlijking van het nagestreefde doel. Maar bovenal is de toegang van de bevoegde nationale autoriteiten tot de bewaarde gegevens niet onderworpen aan enige voorafgaande controle door een rechterlijke instantie of een onafhankelijke administratieve instantie waarvan de beslissing beoogt om de toegang tot de gegevens en het gebruik ervan te beperken tot wat strikt noodzakelijk is ter verwezenlijking van het nagestreefde doel en die uitspraak doet op een gemotiveerd verzoek van deze autoriteiten, ingediend in het kader van procedures ter voorkoming, opsporing of vervolging van strafbare feiten. Aan de lidstaten is evenmin enige specifieke verplichting opgelegd om dergelijke beperkingen vast te stellen.

63. Wat in de derde plaats de termijn betreft gedurende welke de gegevens worden bewaard, bepaalt artikel 6 van richtlijn 2006/24 dat deze gedurende ten minste zes maanden moeten worden bewaard, zonder dat enig onderscheid wordt gemaakt tussen de in artikel 5 van deze richtlijn genoemde categorieën van gegevens naargelang van het nut ervan voor het nagestreefde doel of naargelang van de betrokken personen.

64. Bovendien varieert de bewaringstermijn van ten minste zes maanden tot ten hoogste vierentwintig maanden, zonder dat wordt gepreciseerd dat deze termijn op basis van objectieve criteria moet worden vastgesteld om te waarborgen dat hij beperkt is tot wat strikt noodzakelijk is.

65. Uit het bovenstaande volgt dat richtlijn 2006/24 geen duidelijke en precieze regels bevat betreffende de omvang van de inmenging in de door de artikelen 7 en 8 van het Handvest erkende fundamentele rechten. Vastgesteld moet dus worden dat deze richtlijn een zeer ruime en bijzonder zware inmenging in deze fundamentele rechten in de rechtsorde van de Unie impliceert, zonder dat deze inmenging nauwkeurig is omkaderd door bepalingen die kunnen waarborgen dat zij daadwerkelijk beperkt is tot het strikt noodzakelijke.

66. Bovendien moet met betrekking tot de regels inzake de beveiliging en de bescherming van de gegevens die worden bewaard door de aanbieders van openbaar beschikbare elektronischecommunicatiediensten of een openbaar communicatienetwerk worden vastgesteld dat richtlijn 2006/24 onvoldoende garanties biedt dat de bewaarde gegevens doeltreffend worden beschermd tegen het risico van misbruik en tegen elke onrechtmatige raadpleging en elk onrechtmatig gebruik ervan, zoals wordt vereist door artikel 8 van het Handvest. In de eerste plaats bevat artikel 7 van richtlijn 2006/24 geen specifieke regels die aangepast zijn aan de enorme hoeveelheid gegevens die volgens deze richtlijn moeten worden bewaard, alsook aan het gevoelige karakter van deze gegevens en aan het risico dat zij op onrechtmatige wijze zullen worden geraadpleegd, en die met name ertoe strekken de bescherming en de beveiliging van de betrokken gegevens duidelijk en strikt te regelen om de volle integriteit en vertrouwelijkheid ervan te waarborgen. Bovendien is aan de lidstaten ook geen specifieke verplichting opgelegd om dergelijke regels vast te stellen '.

B.10.1. Zoals het Hof van Justitie heeft opgemerkt in de punten 56 en 57 van zijn arrest, schrijft de richtlijn voor om alle verkeersgegevens betreffende vaste en mobiele telefonie, internettoegang, e-mail over het internet en internettelefonie te bewaren, waardoor zij

algemeen van toepassing is op alle personen en alle elektronische communicatiemiddelen, zonder onderscheid op basis van het doel, namelijk zware criminaliteit bestrijden, dat de Uniewetgever wilde nastreven.

De bestreden wet verschilt op dat punt niet van de richtlijn. Zoals in B.8 is vermeld, zijn immers de categorieën van gegevens die moeten worden bewaard identiek aan die welke zijn opgesomd in de richtlijn, terwijl geen enkel onderscheid wordt gemaakt met betrekking tot de betrokken personen of de bijzondere regels die moeten worden bepaald op basis van het doel van bestrijding van de inbreuken beschreven in artikel 126, § 2, van de wet van 13 juni 2005, dat bij de bestreden wet werd vervangen. Net zoals het Hof van Justitie heeft vastgesteld met betrekking tot de richtlijn (punt 58), is de wet dus ook van toepassing op personen voor wie er geen enkele aanwijzing bestaat dat hun gedrag - zelfs maar indirect of van ver - een verband vertoont met de in de bestreden wet opgesomde inbreuken. Op dezelfde wijze is de wet, zonder enige uitzondering, ook van toepassing op personen van wie de communicaties onder het beroepsgeheim vallen.

B.10.2. Niet méér dan het geval is voor de richtlijn, vereist het bestreden artikel 5 enig verband tussen de gegevens die moeten worden bewaard en een bedreiging van de openbare veiligheid. Het beperkt evenmin de bewaring van de desbetreffende gegevens tot een bepaalde periode of een bepaalde geografische zone of nog tot een kring van personen die betrokken kunnen zijn bij een door de wet beoogde inbreuk, of die zouden kunnen helpen, door het bewaren van de gegevens, bij het voorkomen, opsporen of vervolgen van die inbreuken.

B.10.3. Ook al worden de autoriteiten die gemachtigd zijn tot toegang tot de bewaarde gegevens, opgesomd in artikel 126, § 5, 3°, van de wet van 13 juni 2005, vervangen bij artikel 5 van de bestreden wet, toch wordt bij de wet geen enkele materiële of procedurele voorwaarde vastgelegd met betrekking tot die toegang.

B.10.4. Wat ten slotte de bewaarperiode van de gegevens betreft, maakt de wet geen enkel onderscheid tussen de categorieën van gegevens op basis van hun eventuele nut voor de nagestreefde doelstelling, of naar gelang van de betrokken personen.

B.11. Om dezelfde redenen als die welke het Hof van Justitie van de Europese Unie ertoe hebben gebracht de ‘Dataretentierichtlijn’ ongeldig te verklaren, dient te worden vastgesteld dat de wetgever, met de aanneming van artikel 5 van de bestreden wet, de grenzen heeft overschreden die worden opgelegd door de eerbiediging van het evenredigheidsbeginsel in het licht van de artikelen 7, 8 en 52, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

Het voormelde artikel 5 schendt bijgevolg de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met die bepalingen. Het enige middel in de zaak nr. 5856 en het eerste middel in de zaak nr. 5859 zijn gegrond.

B.12. Wegens hun ondeelbaar karakter met artikel 5, dienen ook de artikelen 1 tot 4, 6 en 7 van de bestreden wet van 30 juli 2013, en dus de wet in haar geheel, te worden vernietigd ».

B.3. Uit de parlementaire voorbereiding van de bestreden wet blijkt dat de wetgever zowel het voormelde arrest van het Hof nr. 84/2015 van 11 juni 2015 als het daaraan ten grondslag liggende arrest van het Hof van Justitie van 8 april 2014 grondig heeft onderzocht.

Het doel dat de wetgever met de bestreden wet van 29 mei 2016 nastreeft bestaat erin niet alleen terrorisme en kinderpornografie te bestrijden, maar ook de bewaarde gegevens te kunnen gebruiken in zeer veel verschillende situaties waarin die gegevens zowel het vertrekpunt als een fase van het strafonderzoek kunnen zijn (*Parl. St.*, Kamer, 2015-2016, DOC 54-1567/001, p. 6).

B.4.1. Uit de memorie van toelichting van de bestreden wet blijkt dat de wetgever een gerichte en gedifferentieerde bewaarplicht in het licht van de vooropgestelde doelstelling niet mogelijk heeft geacht en ervoor heeft gekozen om de algemene en ongedifferentieerde bewaarplicht met strikte waarborgen te omringen, zowel op het vlak van de beveiliging van de bewaring, als op het vlak van de toegang, zodat de inmenging in het recht op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer tot een minimum zou worden beperkt. In dit verband is erop gewezen dat een *a priori* differentiatie naar personen, periodes en geografische zones eenvoudigweg niet mogelijk zou zijn.

B.4.2. In de parlementaire voorbereiding wordt zulks omstandig toegelicht :

« 7. Onderscheid op grond van de personen, periodes en geografische zones

Het eerste van de drie elementen waarvan de combinatie het evenredigheidsbeginsel schendt, betreft het beginsel zelf van de verplichting tot het bewaren van de gegevens. Het gaat erom dat de gegevens van alle personen op ongedifferentieerde wijze worden bewaard. Na grondige analyse blijkt dat dat een *a priori* differentiatie van dit element niet mogelijk is.

De Commissie [voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer] is dezelfde mening toegedaan, aangezien zij er in voormeld advies 33 2015 op wijst dat ‘ bepaalde aspecten van [de] arresten [van het Hof van justitie en het grondwettelijke Hof] de Commissie evenwel moeilijk toepasbaar [lijken] te zijn, in het bijzonder het onderscheid op grond van personen, periodes en/of geografische zones ’.

a) Alle personen, ook al zijn zij nog niet betrokken bij een onderzoek.

De bewaring van de gegevens beperken tot de gegevens betreffende personen ten aanzien van wie reeds een strafonderzoek of een onderzoek met het oog op inlichtingen loopt, heeft geen zin want die mogelijkheid bestaat overigens reeds. De gerechtelijke overheden en de inlichtingendiensten kunnen het ‘ doen opsporen ’ van de communicaties reeds opleggen in het kader van een specifiek onderzoek en dus de operatoren en aanbieders van toegang verplichten tot het bewaren van de gegevens voor de toekomst, zodra de persoon of een communicatiedienst is geïdentificeerd in een strafonderzoek. Het doel van artikel 126 WEC bestaat erin zich ervan te vergewissen dat een bepaald aantal gegevens ook voor een beperkte

periode van het verleden beschikbaar zijn. Artikel 126 heeft dus enkel zin indien het betrekking heeft op de personen ten aanzien van wie nog niet noodzakelijkerwijs een strafonderzoek of een onderzoek met het oog op inlichtingen loopt.

Die dimensie is absoluut noodzakelijk, zoals de in punt 2 vermelde voorbeelden aantonen.

Er moet trouwens erop worden gewezen dat de maatregel zowel in het voordeel kan zijn van het slachtoffer, voor zijn eigen gegevens (in zaken met betrekking tot belaging bijvoorbeeld is het van belang om in het verleden van de gegevens van het slachtoffer te kunnen teruggaan met het oog op het identificeren van de oorsprong van een oproep, een e-mail of een sms), als van de beschuldigde (de lokalisatiegegevens kunnen aantonen dat de beschuldigde niet op de plaats van het misdrijf was op het tijdstip waarop het werd gepleegd). Het kan ook van belang zijn om getuigen te identificeren, wat zowel à charge als à décharge kan meespelen.

b) Geen differentiatie op grond van de periode, de geografische zone of een kring van personen.

Het Grondwettelijk Hof, dat verwijst naar het arrest van het Hof van Justitie, wijst erop dat het bestreden artikel 126 ‘ de bewaring van de desbetreffende gegevens [evenmin beperkt] tot een bepaalde periode of een bepaalde geografische zone of nog tot een kring van personen die betrokken kunnen zijn bij een door de wet beoogde inbreuk, of die zouden kunnen helpen, door het bewaren van de gegevens, bij het voorkomen, opsporen of vervolgen van die inbreuken ’.

Dit deel van het arrest van het Hof van Justitie leidde tot nogal wat vragen over de draagwijdte ervan. De werkgroep die dit ontwerp van wet heeft voorbereid, heeft zich eveneens vragen gesteld over de mogelijkheid de impact van artikel 126 te beperken door te werken aan de door het Hof van Justitie aangehaalde criteria, te weten ‘ een bepaalde periode ’, ‘ een bepaalde geografische zone ’ of nog ‘ een kring van personen ’.

Het besluit is dat dit deel van het arrest van het Hof van Justitie moet worden gelezen als een verklaring voor de gevoeligheid van het beginsel van veralgemeende bewaring van de gegevens. Het is evenwel niet mogelijk een oplossing eraan te ontleen om een differentiatie toe te passen.

De verwijzing naar de ‘ periode ’ zou bijvoorbeeld een specifieke en tijdelijke situatie van bedreiging van de openbare orde of veiligheid kunnen beogen. Enerzijds is dit type criterium evenwel niet coherent met een groot aantal situaties en types van criminaliteit waarvoor de bewaring van de gegevens doorslaggevend blijkt te zijn (bijvoorbeeld inzake kinderpornografie) en anderzijds zou dit type criterium, daar waar het van toepassing zou kunnen zijn, geen rekening houden met het gegeven dat er niet noodzakelijkerwijs kan worden vooruitgelopen op de betrokken situatie (bijvoorbeeld in geval van een terroristische dreiging die wordt geconcretiseerd door een aanslag).

Met betrekking tot de verwijzing naar een ‘ geografische Zone ’ of een ‘ kring van personen ’ zou een activering van artikel 126 WEC op grond van dit type criterium op profilering lijken, met de risico’s van discriminatie die eruit voortvloeien.

c) Geen uitsluiting van bepaalde beroepen

Het Grondwettelijk Hof wijst, nog steeds met betrekking tot dat gebrek aan differentiatie tussen de personen van wie de gegevens worden bewaard, ten slotte erop dat ‘ de wet, zonder enige uitzondering, ook van toepassing [is] op personen van wie de communicaties onder het beroepsgeheim vallen ’.

Ook hier rees de vraag naar de mogelijkheid te voorzien in een differentiatie om gevolg te geven aan dit deel van het arrest. Het zou erom gaan *a priori* bepaalde personen op grond van hun beroep niet in aanmerking te nemen voor de bewaring van de gegevens.

Die differentiatie is niet mogelijk. Hoewel het klopt dat bepaalde beroepen worden beschermd inzake het verzamelen van bewijzen of inlichtingen, is die bescherming nooit absoluut. Langs de andere kant moet hier nog worden opgemerkt dat de bewaring van de gegevens niet mag worden gezien als een maatregel die strekt tot een toegang *a posteriori* tot de gegevens, noodzakelijkerwijs ‘ tegen ’ de persoon. Het betrokken gegeven kan worden gebruikt om die persoon vrij te pleiten of nog nuttig zijn wanneer de betrokken persoon het slachtoffer is van een misdrijf. Er moet opnieuw worden opgemerkt dat de bewaring van de gegevens geen betrekking heeft op de inhoud van de communicaties.

Verder in de tekst zal evenwel blijken dat de bescherming van bepaalde beroepen wordt versterkt in dit ontwerp van wet maar op het niveau van de regelgeving inzake de toegang tot de bewaarde gegevens.

Er kan worden geconcludeerd dat het niet mogelijk is artikel 126 WEC nader toe te passen op grond van het door het Grondwettelijk Hof en het Hof van Justitie aangehaalde eerste element (geen differentiatie op grond van de personen). Alle Europese landen waarmee contact werd opgenomen, zijn tot dezelfde conclusie gekomen.

Noch in het arrest van het Grondwettelijk Hof, noch in dat van het Hof van Justitie van de EU wordt evenwel geconcludeerd dat slechts één van de vier elementen volstaat om een schending van het evenredigheidsbeginsel in te houden. Indien dit het geval zou zijn en aangezien het gebrek aan differentiatie tussen de personen het essentiële element vormt van de vernietigde Europese en nationale wetgeving, kan worden gedacht dat het Hof van Justitie en het Grondwettelijk Hof enkel dit aspect zouden hebben onderzocht en tot een schending van het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer zouden hebben besloten zonder de andere elementen te onderzoeken.

In voormeld advies over onderhavig wetsontwerp steunt de Commissie deze interpretatie en stelt ze : ‘ evenwel wordt, zoals de Memorie van toelichting aangeeft, in geen van beide arresten geconcludeerd dat slechts één van de vier elementen volstaat om een schending van het evenredigheidsbeginsel in te houden. Indien een bepaald element van de arresten niet kan worden weerhouden, dient dit gecompenseerd te worden door een striktere regeling inzake de andere aspecten. ’

8. De categorieën van gegevens

Het Grondwettelijk Hof wijst erop dat ‘ [w]at [...] de bewaarperiode van de gegevens betreft, [...] de wet geen enkel onderscheid [maakt] tussen de categorieën van gegevens op basis van hun eventuele nut voor de nagestreefde doelstelling, of naar gelang van de betrokken personen ’.

Dit ontwerp van wet voert een onderscheid in op grond van drie categorieën van gegevens.

De eerste categorie betreft de identificatiegegevens (wie is houder van een bepaald gsm-nummer, wat is het gsm-nummer van een bepaalde persoon, wie zit er achter een bepaald IP-adres, enz.). Die gegevens, worden het meest gevraagd en tasten de persoonlijke levenssfeer op matige wijze aan, in vergelijking met inzonderheid de tweede en derde categorie.

De tweede categorie betreft de verbindings- en lokalisatiegegevens (wat is inzonderheid de plaats en de duur van een communicatie).

De derde categorie betreft de persoonlijke communicatiegegevens (wie heeft gebeld of gecorrespondeerd met wie).

De tweede en derde categorie tasten de persoonlijke levenssfeer meer aan dan de eerste. De toegangen tot die gegevens zijn minder talrijk dan die tot de identificatiegegevens maar blijven frequent.

Na veelvuldige besprekingen in de Regering en met de diensten en overheden in kwestie, en na een differentiatie in de bewaringstermijnen overwogen te hebben in functie van de categorieën van gegevens, is de conclusie dat, gelet op de noodwendigheden inzake de strijd tegen terroristische misdrijven, een bewaringsperiode van 12 maanden noodzakelijk is voor elk van de 3 categorieën.

9. Versterking van de garanties op het niveau van de toegang van de overheden tot de gegevens

De EU-richtlijn werd als bijzonder problematisch beschouwd omdat enkel de bewaarplicht erin werd geregeld zonder de toegang van de overheden tot de betrokken gegevens te reglementeren en dus te begeleiden. Het Grondwettelijk Hof merkt het volgende op: ‘ Ook al worden de autoriteiten die gemachtigd zijn tot toegang tot de bewaarde gegevens, opgesomd in artikel 126, § 5, 3°, van de wet van 13 juni 2005, vervangen bij artikel 5 van de bestreden wet, toch wordt bij de wet geen enkele materiële of procedurele voorwaarde vastgelegd met betrekking tot die toegang. ’

In het vernietigde artikel 126 WEC werd, voor de twee voornaamste toegangsregelingen, nochtans uitdrukkelijk verwezen naar de regels inzake die toegang, met andere woorden de artikelen 46*bis* en 88*bis* van het Wetboek van strafvordering voor het strafrechtelijke kader en de artikelen 18/7 en 18/8 van de wet houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdienst voor de toegangen op het niveau van de inlichtingenactiviteit.

Dit ontwerp van wet geeft gevolg aan dit deel van het arrest van het Grondwettelijk Hof door het verband tussen artikel 126 WEC en de in de andere voornoemde wetten bepaalde toegangsregeling te versterken. Het verduidelijkt ook het gegeven dat de toegang tot de bewaarde gegevens enkel mogelijk is voor de in artikel 126 WEC uitdrukkelijk vermelde doeleinden.

Dit ontwerp van wet gaat evenwel verder door de garanties waarin is voorzien in het Wetboek van strafvordering en de wet houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdienst te versterken. In het ontwerp van wet wordt ook de toegang voor de andere doeleinden beter begeleid. Zij worden verduidelijkt en uitgebreid tot bepaalde zeer specifieke situaties.

a) Versterking van de garanties in het Wetboek van strafvordering

Het ontwerp van wet wijzigt in eerste instantie de regels inzake de toegang tot de identificatiegegevens die wordt geregeld in artikel 46*bis* van het Wetboek van strafvordering en die betrekking heeft op de toegang tot de gegevens van de eerste twee categorieën. Dat artikel 46*bis* werd reeds gewijzigd door de wetten van 27 december 2004 en van 23 januari 2007. Het is niet mogelijk de procedure te verzwaren voor zo een frequent genomen maatregel en waarvan de impact op de persoonlijke levenssfeer beperkt blijft. De voorwaarden blijven uiteraard van toepassing, inzonderheid de voorafgaande en gemotiveerde instemming van het parket of van de onderzoeksrechter.

Het ontwerp voert in artikel 46*bis* niettemin een differentiatie van de toegang tot de gegevens in, door in § 1 toe te voegen dat voor kleinere misdrijven, die niet gestraft kunnen worden met een correctionele hoofdgevangenisstraf van een jaar of een zwaardere straf, de gegevens slechts opgevraagd kunnen worden voor een periode van zes maanden voorafgaand aan de beslissing van de procureur des Konings.

De Raad van State merkt op in zijn advies dat dit niet dezelfde differentiatie op grond van de ernst van het misdrijf is als deze voorzien voor artikel 88*bis* Sv. (zie *infra*), en dat de redenen hiervoor duidelijker moeten worden aangegeven.

Vooreerst zou het onredelijk zijn om het opvragen van de gegevens bedoeld in artikel 46*bis*, § 1, 1° en 2°, enkel mogelijk te maken voor zware misdrijven.

Zoals reeds gezegd, zijn de bedoelde identificatiegegevens niet van die aard dat de mededeling ervan een verregaande inbreuk op het privéleven inhoudt.

Tenslotte gaat de redenering van de Raad van State slechts ten dele op, waar hij stelt dat de identificatiegegevens van artikel 46*bis* *de facto* gedurende een veel langere termijn bewaard kunnen blijven dan twaalf maanden. Enerzijds klopt het dat deze bewaartermijn pas aanvangt ' de datum waarop communicatie voor de laatste maal mogelijk is via de gebruikte dienst ' (artikel 126, § 3, eerste lid WEC), maar anderzijds zal deze regel in de praktijk niet altijd leiden tot een langere bewaartermijn dan twaalf maanden.

Er moet inzonderheid rekening worden gehouden met het geval van de dynamische IP-adressen die regelmatig wijzigen en waarvoor de termijn begint te lopen vanaf het einde van de betrokken communicatie. Daarnaast wordt het, wegens de ontwikkelingen op het vlak

van communicatie, steeds belangrijker om tijdens de onderzoeken te kunnen bepalen wie een specifiek IP-adres op tijdstip X gebruikte.

De regeling die van toepassing is voor het doen opsporen van de communicaties en dus de toegang tot de gegevens van de laatste twee categorieën (verbindings- en lokalisatiegegevens en persoonlijke communicatiegegevens) wordt ook aanzienlijk versterkt op het stuk van de garanties. Die regeling wordt bepaald in artikel 88*bis* van het Wetboek van strafvordering. Het ontwerp van wet brengt drie hoofdgaranties aan.

Het voert een subsidiariteitsvereiste in : de maatregel kan enkel worden toegestaan als het resultaat niet kan worden behaald door een andere minder indringende maatregel.

Het ontwerp voert ook een differentiatie in op grond van de ernst van het misdrijf. De maatregel zal niet langer beschikbaar zijn in het kader van de vervolging van misdrijven die worden gestraft met minder dan een jaar gevangenisstraf. Voor de misdrijven die worden gestraft met een gevangenisstraf tot vijf jaar kan de maatregel worden toegestaan maar kan die enkel betrekking hebben op de gegevens met betrekking tot de laatste zes maanden. Voor de misdrijven die worden gestraft met minstens vijf jaar gevangenisstraf en/of die zijn opgenomen op de lijst waarin is voorzien in artikel 90*ter* van het Wetboek van strafvordering (met andere woorden de misdrijven die aanleiding kunnen geven tot telefoontap), en/of die gepleegd zijn in het kader van een criminele organisatie, kan de maatregel betrekking hebben op een periode van negen maanden voorafgaand aan het verzoek. Tenslotte kan ze betrekking hebben op de volledige bewaarperiode voor de onderzoeken inzake terrorisme.

Ten slotte is voorzien in een uitdrukkelijke bescherming voor de advocaten en de geneesheren.

b) Versterking van de garanties in de wet houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdienst

De toegang tot de bewaarde gegevens wordt geregeld in de artikelen 18/3, 18/7 en 18/8 van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdienst. Die toegang is reeds grondig gereguleerd.

Artikel 18/3 regelt de procedure voor de aanwending van de specifieke methoden en de controle erop door een onafhankelijke commissie, samengesteld uit drie magistraten (BIM-commissie). Het artikel voorziet eveneens in garanties met het oog op de vrijwaring van het beroepsgeheim van de advocaten en artsen en het bronnengeheim van de journalisten.

Overeenkomstig artikel 18/3, § 1, van de wet houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdienst, kunnen de specifieke methoden slechts worden aangewend indien :

- de gewone methoden ontoereikend blijken om de informatie te verzamelen die nodig is om de inlichtingenopdracht te volbrengen (subsidiariteit);
- er een potentiële bedreiging is;
- zij in verhouding staan tot de graad van ernst van de bedreiging;
- de beslissing van het diensthoofd schriftelijk en met redenen omkleed is.

Die voorwaarden impliceren dat de inlichtingendiensten voor elke methode het verband tussen het doel en de bedreiging moeten aantonen.

Geen enkele specifieke methode mag worden aangewend vóór de kennisgeving van de beslissing van het diensthoofd aan de commissie. De wettelijkheid van de specifieke methoden, daaronder begrepen de naleving van de principes van subsidiariteit en proportionaliteit, kan op elk ogenblik worden gecontroleerd door de leden van de commissie. Het Comité I vervult als parlementair controleorgaan een rechtsprekende functie in het kader van de BIM-methoden.

Het is voor de inlichtingendiensten verboden om gegevens die worden beschermd door het beroeps- en bronnengeheim, te verkrijgen, te analyseren of te exploiteren behalve indien de dienst vooraf beschikt over ernstige aanwijzingen dat de advocaat, arts of journalist persoonlijk en actief meewerkt aan een dreiging.

In dit geval zijn er drie garanties voorzien :

- de methode mag enkel aangewend worden nadat de commissie een eensluidend advies uitgebracht heeft;

- de methode mag niet uitgevoerd worden zonder dat, naargelang het geval, de voorzitter van de OVB, van de OBF, van de Nationale Raad van de Orde van Geneesheren of van de Vereniging van Beroepsjournalisten hiervan vooraf op de hoogte is.

- de voorzitter van de commissie moet nagaan of de via deze methode verkregen gegevens een rechtstreeks verband hebben met de bedreiging.

De versterking van de garanties waarin is voorzien in artikel 18/3 strekt hoofdzakelijk tot het verplicht maken van de verschillende vermeldingen en motiveringen in de beslissing van het diensthoofd, waaronder de motivering van de periode van de terugwerkende kracht van de aan de operatoren gevraagde gegevens.

Om de bestaande garanties te versterken wordt ook verduidelijkt dat het diensthoofd verplicht is de methode te beëindigen zodra een illegaliteit wordt vastgesteld, de bedreiging die de methode verantwoordde niet meer bestaat of de methode niet langer nuttig is.

c) Voor de andere toegangen

Het ontwerp van wet heeft net zoals de vernietigde wet voornamelijk betrekking op de bewaring met het oog op het strafonderzoek en met het oog op inlichtingen maar andere secundaire doeleinden zijn erin voorzien. Het ontwerp van wet voegt bepaalde gerichte doeleinden toe maar voorziet in belangrijke beperkingen.

Zo zal de cel ‘ Vermiste Personen ’ van de politie, via de door de Koning aangewezen politiedienst, toegang krijgen tot de gegevens in het kader van een onrustwekkende verdwijning maar enkel voor een periode van 48 uur met dien verstande dat een ruimere toegang in het kader van het gerechtelijk onderzoek mogelijk is.

De spoeddiensten die ter plaatse hulp bieden, kunnen in bepaalde situaties bepaalde bewaarde gegevens verkrijgen, voor zover de aanvraag ten aanzien van de operator ten laatste binnen 24 uur na de oproep wordt gedaan.

Voor wat een kwaadwillig gebruik van een elektronisch communicatienetwerk of elektronische communicatiedienst betreft, kan de Ombudsdienst voor Telecommunicatie de identificatiegegevens verkrijgen van de persoon die aan de oorsprong ligt van dat kwaadwillig gebruik.

10. Versterking van de beveiliging van de door de operatoren bewaarde gegevens

Inzonderheid naar aanleiding van de bekommernissen geuit door het Hof van Justitie versterkt het ontwerp van wet ten slotte de maatregelen die moeten worden genomen door de operatoren en aanbieders om de gegevens en de toegang ertoe te beschermen en te beveiligen. Het gaat inzonderheid erom technologische beschermingsmaatregelen te nemen ten aanzien van die gegevens, de traceerbaarheid van de toegangen te waarborgen, de gegevens te vernietigen na het verstrijken van de termijn, of nog een aangestelde voor de gegevensbescherming aan te wijzen die moet toezien op de inachtneming van de verschillende regels ter zake » (*Parl. St.*, Kamer, 2015-2016, DOC 54-1567/001, pp. 10-18).

B.5. Nadat de bestreden wet is aangenomen, heeft het Hof van Justitie van de Europese Unie twee prejudiciële vragen beantwoord met betrekking tot de uitlegging van artikel 15, lid 1, van de richtlijn 2002/58/EG van het Europees Parlement en de Raad van 12 juli 2002 betreffende de verwerking van persoonsgegevens en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer in de sector elektronische communicatie.

B.6.1. Artikel 15 van de voormelde richtlijn bepaalt :

« 1. De lidstaten kunnen wettelijke maatregelen treffen ter beperking van de reikwijdte van de in de artikelen 5 en 6, artikel 8, leden 1, 2, 3 en 4, en artikel 9 van deze richtlijn bedoelde rechten en plichten, indien dat in een democratische samenleving noodzakelijk, redelijk en proportioneel is ter waarborging van de nationale [veiligheid], d.w.z. de staatsveiligheid, de landsverdediging, de openbare veiligheid, of het voorkomen, onderzoeken, opsporen en vervolgen van strafbare feiten of van onbevoegd gebruik van het elektronische-communicatiesysteem als bedoeld in artikel 13, lid 1, van Richtlijn 95/46/EG. Daartoe kunnen de lidstaten o.a. wetgevingsmaatregelen treffen om gegevens gedurende een beperkte periode te bewaren om de redenen die in dit lid worden genoemd. Alle in dit lid bedoelde maatregelen dienen in overeenstemming te zijn met de algemene beginselen van het Gemeenschapsrecht, met inbegrip van de beginselen als bedoeld in artikel 6, leden 1 en 2, van het Verdrag betreffende de Europese Unie.

[...] ».

B.6.2. Het Hof van Justitie van de Europese Unie heeft geantwoord bij een arrest dat op 21 december 2016 in grote kamer is gewezen, derhalve op een ogenblik dat de bestreden wet

reeds was aangenomen (HvJ, 21 december 2016, C-203/15, *Tele2 Sverige AB t. Post-och telestyrelsen*, en C-698/15, *Secretary of State for the Home Department t. Tom Watson e.a.*).

B.6.3. In punt 78 van dat arrest besluit het Hof van Justitie dat « een wettelijke maatregel waarbij een lidstaat op grond van artikel 15, lid 1, van richtlijn 2002/58, ter verwezenlijking van de in die bepaling vermelde doelstellingen, aan de aanbieders van elektronische communicatiediensten de verplichting oplegt om de nationale autoriteiten onder de in een dergelijke maatregel genoemde voorwaarden toegang te verlenen tot de door die aanbieders bewaarde gegevens, betrekking [heeft] op de verwerking van persoonsgegevens door die aanbieders, en [dat] deze verwerking [...] binnen de werkingssfeer van die richtlijn [valt] ».

B.6.4. Het Hof van Justitie brengt in herinnering dat artikel 5, lid 1, van de richtlijn bepaalt dat de lidstaten via nationale wetgeving het vertrouwelijke karakter van de communicatie via openbare communicatienetwerken en via openbare elektronische communicatiediensten en van de daarmee verband houdende verkeersgegevens moeten waarborgen. Het beginsel van vertrouwelijkheid impliceert een verbod voor derden om zonder toestemming van de gebruikers verkeersgegevens betreffende hun elektronische communicatie op te slaan (punten 84 en 85).

B.6.5. Het Hof van Justitie brengt eveneens in herinnering dat artikel 15, lid 1, van de richtlijn de lidstaten toestaat te voorzien in uitzonderingen op de in het voormelde artikel 5, lid 1, geformuleerde principeverplichting, die volgens vaste rechtspraak van het Hof strikt moeten worden uitgelegd. « [Artikel 15] kan dus niet rechtvaardigen dat de in artikel 5 van deze richtlijn bepaalde uitzondering op deze principeverplichting en, in het bijzonder, op het verbod om deze gegevens op te slaan de regel wordt, omdat laatstgenoemde bepaling in dat geval grotendeels haar inhoud zou verliezen » (punten 88 en 89).

In dat verband wordt erop gewezen :

« Artikel 15, lid 1, eerste zin, van richtlijn 2002/58 bepaalt dat de aldaar bedoelde wettelijke maatregelen die afwijken van het beginsel van vertrouwelijkheid van de communicaties en van de daarmee verband houdende verkeersgegevens, tot doel moeten hebben de ‘ waarborging van de nationale [veiligheid], d.w.z. de staatsveiligheid, de landsverdediging, de openbare veiligheid, of het voorkomen, onderzoeken, opsporen en vervolgen van strafbare feiten of van onbevoegd gebruik van het elektronischecomunicatiesysteem ’, of een van de andere doelen genoemd in artikel 13,

lid 1, van richtlijn 95/46, waarnaar artikel 15, lid 1, eerste zin, van richtlijn 2002/58 verwijst (zie in die zin arrest van 29 januari 2008, *Promusicae*, C-275/06, EU:C:2008:54, punt 53). Een dergelijke opsomming van doelstellingen is exhaustief, zoals blijkt uit artikel 15, lid 1, tweede zin, van deze richtlijn, volgens welke de wettelijke maatregelen moeten worden gerechtvaardigd door ‘ de redenen ’ die in artikel 15, lid 1, eerste zin, van die richtlijn ‘ worden genoemd ’. Bijgevolg mogen de lidstaten dergelijke maatregelen niet treffen voor andere doeleinden dan die welke in laatstgenoemde bepaling worden genoemd » (punt 90).

Met betrekking tot de draagwijdte van artikel 15, lid 1, van de richtlijn besluit het Hof van Justitie :

« dat de lidstaten een maatregel waarbij wordt afgeweken van het beginsel van vertrouwelijkheid van de communicatie en van de daarmee verband houdende verkeersgegevens, kunnen treffen wanneer een dergelijke maatregel ‘ in een democratische samenleving noodzakelijk, redelijk en proportioneel is ’ in het licht van de in die bepalingen genoemde doelstellingen. In overweging 11 van deze richtlijn wordt gepreciseerd dat een dergelijke maatregel ‘ strikt ’ evenredig moet zijn met het nagestreefde doel. Wat in het bijzonder de bewaring van gegevens betreft, eist artikel 15, lid 1, tweede zin, van deze richtlijn dat deze gegevens slechts ‘ gedurende een beperkte periode ’ worden bewaard ‘ om de redenen ’ die in artikel 15, lid 1, eerste zin, van die richtlijn worden genoemd » (punt 95).

B.6.6. Het Hof van Justitie onderzoekt vervolgens of een nationale regeling zoals die welke van toepassing is op de eerste zaak die aanleiding heeft gegeven tot de prejudiciële vragen die bij het Hof aanhangig zijn gemaakt, aan de hiervoor beschreven voorwaarden voldoet. Het Hof stelt vast dat de in het geding zijnde nationale regeling voorziet in een algemene en ongedifferentieerde bewaring van alle verkeersgegevens en locatiegegevens van alle abonnees en geregistreerde gebruikers betreffende alle elektronischecommunicatiemiddelen, en de aanbieders van elektronischecommunicatiediensten verplicht die gegevens stelselmatig en voortdurend te bewaren zonder enige uitzondering. Aan de hand van de aldus bewaarde gegevens kunnen de bron en de bestemming van een communicatie worden opgespoord en geïdentificeerd en kunnen de datum, het tijdstip en de duur van die communicatie, de communicatieapparatuur van de gebruikers en de locatie van de mobiele communicatieapparatuur worden bepaald (punten 97 en 98).

Volgens het Hof van Justitie kunnen uit die gegevens, in hun geheel beschouwd, zeer precieze conclusies worden getrokken over het privéleven van de personen van wie de gegevens zijn bewaard. Aan de hand van die gegevens kan het profiel van de betrokken

personen worden bepaald, informatie die, wat het recht op bescherming van het privéleven betreft, even gevoelig is als de inhoud zelf van de communicaties.

Het Hof heeft geoordeeld :

« 100. De ingreep die een dergelijke regeling in de door de artikelen 7 en 8 van het Handvest gewaarborgde grondrechten verricht, is groot en moet als bijzonder ernstig worden beschouwd. De omstandigheid dat de gegevens worden bewaard zonder dat de gebruikers van de elektronischecommunicatiediensten hierover worden ingelicht, kan bij de betrokken personen het gevoel opwekken dat hun privéleven constant in de gaten wordt gehouden (zie naar analogie, met betrekking tot richtlijn 2006/24, arrest *Digital Rights*, punt 37).

101. Ook al staat een dergelijke regeling niet toe om de inhoud van een communicatie te bewaren, en maakt zij dus geen inbreuk op de wezenlijke inhoud van die rechten (zie naar analogie, met betrekking tot richtlijn 2006/24, arrest *Digital Rights*, punt 39), toch kan de bewaring van de verkeersgegevens en van de locatiegegevens invloed hebben op het gebruik van de elektronischecommunicatiemiddelen en dus op de wijze waarop de gebruikers van deze communicatiemiddelen van hun in artikel 11 van het Handvest gewaarborgde vrijheid van meningsuiting gebruikmaken (zie naar analogie, met betrekking tot richtlijn 2006/24, arrest *Digital Rights*, punt 28).

102. Gelet op de ernst van de ingreep in de betrokken grondrechten door een nationale regeling die ter bestrijding van criminaliteit voorziet in de bewaring van verkeersgegevens en van locatiegegevens, kan alleen de bestrijding van ernstige criminaliteit een dergelijke maatregel rechtvaardigen (zie naar analogie, met betrekking tot richtlijn 2006/24, arrest *Digital Rights*, punt 60).

103. Daarbij komt dat de doeltreffendheid van de bestrijding van zware criminaliteit, met name van georganiseerde misdaad en terrorisme, weliswaar in aanzienlijke mate kan afhangen van het gebruik van moderne onderzoekstechnieken, maar dat een dergelijke doelstelling van algemeen belang, hoe wezenlijk zij ook is, op zich niet kan rechtvaardigen dat een nationale regeling die voorziet in algemene en ongedifferentieerde bewaring van alle verkeersgegevens en alle locatiegegevens, noodzakelijk wordt geacht voor het voeren van deze strijd (zie naar analogie, met betrekking tot richtlijn 2006/24, arrest *Digital Rights*, punt 51).

104. In dit verband dient enerzijds erop te worden gewezen dat een dergelijke regeling, gelet op de in punt 97 van het onderhavige arrest beschreven kenmerken ervan, tot gevolg heeft dat de bewaring van de verkeersgegevens en van de locatiegegevens de regel is, terwijl het bij richtlijn 2002/58 ingevoerde stelsel eist dat deze bewaring van gegevens de uitzondering vormt.

105. Anderzijds voorziet een nationale regeling als aan de orde in het hoofdgeding, die algemeen geldt voor alle abonnees en geregistreeerde gebruikers en ziet op alle elektronischecommunicatiemiddelen en op alle verkeersgegevens, in geen enkele differentiatie, beperking of uitzondering naargelang van het nagestreefde doel. Zij heeft algemeen betrekking op alle personen die gebruikmaken van elektronischecommunicatiediensten zonder dat deze personen zich, al was het maar indirect,

in een situatie bevinden die aanleiding kan geven tot strafvervolging. Zij is dus zelfs van toepassing op personen voor wie er geen enkele aanwijzing bestaat dat hun gedrag - zelfs maar indirect of van ver - verband houdt met ernstige strafbare feiten. Bovendien bevat zij geen uitzonderingen, zodat zij zelfs van toepassing is op personen van wie de communicaties naar nationaal recht onder het beroepsgeheim vallen (zie naar analogie, met betrekking tot richtlijn 2006/24, arrest *Digital Rights*, punten 57 en 58).

106. Een dergelijke regeling eist geen enkel verband tussen de gegevens die moeten worden bewaard en een bedreiging van de openbare veiligheid. Zij beperkt de bewaring met name niet tot gegevens die betrekking hebben op een bepaalde periode en/of een bepaald geografisch gebied en/of een kring van personen die op een of andere wijze betrokken kunnen zijn bij een ernstig strafbaar feit, of op personen van wie de bewaring van de gegevens om andere redenen zou kunnen helpen bij de bestrijding van criminaliteit (zie naar analogie, met betrekking tot richtlijn 2006/24, arrest *Digital Rights*, punt 59).

107. Een nationale regeling als aan de orde in het hoofdgeding gaat dus verder dan strikt noodzakelijk is, en kan niet worden beschouwd als een regeling die in een democratische samenleving gerechtvaardigd is, zoals artikel 15, lid 1, van richtlijn 2002/58, gelezen tegen de achtergrond van de artikelen 7, 8 en 11 en artikel 52, lid 1, van het Handvest, eist.

108. Artikel 15, lid 1, van richtlijn 2002/58, gelezen tegen de achtergrond van de artikelen 7, 8 en 11 en artikel 52, lid 1, van het Handvest, staat daarentegen niet eraan in de weg dat een lidstaat een regeling vaststelt op grond waarvan de verkeersgegevens en de locatiegegevens ter bestrijding van zware criminaliteit preventief gericht kunnen worden bewaard, op voorwaarde dat de bewaring van die gegevens, wat de categorieën van te bewaren gegevens, de betrokken communicatiemiddelen, de betrokken personen en de duur van de bewaring betreft, tot het strikt noodzakelijke wordt beperkt.

109. Om aan de in het vorige punt van het onderhavige arrest genoemde eisen te voldoen, moet deze nationale regeling in de eerste plaats duidelijke en nauwkeurige regels voor de draagwijdte en de toepassing van een dergelijke maatregel van bewaring van gegevens bevatten en een minimum aan eisen stellen, zodat de personen wier gegevens zijn bewaard, voldoende garanties hebben dat hun persoonsgegevens doeltreffend worden beschermd tegen het risico van misbruik. Zij moet in het bijzonder aangeven in welke omstandigheden en onder welke voorwaarden een maatregel van bewaring van gegevens preventief kan worden genomen, en aldus waarborgen dat een dergelijke maatregel tot het strikt noodzakelijke wordt beperkt (zie naar analogie, met betrekking tot richtlijn 2006/24, arrest *Digital Rights*, punt 54 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

110. In de tweede plaats dient - wat de materiële voorwaarden betreft waaraan een nationale regeling op grond waarvan de verkeersgegevens en de locatiegegevens preventief kunnen worden bewaard ter bestrijding van criminaliteit, moet voldoen om te waarborgen dat zij tot het strikt noodzakelijke is beperkt - erop te worden gewezen dat dergelijke voorwaarden weliswaar kunnen verschillen naargelang van de maatregelen die voor het voorkomen, onderzoeken, opsporen en vervolgen van zware criminaliteit worden getroffen, maar dat de bewaring van de gegevens niettemin steeds moet voldoen aan objectieve criteria die een verband leggen tussen de te bewaren gegevens en het nagestreefde doel. In het

bijzonder moeten dergelijke voorwaarden in de praktijk van dien aard blijken te zijn dat zij de omvang van de maatregel, en dus de kring van betrokken personen, daadwerkelijk afbakenen.

111. Wat de afbakening van een dergelijke maatregel ter zake van de personen en situaties betreft die onder die maatregel kunnen vallen, moet de nationale regeling worden gebaseerd op objectieve elementen waarmee kan worden gemikt op een groep mensen wier gegevens, althans indirect, een band met handelingen van zware criminaliteit aan het licht kunnen brengen, waarmee op de een of andere wijze kan worden bijgedragen tot de bestrijding van zware criminaliteit of waarmee een ernstig risico voor de openbare veiligheid kan worden voorkomen. Een dergelijke afbakening kan aan de hand van een geografisch criterium worden verricht wanneer de bevoegde nationale autoriteiten op basis van objectieve elementen van mening zijn dat er in een of meer geografische gebieden een hoog risico bestaat dat dergelijke handelingen worden voorbereid of gepleegd.

112. Gelet op een en ander dient op de eerste vraag in zaak C-203/15 te worden geantwoord dat artikel 15, lid 1, van richtlijn 2002/58, gelezen tegen de achtergrond van de artikelen 7, 8 en 11 en artikel 52, lid 1, van het Handvest, in die zin moet worden uitgelegd dat het zich verzet tegen een nationale regeling die, ter bestrijding van criminaliteit, voorziet in algemene en ongedifferentieerde bewaring van alle verkeersgegevens en locatiegegevens van alle abonnees en geregistreerde gebruikers betreffende alle elektronische communicatiemiddelen ».

B.6.7. Op de tweede prejudiciële vraag in de zaak C-203/15 en de eerste prejudiciële vraag in de zaak C-698/15 antwoordt het Hof van Justitie dat artikel 15, lid 1, van de richtlijn 2002/58/EG, gelezen tegen de achtergrond van de artikelen 7, 8 en 11 en artikel 52, lid 1, van het Handvest, in die zin moet worden uitgelegd dat het zich verzet tegen een nationale regeling die de bescherming en de beveiliging van de verkeersgegevens en van de locatiegegevens en in het bijzonder de toegang van de bevoegde nationale autoriteiten tot de bewaarde gegevens regelt zonder, in het kader van de bestrijding van criminaliteit, te bepalen dat die toegang alleen wordt verleend ter bestrijding van ernstige criminaliteit, dat die toegang aan een voorafgaand toezicht door een rechterlijke instantie of een onafhankelijke bestuurlijke autoriteit is onderworpen, en dat de betrokken gegevens op het grondgebied van de Unie moeten worden bewaard (punt 125).

B.6.8. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van zijn kant heeft, in het arrest *Centrum för Rättvisa t. Zweden* van 19 juni 2018 de Zweedse wetgeving inzake het massief onderscheppen van elektronische communicatie inmiddels in overeenstemming bevonden met artikel 8 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. Dat Hof hanteert daarvoor de criteria die het in zijn vroegere rechtspraak heeft ontwikkeld (zie met name EHRM, grote kamer, 4 december 2015, *Roman Zakharov t. Rusland*). Het merkte inzonderheid op :

« Het Hof heeft uitdrukkelijk erkend dat de nationale overheden over een ruime beoordelingsmarge beschikken bij de keuze hoe zij het legitieme doel van vrijwaring van de nationale veiligheid het best kunnen bereiken (zie *Weber and Saravia*, hogervermeld, § 106). In *Weber and Saravia* en *Liberty and Others* aanvaardde het Hof dat de regels inzake het massief onderscheppen niet *per se* buiten die marge vielen. Gelet op de redenering van het Hof in die arresten en rekening houdend met de dreigingen waarmee vele verdragsluitende Staten geconfronteerd worden (met name wereldwijd terrorisme en andere ernstige vormen van criminaliteit zoals drugshandel, mensenhandel, seksuele uitbuiting van kinderen en cybercriminaliteit), met de technologische evoluties waardoor terroristen en criminelen gemakkelijker kunnen ontkomen aan hun opsporing via het internet en met de onvoorspelbaarheid van de kanalen via welke elektronische communicatie wordt doorgegeven, is het Hof van mening dat de beslissing om een regeling inzake het massief onderscheppen in te voeren teneinde tot dusver onbekende dreigingen voor de nationale veiligheid te identificeren een beslissing is die nog steeds onder de beoordelingsmarge van de Staten valt » (EHRM, 19 juni 2018, *Centrum för Rättvisa t. Zweden*, § 112).

Ten aanzien van de memorie van de « Stichting voor vermiste en seksueel uitgebuite kinderen afgekort ‘ Child Focus ’ »

B.7.1. In een memorie van 23 april 2018, ter griffie ontvangen op 25 april 2018, laat Child Focus haar opmerkingen kennen met betrekking tot de beroepen tot vernietiging.

B.7.2. Artikel 87, § 2, van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof bepaalt dat wanneer het Hof uitspraak doet op beroepen tot vernietiging ieder die van een belang doet blijken zijn opmerkingen in een memorie aan het Hof kan richten binnen dertig dagen na de bekendmaking voorgeschreven in artikel 74 van die bijzondere wet. Hij wordt daardoor geacht partij in het geding te zijn.

B.7.3. De voormelde bekendmaking heeft plaatsgevonden in het *Belgisch Staatsblad* van 15 februari 2017. Bijgevolg is de memorie niet ontvankelijk.

Ten gronde

B.8. Een enig middel in de zaken nrs. 6590 en 6597 is afgeleid uit de schending, door de bestreden wet, van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 6 en 8 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met de artikelen 7, 8 en 47 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

B.9.1. De « Ordre des barreaux francophones et germanophone », verzoekende partij in de zaak nr. 6590, verwijt de bestreden wet dat zij de gebruikers van telecommunicatie- of elektronische-communicatiediensten die aan het beroepsgeheim zijn onderworpen, onder wie met name de advocaten, en de andere gebruikers van die diensten op identieke wijze behandelt. Die verzoekende partij stelt vast dat de wet eveneens een veralgemeende verplichting tot registratie en bewaring van bepaalde metagegevens inhoudt, die het mogelijk maken te bepalen of een advocaat werd geraadpleegd door een natuurlijke persoon of rechtspersoon, die advocaat te identificeren, zijn gesprekspartners en in het bijzonder zijn cliënten te identificeren, alsook de datum en het uur van de communicatie te bepalen. Die veralgemeende verplichting wordt opgelegd aan alle aanbieders van aan het publiek aangeboden vaste telefoniediensten, mobiele telefoniediensten, internettoegangdiensten, internet-e-maildiensten, internettelefoniediensten en openbare elektronische communicatienetwerken.

B.9.2. De verzoekende partij in de zaak nr. 6590 klaagt eveneens aan dat de bestreden wet in een veralgemeende verplichting tot het bewaren van gegevens voorziet zonder een onderscheid tussen de rechtzoekenden te maken naargelang zij al dan niet het voorwerp uitmaken van een onderzoeks- of vervolgingsmaatregel wegens feiten die aanleiding kunnen geven tot strafrechtelijke veroordelingen.

Zij voert eveneens aan dat de in de wet bedoelde categorieën van gegevens uitermate ruim en gevarieerd zijn, in zoverre zij betrekking hebben op de gegevens ter identificatie van de gebruiker of de abonnee en de communicatiemiddelen, de gegevens met betrekking tot de toegang tot en de verbinding van de eindapparatuur met het netwerk en met de dienst en met betrekking tot de plaats van die apparatuur, inclusief het netwerkaansluitpunt, alsook de communicatiegegevens, ook al wordt de inhoud ervan daarentegen uitgesloten.

B.10.1. De verzoekende partijen in de zaak nr. 6597, verwijten de bestreden wet dat zij de gebruikers van telecommunicatie- of elektronische communicatiediensten die aan het beroepsgeheim zijn onderworpen, onder wie met name de boekhoudkundige en fiscale professionals, en de andere gebruikers van die diensten op identieke wijze behandelt, zonder rekening te houden met het bijzondere statuut van de boekhoudkundige en fiscale

professionals, het fundamentele karakter van het beroepsgeheim waaraan zij onderworpen zijn en de noodzakelijke vertrouwensrelatie tussen hen en hun cliënten.

B.10.2. Zij verwijten de bestreden wet eveneens dat zij de rechtzoekenden die het voorwerp uitmaken van onderzoeks- of vervolgingsmaatregelen wegens feiten die mogelijk beantwoorden aan de doeleinden van de bewaring van de in het geding zijnde elektronische gegevens, en die welke niet het voorwerp van dergelijke maatregelen uitmaken, op identieke wijze behandelt.

B.11.1. Een eerste middel in de zaak nr. 6599 is afgeleid uit de schending van de artikelen 10, 11, 12, 15, 22 en 29 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 5, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 17 en 18 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met de artikelen 7, 8, 11 en 52 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, met artikel 17 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, met het algemene beginsel van rechtszekerheid, van evenredigheid, van het recht op informatiele zelfbeschikking en met artikel 5, lid 4, van het Verdrag betreffende de Europese Unie.

B.11.2. De vzw « Liga voor Mensenrechten » en de vzw « Ligue des Droits de l'Homme », verzoekende partijen in de zaak nr. 6599, verwijten de bestreden wet dat zij in een algemene verplichting tot het bewaren van gegevens voorziet, hetgeen de operatoren en de aanbieders van openbare telefoniediensten (met inbegrip van internettelefonie), van internettoegang en van e-mail over het internet, alsook de aanbieders van openbare elektronische communicatienetwerken verplicht om de verkeersgegevens betreffende vaste telefonie, mobiele telefonie en internettelefonie en de gegevens betreffende internettoegang *de facto* voor alle - verdachte of niet-verdachte - Belgen gedurende twaalf maanden te bewaren en ter beschikking te stellen van de politie en van het gerecht, van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, van de hulpdiensten, van de Cel Vermiste Personen en van de Ombudsdienst voor telecommunicatie.

B.12.1. Een eerste middel in de zaak nr. 6601 is afgeleid uit de schending, door de bestreden wet, van artikel 8 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, van de artikelen 7, 8, 11, lid 4, en 52 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, van de artikelen 10, 11, 19 en 22 van de Grondwet, van artikel 2, a), van de richtlijn 95/46/EG

van het Europees Parlement en de Raad van 24 oktober 1995 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens, alsook van de artikelen 1, 2, 3, 5, 6, 9 en 15 van de richtlijn 2002/58/EG van het Europees Parlement en de Raad van 12 juli 2002 betreffende de verwerking van persoonsgegevens en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer in de sector elektronische communicatie.

B.12.2. De verzoekende partijen in de zaak nr. 6601 zijn natuurlijke personen die in België wonen en verschillende elektronischecommunicatiediensten gebruiken in het kader van een met een operator gesloten overeenkomst. In het eerste onderdeel van het eerste middel klagen zij aan dat de bestreden wet voorziet in een algemene en ongedifferentieerde verplichting tot het bewaren van identificatie-, verbinding- en lokalisatiegegevens en van persoonlijke communicatiegegevens ten laste van de aanbieders van telefoniediensten, ook via internet, van internettoegang en van e-mail over het internet, ten laste van de operatoren die openbare elektronische communicatienetwerken aanbieden en ten laste van de operatoren die een van die diensten aanbieden.

B.13. Rekening houdend met de onderlinge samenhang ervan, dienen de in de diverse zaken aangevoerde middelen samen te worden onderzocht.

B.14.1. Artikel 22 van de Grondwet bepaalt :

« Ieder heeft recht op eerbiediging van zijn privéleven en zijn gezinsleven, behoudens in de gevallen en onder de voorwaarden door de wet bepaald.

De wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel waarborgen de bescherming van dat recht ».

Artikel 8 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens bepaalt :

« 1. Eenieder heeft recht op eerbiediging van zijn privéleven, zijn gezinsleven, zijn huis en zijn briefwisseling.

2. Geen inmenging van enig openbaar gezag is toegestaan met betrekking tot de uitoefening van dit recht dan voor zover bij de wet is voorzien en in een democratische samenleving nodig is in het belang van 's lands veiligheid, de openbare veiligheid, of het

economisch welzijn van het land, de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen ».

B.14.2. De artikelen 7, 8, 11 en 52 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie bepalen :

« Artikel 7

De eerbiediging van het privé-leven en van het familie- en gezinsleven

Eenieder heeft recht op eerbiediging van zijn privé-leven, zijn familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn communicatie.

Artikel 8

De bescherming van persoonsgegevens

1. Eenieder heeft recht op bescherming van zijn persoonsgegevens.

2. Deze gegevens moeten eerlijk worden verwerkt, voor bepaalde doeleinden en met toestemming van de betrokkene of op basis van een andere gerechtvaardigde grondslag waarin de wet voorziet. Eenieder heeft recht van inzage in de over hem verzamelde gegevens en op rectificatie daarvan.

3. Een onafhankelijke autoriteit ziet erop toe dat deze regels worden nageleefd ».

« Artikel 11

De vrijheid van meningsuiting en van informatie

1. Eenieder heeft recht op vrijheid van meningsuiting. Dit recht omvat de vrijheid een mening te hebben en de vrijheid kennis te nemen en te geven van informatie of ideeën, zonder inmenging van enig openbaar gezag en ongeacht grenzen.

2. De vrijheid en de pluriformiteit van de media worden geëerbiedigd ».

« Artikel 52

Reikwijdte en uitlegging van de gewaarborgde rechten en beginselen

1. Beperkingen op de uitoefening van de in dit Handvest erkende rechten en vrijheden moeten bij wet worden gesteld en de wezenlijke inhoud van die rechten en vrijheden eerbiedigen. Met inachtneming van het evenredigheidsbeginsel kunnen slechts beperkingen worden gesteld, indien zij noodzakelijk zijn en daadwerkelijk beantwoorden aan door de Unie erkende doelstellingen van algemeen belang of aan de eisen van de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

2. De door dit Handvest erkende rechten die voorkomen in bepalingen van de Verdragen, worden uitgeoefend onder de voorwaarden en binnen de grenzen die door deze Verdragen zijn gesteld.

3. Voor zover dit Handvest rechten bevat die corresponderen met rechten welke zijn gegarandeerd door het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, zijn de inhoud en reikwijdte ervan dezelfde als die welke er door genoemd verdrag aan worden toegekend. Deze bepaling verhindert niet dat het recht van de Unie een ruimere bescherming biedt.

4. Voor zover dit Handvest grondrechten erkent zoals die voortvloeien uit de constitutionele tradities die de lidstaten gemeen hebben, moeten die rechten in overeenstemming met die tradities worden uitgelegd.

5. Aan de bepalingen van dit Handvest die beginselen bevatten, kan uitvoering worden gegeven door wetgevings- en uitvoeringshandelingen van de instellingen, organen en instanties van de Unie en door handelingen van de lidstaten wanneer zij het recht van de Unie ten uitvoer brengen, bij de uitoefening van hun respectieve bevoegdheden. De rechterlijke bevoegdheid ten aanzien van die bepalingen blijft beperkt tot de uitlegging van genoemde handelingen en de toetsing van de wettigheid ervan.

6. Met de nationale wetgevingen en praktijken moet ten volle rekening worden gehouden, zoals bepaald in dit Handvest.

7. De toelichting, die is opgesteld om richting te geven aan de uitlegging van dit Handvest van de grondrechten, wordt door de rechterlijke instanties van de Unie en van de lidstaten naar behoren in acht genomen ».

B.15. Zoals blijkt uit de tekst van de bestreden wet en uit de in B.4.2 aangehaalde parlementaire voorbereiding, heeft de wetgever drie categorieën van metagegevens willen vaststellen die moeten worden bewaard - de identificatiegegevens, de toegangs- en verbindingsgegevens en de communicatiegegevens -, de voorwaarden voor de toegang tot de gegevens door de bevoegde overheden willen verstrengen en de beveiliging van de door de operatoren bewaarde gegevens willen versterken, in de interpretatie van de arresten van het Hof van Justitie van de Europese Unie en van het Hof volgens welke een veralgemeende verplichting tot het bewaren van gegevens zou kunnen worden toegestaan indien die verplichting gepaard gaat met dergelijke waarborgen.

B.16. Artikel 95 van de op 25 mei 2018 in werking getreden Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van 27 april 2016 « betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens en tot intrekking van Richtlijn 95/46/EG (algemene

verordening gegevensbescherming) » bepaalt dat die verordening natuurlijke personen of rechtspersonen geen aanvullende verplichtingen oplegt met betrekking tot verwerking in verband met het verstrekken van openbare elektronische-communicatiediensten in openbare communicatienetwerken in de Unie, voor zover zij op grond van de richtlijn 2002/58/EG onderworpen zijn aan specifieke verplichtingen met dezelfde doelstelling.

Het in B.6.1 aangehaalde artikel 15, lid 1, van de richtlijn 2002/58/EG bepaalt dat de lidstaten onder andere wetgevingsmaatregelen kunnen treffen om gegevens gedurende een beperkte periode te bewaren om redenen die in dat lid worden genoemd, met name de nationale veiligheid, de landsverdediging, de openbare veiligheid, of het voorkomen, onderzoeken, opsporen en vervolgen van strafbare feiten of van onbevoegd gebruik van het elektronische-communicatiesysteem, onder de voorwaarden die in die bepaling worden gepreciseerd.

B.17.1. Het door artikel 4 van de bestreden wet ingevoegde artikel 126 van de wet van 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie bepaalt in zijn paragraaf 2, 2°, de voorwaarden waaronder de inlichtingen- en veiligheidsdiensten gegevens mogen ontvangen van de in paragraaf 1, eerste lid, bedoelde aanbieders en operatoren.

In dit verband dient vastgesteld te worden dat op 31 oktober 2017 het *Investigatory Powers Tribunal - London* aan het Hof van Justitie van de Europese Unie de volgende prejudiciële vragen heeft gesteld (zaak C-623/17 *Privacy International / Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs e.a.*) :

« Overwegende hetgeen volgt :

a. de capaciteiten (van de veiligheids- en inlichtingendiensten) om de aan hen geleverde bulkcommunicatiegegevens te gebruiken zijn essentieel voor de bescherming van de nationale veiligheid van het Verenigd Koninkrijk, waaronder op het gebied van terrorismebestrijding, contraspionage en de bestrijding van nucleaire proliferatie;

b. een fundamenteel element van het gebruik van bulkcommunicatiegegevens door de veiligheids- en inlichtingendiensten is om voorheen onbekende bedreigingen voor de nationale veiligheid te ontdekken door middel van niet-gerichte bulktechnieken die afhankelijk zijn van de aggregatie van bulkcommunicatiegegevens op één plaats. Het belangrijkste nut ervan ligt in een snelle identificatie en ontwikkeling van het doelwit, alsook het voorzien van een grond voor actie in geval van een onmiddellijke bedreiging;

c. de leverancier van een elektronisch communicatienetwerk is daarna niet verplicht om de bulkcommunicatiegegevens te bewaren (na de periode van hun gebruikelijke bedrijfsmatige vereisten); deze worden enkel bewaard door de Staat (veiligheids- en inlichtingendiensten);

d. de nationale rechter heeft vastgesteld dat de waarborgen die betrekking hebben op het gebruik van bulkcommunicatiegegevens door de veiligheids- en inlichtingendiensten (onder voorbehoud van enkele buiten beschouwing gelaten kwesties) in overeenstemming zijn met het EVRM; en

e. de nationale rechter heeft vastgesteld dat de oplegging van de vereisten die gespecificeerd zijn in de punten 119 tot en met 125 van het arrest [van 21 december 2016, *Tele2 Sverige en Watson e.a.*, C-203/15 en C-698/15 (EU:C:2016:970)], indien van toepassing, de maatregelen van de veiligheids- en inlichtingendiensten om de nationale veiligheid te beschermen zullen dwarsbomen en daardoor de nationale veiligheid van het Verenigd Koninkrijk in gevaar brengen;

1. Valt een vereiste in een aanwijzing van een minister aan een leverancier van een elektronische communicatienetwerk dat bulkcommunicatiegegevens verstrekt worden aan de veiligheids- en inlichtingendiensten van een lidstaat, gezien artikel 4 VEU en artikel 1, lid 3, van richtlijn 2002/58/EG betreffende de persoonlijke levenssfeer en elektronische communicatie, binnen de werkingssfeer van het Unierecht en de e-privacyrichtlijn ?

2. Indien het antwoord op de eerste vraag bevestigend is : zijn de in het arrest *Watson* geformuleerde vereisten of andere vereisten, naast de vereisten die worden opgelegd door het EVRM, van toepassing op een dergelijke aanwijzing van een minister ? Zo ja, hoe en in welke mate zijn deze vereisten van toepassing, rekening houdende met de essentiële noodzaak voor de veiligheids- en inlichtingendiensten om bulkverwerving en automatische verwerkingstechnieken te gebruiken voor de bescherming van de nationale veiligheid en met de mate waarin dergelijke mogelijkheden op kritieke wijze belemmerd kunnen worden door dergelijke vereisten, voor zover zij verder in overeenstemming zijn met het EVRM ? ».

Het Hof zal het antwoord op die prejudiciële vragen bij zijn onderzoek moeten betrekken. Om die reden dient het onderzoek van de bestreden wet, wat dat betreft, te worden opgeschort totdat het Hof van Justitie in voormelde zaak een arrest zal hebben gewezen.

B.17.2. Artikel 126, § 2, 1°, van de wet van 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie, ingevoegd bij artikel 4 van de bestreden wet, bepaalt de voorwaarden waaronder de gerechtelijke autoriteiten met het oog op het opsporen, het onderzoek en de vervolging van inbreuken gegevens mogen ontvangen. Bijgevolg dient ook het antwoord afgewacht te worden dat het Hof van Justitie van de Europese Unie zal geven op de volgende prejudiciële vraag, die de *Audiencia provincial de Tarragona, Sección cuarta* op 14 april 2016 heeft gesteld (zaak C-207/16, *Ministerio Fiscal*) :

« Geldt als criterium om te bepalen of een delict voldoende ernstig is om inmenging in de door de artikelen 7 en 8 van het Handvest erkende grondrechten te rechtvaardigen, uitsluitend de straf die kan worden opgelegd ter zake van het onderzochte delict of is het bovendien noodzakelijk dat door de strafbaar gestelde gedraging individuele en/of collectieve rechtsgoederen in bijzondere mate worden aangetast ?

Indien het verenigbaar is met de constitutionele beginselen van de Unie die het Hof heeft toegepast in zijn arrest van 8 april 2014 [gevoegde zaken C-293/12, *Digital Rights Ireland* en C-594/12, *Seitlinger e.a.*] als maatstaven voor de strikte toetsing van de richtlijn, dat de ernst van het delict uitsluitend wordt vastgesteld op basis van de op te leggen straf, wat zou dan het minimumniveau van de straf moeten zijn ? Zou een algemeen vereiste van minimaal drie jaar gevangenisstraf voldoen ? ».

Uit de conclusie van de advocaat-generaal Henrik Saugmandsgaard Øe van 3 mei 2018 in deze zaak blijkt dat de relevante bepalingen voor meerdere interpretaties vatbaar zijn.

B.18. De partijen voor het Hof verschillen voorts van mening over de interpretatie die moet gegeven worden aan meerdere bepalingen die het Hof in zijn toetsing van de bestreden wet dient te betrekken, inzonderheid artikel 15, lid 1, van de voormelde richtlijn 2002/58/EG en de artikelen 7, 8, 11 en 52 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

B.19.1. Het Hof van Justitie heeft, zo geven de verzoekende partijen aan, bij zijn arrest van 21 december 2016 (C-203/15 en C-698/15 *Tele2 Sverige AB*) geoordeeld dat artikel 5, lid 1, van de richtlijn 2002/58/EG een principeverplichting bevat tot waarborging van de vertrouwelijkheid van de communicatie en van de daarmee verband houdende verkeersgegevens, en dat artikel 15, lid 1, van dezelfde richtlijn, die uitzonderingen op dat principe bevat, strikt moet worden uitgelegd, om te vermijden dat de in artikel 5 van de richtlijn bepaalde uitzondering op de principeverplichting de regel wordt, omdat laatstgenoemde bepaling in dat geval grotendeels haar inhoud zou verliezen.

Het Hof van Justitie heeft eveneens beklemtoond dat enkel de in artikel 15 vermelde doelstellingen een maatregel kunnen verantwoorden die afwijkt van het beginsel van vertrouwelijkheid van de communicaties en van de daarmee verband houdende verkeersgegevens, aangezien artikel 15 in dat verband vereist dat de gegevens slechts gedurende een beperkte periode worden bewaard om de redenen die erin worden opgesomd.

B.19.2. Bijgevolg vormt, zo onderstrepen de verzoekende partijen, een nationale regeling die een algemene en ongedifferentieerde bewaring van alle verkeersgegevens en locatiegegevens van alle abonnees en geregistreerde gebruikers betreffende alle elektronischecommunicatiemiddelen bevat zonder dat de gebruikers erover worden ingelicht, volgens het Hof van Justitie, een bijzonder ernstige inmenging in de in de artikelen 7 en 8 van het Handvest vastgelegde grondrechten uit, zodat alleen de bestrijding van ernstige criminaliteit een dergelijke maatregel kan rechtvaardigen. Het Hof van Justitie voegt eraan toe dat, hoewel die doelstelling van algemeen belang is, zij op zich niet kan rechtvaardigen dat een nationale regeling die voorziet in algemene en ongedifferentieerde bewaring van alle verkeersgegevens en alle locatiegegevens, noodzakelijk wordt geacht voor het voeren van die strijd.

Het Hof van Justitie besluit daaruit dat een nationale regeling die in geen enkele differentiatie, beperking of uitzondering naargelang van het nagestreefde doel voorziet, en die algemeen betrekking heeft op alle personen die gebruik maken van elektronischecommunicatiediensten, zonder geografisch onderscheid of onderscheid in de tijd, zonder dat rekening wordt gehouden met het feit dat die personen zich, al was het maar indirect, in een situatie bevinden die aanleiding kan geven tot strafvervolging of dat de communicatie van de gegevens betrekking heeft op personen van wie de communicaties onder het beroepsgeheim vallen, of zonder enig verband tussen de gegevens die moeten worden bewaard en een bedreiging van de openbare veiligheid te vereisen, de grenzen van het strikt noodzakelijke overschrijdt en niet kan worden beschouwd als een regeling die in een democratische samenleving gerechtvaardigd is, zoals artikel 15 van de richtlijn, gelezen tegen de achtergrond van de artikelen 7, 8, 11 en 52, lid 1, van het Handvest, vereist.

B.19.3. Het Hof van Justitie geeft volgens de verzoekende partijen weliswaar aan dat artikel 15, lid 1, van de richtlijn 2002/58/EG niet in de weg staat aan een nationale regeling op grond waarvan de verkeersgegevens en de locatiegegevens ter bestrijding van zware criminaliteit gericht kunnen worden bewaard, op voorwaarde dat de bewaring van die gegevens, wat de categorieën van te bewaren gegevens, de betrokken communicatiemiddelen, de betrokken personen en de duur van de bewaring betreft, tot het strikt noodzakelijke wordt beperkt. Zulks houdt in dat de nationale regeling duidelijke en nauwkeurige regels bevat, en dat de personen op wie de bewaring van gegevens betrekking heeft, voldoende garanties

genieten dat hun persoonsgegevens doeltreffend worden beschermd tegen het risico van misbruik. Het Hof van Justitie voegt eraan toe dat de nationale regeling in het bijzonder moet aangeven in welke omstandigheden en onder welke voorwaarden een maatregel van bewaring van gegevens preventief kan worden genomen. Een dergelijke regeling moet worden gebaseerd op objectieve elementen waarmee kan worden gemikt op een groep mensen wier gegevens een band met zware criminaliteit aan het licht kunnen brengen of die een ernstig risico voor de openbare veiligheid vertonen, waarbij die afbakening aan de hand van een geografisch criterium kan worden verricht wanneer de bevoegde nationale autoriteiten, op basis van objectieve elementen, van mening zijn dat er in een of meer geografische zones een hoog risico bestaat dat dergelijke handelingen worden voorbereid of gepleegd.

B.19.4. Zoals blijkt uit B.3 en B.4, streeft de wetgever, met het aannemen van de bestreden wet, evenwel ruimere doelstellingen na dan de bestrijding van zware criminaliteit of het risico van een ernstige aantasting van de openbare veiligheid.

De wetgever heeft in de in B.4.2 aangehaalde parlementaire voorbereiding eveneens herhaalde malen aangegeven dat hij, met betrekking tot het beginsel zelf van de verplichting tot het bewaren van gegevens, alle personen beoogde, ook al zijn zij nog niet betrokken bij een onderzoek; hij heeft daarenboven geen onderscheid gemaakt naargelang de periode, de geografische zone of een kring van personen en heeft evenmin voorzien in een uitzondering ten aanzien van de personen wier communicaties onder het beroepsgeheim vallen.

B.19.5. Hoewel de voorwaarden voor de toegang tot de bewaarde gegevens aanzienlijk werden verstrengd in de bestreden wet, beantwoordt de algemene verplichting tot het bewaren van gegevens waarin zij voorziet, volgens de verzoekende partijen, niet aan de vereisten die zijn voorgeschreven bij artikel 15, lid 1, van de richtlijn 2002/58/EG, gelezen in het licht van de artikelen 7, 8, 11 en 52, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, volgens de uitlegging die het Hof van Justitie bij zijn arrest van 21 december 2016 eraan heeft gegeven. Een dergelijke verplichting overschrijdt immers de grenzen van het strikt noodzakelijke is en kan niet worden beschouwd als een verplichting die in een democratische samenleving gerechtvaardigd is, zoals de voormelde Europese bepalingen vereisen.

B.20.1. De Ministerraad van zijn kant beklemt oont dat het doel van de bestreden regeling meervoudig is. De wetgever beoogt in de eerste plaats de reeds jaar en dag bestaande situatie

waarbij toegang tot gegevens in de telecommunicatiesector verkregen wordt in het kader van strafrechtelijke onderzoeken te bestendigen door het creëren van een wetgevend kader dat de nodige waarborgen omvat op het vlak van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. De bewaarplicht wordt ook ingevoerd met het oog op de waarheidsvinding van vele vormen van criminaliteit en beoogt hiermee de integriteit van het strafrechtstelsel te waarborgen. Die waarheidsvinding is in het belang van zowel het slachtoffer, de beschuldigde (die bijvoorbeeld kan aantonen dat hij ergens anders was op het ogenblik van de feiten), als alle andere betrokken personen. De bewaarplicht is eveneens ingegeven vanuit de doelstellingen die erin bestaan actie te ondernemen om gevolg te geven aan een oproep naar een nooddienst of een vermiste persoon op te sporen wiens fysieke integriteit in onmiddellijk gevaar is. Dat element zou een belangrijk verschil zijn ten opzichte van de situaties die aan de orde waren in voormelden arresten van het Hof van Justitie. Bijgevolg zou er een band van evenredigheid bestaan tussen de algemene bewaarplicht en het door de wetgever vooropgestelde doel.

B.20.2. De Ministerraad beklemtoont nog dat de wetgever een gerichte en gedifferentieerde bewaarplicht in het licht van de vooropgestelde doelstelling niet mogelijk heeft geacht en ervoor heeft gekozen om de algemene en ongedifferentieerde bewaarplicht met strikte waarborgen te omringen, zowel op het vlak van de beveiliging van de bewaring, als op het vlak van de toegang, zodat de inmenging in het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer tot een minimum zou worden beperkt. In dit verband wijst de Ministerraad erop dat een *a priori* differentiatie naar personen, periodes en geografische zones eenvoudigweg niet mogelijk is. In dat verband verwijst hij nog naar de conclusie van advocaat-generaal H. Saugmandsgaard Øe in de gevoegde zaken C-203/15 en C-698/15.

Uit de aan het Hof ter beschikking staande gegevens blijkt dat het merendeel van de lidstaten overigens grote moeilijkheden blijken te kennen om hun wetgeving inzake dataretentie in overeenstemming te brengen met de eisen die door het Hof van Justitie in zijn rechtspraak zijn gesteld (zie : *Data retention across the EU*, <http://fra.europa.eu/en/theme/information-society-privacy-and-data-protection/data-retention>; Brief van de Nederlandse Minister van Justitie en Veiligheid van 26 maart 2018 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, Tweede Kamer, vergaderjaar 2017-2018, 34 537, nr. 7).

B.21. Bijgevolg is het aangewezen de door de Ministerraad in ondergeschikte orde voorgestelde prejudiciële vraag, zoals door het Hof gewijzigd, te stellen aan het Hof van Justitie van de Europese Unie.

B.22. De bestreden wet beoogt ook een effectief strafrechtelijk onderzoek en een daadwerkelijke bestraffing van seksueel misbruik van minderjarigen mogelijk te maken en het effectief mogelijk te maken om de pleger van zodanig misdrijf te identificeren, ook wanneer gebruik wordt gemaakt van elektronische communicatiemiddelen. Ter terechtzitting is in dit verband gewezen op de positieve verplichtingen die volgen uit de artikelen 3 en 8 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens inzake de bescherming van de fysieke en morele integriteit van minderjarigen en andere kwetsbare personen, zoals geïnterpreteerd door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM, 2 december 2008, *K.U. t. Finland*, §§ 46–49). Die verplichtingen zouden ook kunnen volgen uit de overeenstemmende bepalingen van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie en zulks zou gevolgen kunnen hebben voor de interpretatie van artikel 15, lid 1, van de richtlijn 2002/58/EG.

B.23. Bijgevolg is het aangewezen de tweede in het dictum vermelde prejudiciële vraag te stellen.

B.24. Het is tot slot aangewezen de derde in het dictum vermelde prejudiciële vraag te stellen.

Om die redenen,

het Hof

a) alvorens ten gronde uitspraak te doen, stelt aan het Hof van Justitie van de Europese Unie de volgende prejudiciële vragen :

1. Dient artikel 15, lid 1, van de richtlijn 2002/58/EG, in samenhang gelezen met het recht op veiligheid, gewaarborgd bij artikel 6 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, en het recht op eerbiediging van de persoonsgegevens, zoals gewaarborgd bij de artikelen 7, 8 en 52, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, in die zin te worden geïnterpreteerd dat het zich verzet tegen een nationale regeling zoals die welke in het geding is, die voorziet in een algemene verplichting voor de operatoren en aanbieders van elektronische communicatiediensten om de verkeers- en locatiegegevens in de zin van de richtlijn 2002/58/EG, die door hen worden gegenereerd of verwerkt in het kader van het aanbieden van die diensten, te bewaren, nationale regeling die niet alleen ten doel heeft het onderzoeken, opsporen en vervolgen van feiten van zware criminaliteit, maar ook het waarborgen van de nationale veiligheid, de verdediging van het grondgebied en van de openbare veiligheid, het onderzoeken, opsporen en vervolgen van andere feiten dan die van zware criminaliteit of het voorkomen van een verboden gebruik van de elektronische communicatiesystemen, of de verwezenlijking van een andere doelstelling die is geïdentificeerd bij artikel 23, lid 1, van de Verordening (EU) 2016/679 en die bovendien onderworpen is aan nader in die regeling opgenomen waarborgen op het vlak van de bewaring van de gegevens en van de toegang ertoe ?

2. Dient artikel 15, lid 1, van de richtlijn 2002/58/EG, gelezen in samenhang met de artikelen 4, 7, 8, 11 en 52, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, in die zin te worden geïnterpreteerd dat het zich verzet tegen een nationale regeling zoals die welke in het geding is, die voorziet in een algemene verplichting voor de operatoren en aanbieders van elektronische communicatiediensten om de verkeers- en locatiegegevens in de zin van de richtlijn 2002/58/EG, die door hen worden gegenereerd of verwerkt in het kader van het aanbieden van die diensten, te bewaren, indien die regeling mede tot doel heeft om de op de overheid rustende positieve verplichtingen ingevolge de artikelen 4 en 8 van het Handvest te bewerkstelligen om te voorzien in een wettelijk kader dat een effectief strafrechtelijk onderzoek en een daadwerkelijke bestraffing van seksueel misbruik van minderjarigen mogelijk maakt en het effectief mogelijk maakt om de pleger van het misdrijf te identificeren, ook wanneer gebruik wordt gemaakt van elektronische communicatiemiddelen ?

3. Zou het Grondwettelijk Hof, indien het op grond van het antwoord verstrekt op de eerste of de tweede prejudiciële vraag tot de conclusie zou komen dat de bestreden wet één of meer van de uit de in die vragen vermelde bepalingen voortvloeiende verplichtingen schendt, de gevolgen van de wet van 29 mei 2016 betreffende het verzamelen en het bewaren van de gegevens in de sector van de elektronische communicatie tijdelijk kunnen handhaven teneinde rechtsonzekerheid te voorkomen en het mogelijk te maken dat de voorheen verzamelde en bewaarde gegevens alsnog kunnen gebruikt worden voor de door de wet beoogde doeleinden ?;

b) schort het onderzoek van de zaken voorts op totdat het Hof van Justitie uitspraak zal hebben gedaan in de zaken C-207/16 *Ministerio Fiscal* en C-623/17 *Privacy International / Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs e.a.*

Aldus gewezen in het Frans, het Nederlands en het Duits, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, op 19 juli 2018.

De griffier,

De voorzitter,

P.-Y. Dutilleux

J. Spreutels